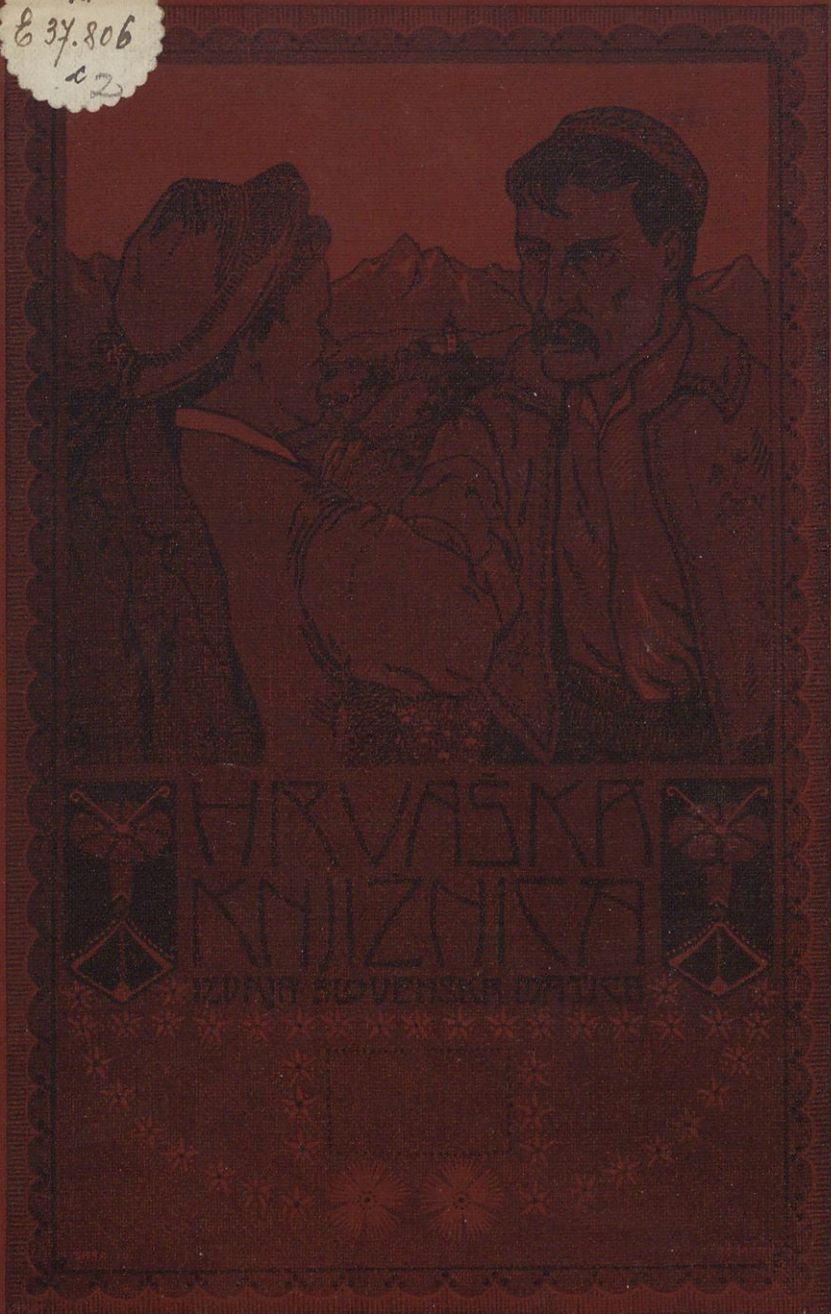

VII
837.806
c2

HRVAŠKA KNJIŽNICA

IZDAJA SLOVENSKA MATICA

II., 1907.

Hrvatska knjižnica

Izdaja
Matica Slovenska

II. zvezek.

Uredil
dr. Fran Ilešič

Ljubljana, 1907.

Natisnila Učiteljska tiskarna v Ljubljani.

37.806

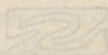
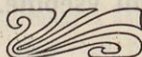

VIII - E - c

030008727

Kazalo.

	Stran
Stanko Vraz, prvi sveslovenski putnik	1
Iz hrvatske prošlosti:	
„Osvit“. Napisao Ks. Šandor Gjalski	23
Od prvih mučenika. Napisao Ks. Šandor Gjalski	31
Pod starimi krovovi. Napisao Ks. Šandor Gjalski	35
Illustrissimus Battorych	40
Slavonija:	
Tri dana kod sina. Napisao Josip Kozárac	72
Njih dvoje. Napisao Joza Ivakić	87
Majstor Ilija. Napisao Joza Ivakić	94

Naglas.

Gre nam le za mesto naglasa, ne za njega kvaliteto,

1. V hrvatskem jeziku nima zadnji zlog (končnica) nikdar naglasa.

2. Dvozložne besede je torej naglaševati vedno na prvem zlogu.

3. Na tri- in večzložnih besedah se naglas tudi rad pomika proti začetku besed.

4. Kjer v „Hrvatski knjižnici“ večzložne besede nimajo nikakega naglaska, se naglas ujema s slovenščino. Na „r“-u je iz tipografskih zlogov izostal naglasek.

Čitaj dvakrat, prvič posebno radi jezika, drugič radi vsebine.

A.

Stanko Vraz, prvi sveslovenski putnik.

(1841.)

Po njegovim listovima.

„Ja sudim, gdje ima glave i volje i spoznaja samoga sebe, tu će se nadvladat svaka zápreka i póstignut svrha, za kojom se teži.“

(*Stanko Vraz Dragoili Štauduarovoj.*)

Njeko vrieme pred próljećem g. 1841. próbavi Vraz u dragom si Krču, Omilju i Bistrici, gdje su obitelji Krizmanićeva i Štauduarova njega i putnika ruskoga Izmaila Sreznjevskoga hrvatskim gostóljubljem krasno častile te se ruskomu gostu hrvatska zemlja i inteligencija izvánredno svídjela. Sa Sreznjevskim záputi Vraz zatim iz Zagreba na podug put po slo-

Ja(z); gdje ima kje(r) je glava; će se nadvladat se bo pre-magal(a); postignuti doseči. — V Bistrici kraj Zagreba je bil za ilirskoga preporoda župnik nestor hrvatskih književnikov in rodoljubov, umni opat Krizmanić; zato so v zagorsko Bistrico romali naši rodoljubi in slovanski ugledniki iz najdaljnih krajev. Pri opatu je izvečine bivala rodovina njegovega brata majorja Krizmanića. Starina opat je bil deci ne samo drug oče, nego tudi prvi učitelj in vzor rodoljubja: to sta zlasti Dragoila, žena Vekoslava Štauduarja, vlastelina v sosednjem Krču in pozneje v Omilju, in Pavlina, kasneje žena Gajeva. Naravno, da je v Bistrico že rano prišel tudi mladi književnik Stanko Vraz; tu je poleg opata spoznal i V. Štauduarja in njegovo soprogo, duhovito, poetično domorodko, pozneje proslavljeno posestrimo Dragoilo. — *Proljeće pomlad; probavi prebije, je prebil; svídjeti dopasti; zaputiti napotiti se; podug precej dolg.*

venskih stranah. Ovo putovanje znatan je i krasan odsjek u Vrazovu životu. On ga je opisao u brojnih pismih pósestrimi Dragóili, úkrašenih čestim humorom, mnogimi živimi crtami o krajevih i o ljudih vidjenih . . .

U Novom mjestu, dne 4. travnja 1841.

Sinoć smo stigli amo. Prátilica naša bila je kiša debela, koja nas nasred Úskočkih gora zateče i vjerno do pod ovaj grad sprovede. Sinoć ti nisam imao kada pisati; glavni naš posao bio je súšiti kabánice i óstalu pŕtljagu, koja nam putem do pósljednje niti prókisnu. Sada sjedimo u gostiónici pod suncem (zur Sonne), no koje nam ipak još nije ógranulo, jerbo konak ovaj mrkô je kao noć. Sobe mrkle, ulica izpred nas mrkla, lica mrkla s desne i s lieve, s jednom riečju: sve je oko nas mrklo i néprijazno. Mi bismo se još jutros bili digli ódavle, no kako? Brzovoz ljúbljanski prošo je već jučer, a druge sgodne prilike ne ćeš naći ni za težke novce. Ja námrštam lice i hoću da se srdim, no Izmail kaže: „Vsio k lučšemu“ (Sve k boljemu)! te se pri tom tako srdačno násmjehne, da se ni ja smieha proći ne mogu. I ljutnja me óstavi barem na polak. Tim sjednem k stolu, uzmem divit i hártiju, da óstalu polóvinu útopim

Vidjen (videti!) odličén; *travanj* april; *stići*, *stignuti* (doseći) prispeti; *amo* sem; *prátilica* spremljevalka (pratiti, pratilac); *kiša* dež; *ovaj* ta; *nemam kad(a)* (nimam kedaj) nimam časa; *kabánica* plašč; *prokisnu* se je premočil (a, o, prim. kiša!); *sada* sedaj; *ograne sunce* vzide; *jerbo* (jer bo) ker, kajti; *mrko* mrkel (mrkao); *jutros* danes zjutraj (jutro-s, prim. leto-s, dan-e-s itd.); *još še*; *odavle* (odavde) odtod; *proći* mimo ođiti, *se proći* (čega) okaniti se; *zgodan* primeren; *ne ćeš naći* ne boš našel; *hoću* hočem; *mogu* morem; *divit* pisalo (priprava za pisanje); *(h)artija* (charta) papir.

u sladkoj úspomeni na Tebe i na put, koji sam dosad prevalio. Evo me dakle opet u razgovóru s Tobom, draga pósestrimo! Ja Ti prióbcujem sve, što sam vidio znamenitije i ćutio i što bude (sudim) i za te od barem íkolike ciene.

S tiesnim, žalostnim srdcem óstavio sam 31. óžujka Zagreb. Kad sam sio na hintov, ćinilo mi se, da sam se već s ćitavim svietom oprostio. Tolike mile (radostne i tužne) úspomene póvraćahu mi se u zábunjenu glavu, údarahu na žalostno srce. Tek ćim povúku konji hintov, koji stane štropótati po taracu i, kolébajuć se, letjeti pram Savi, olagne mi malo po malo srdce. Stanem razmišľjavati, da nisam žena, nego ćovjek, muž, domórodac, koji valja da je prípravan, opróstiti se sa svim, što mu je milo i drago na ovom svietu, ako to izískuje korist dómovine. I tim sam se opet sasvim rázabrao i umirio. Bilo nas je u hintovu ćetvórica: Ja, Izmail S(reznjevski), Ivan Mažúranić i fránceski jedan trgovac — sami složni ľjudi. Samo izmedju Izmaila i Franceza pórodi se kratak boj, kad se zámjetne rieć o ratu izmedju Franceza i Rusa. Úzpali se vátreni Francez, úzpali se i sin sjevera, rieći im se stanu sipati iz ustiju i óćiju. No eto ćuda, eto silne moći izobražénja, koje svagda rado príznaje právicu, makar i néprijatelja išla! Francez úzklikne: „Marengo i Slavkov (Austerlitz)!“ a Rus:

Bar(em) vsaj; *íkolik* (i kolik) nekolik; *ožujak* marcij; *hintov* koćija; *ćini se* zdi se; *ćitav* cel, ves; *oprostiti se* (s kom) posloviti se od koga; *povraćahu se* so se vraćali(e); *tek* šele; *povuku* povlećejo; *tarac(a)* tlak; *stane* začne; *pram(a)* proti; *olagnuti* (lagak) olajšati; *valja* (velja) treba; *što* kaj, kar; *iziskuje* zahteva; *sasvim* (se vsem : z vsem) povsem; *rat* vojna; *vatren* ognjevit (vatra, Vatroslav); *svagda* (sav gda) vedno; *ide mene* gre meni.

„Moskva i Borodino!“ i tim se prékine puškaranje, Francez pruži svomu suprotivníku ruku, koji ju príhvati i srdačno stisne, i tim se sklopi opet mir. I mi smo do Karlovca proveli čas opet u slozi, smijuć i šaleć se ...

Liepo ti je pógledati na ókolice metličke! Kad čovjek dodje iz Hrvatske, ráztvori se pred njim prékrasna panorama: Od Kupe prama sjeveru dižu se brda, na koja se naslanjaju kao na raména opet sve više glávice, dok ne stignu ná vrh, koji dieli kórito Kupe sa njezinimi vreli od kórita Krke, biele od crnih Kranjaca. Ósobito divno ti imádu lice brdášca, što su najbliža do Metlike i oko nje, bi reko, raztreséna na način órijaških štita, kao da su se ovdje giganti ótimali s Jupiterom o carstvo neba. Ili je valjda Bog odlučio, stvarajućí sviet, óstaviti znamen, da će se tu orijaški sínovi Japodije hrvati proti silnoj vladi Jupitera Kapitolinskog i krvóžednim njégovim orlom? Svakako mora da ima uzki vez izmedju stvorba božjih i stvorba póviesti, sástavljenih iz čina, makar onda svi tóbože mudráci toga ne vidjeli ili videćí tájili. Kako je Bog stvorio sviet, njegovu stvorbu tim nije usavršio, jerbo bi tim metnuo konac svakomu napredóvanju, nego on sad resi i usavršuje stvorbu svoju névidivim putem poviesti, u kojoj on úpravlja rúkama ljudí i narodâ. On je još uvijek náimar (majstor), a ljudi i narodi samo su njégovi težaci.

Brdašca, što su ... brdca, ki so ...; *oko(li)*; *štit* ščit; *kao* kakor; *ovdje* tu; *otimati se* trgati se za kaj (otimati, oteni = jemati, vzeti); *valjda* (valja da) morebiti; *(h)rvati se* boriti se; *povjest* zgodovina; *onda* tedaj; *tobože* baje, navodno; *resiti* krašiti; *naimar* stavbenik, najemnik gradbe.

Da ni iz Jurova (imánja gospóde Vranjicana prije Metlike, gdje nas dóčekaše s liepim kónakom i pravom slavenskom dvorbom) ne odnesem prazne torbe, záprosim od óvdašnjih djévojaka i snaša, da mi zápjevaju po koju pjesmu, na koji posao se i kada tada sklonu. Teške ti muke, bílježiti glas! Istina, ja nisam baš muzik od zanáta, no ja sudim, da bi i majstor u toj struci úmjetnosti ímao ne malo posla, morajući prvo zdravo misliti i razmišljavati, dok bi nášao ključ do tih divno čarnih, tajna punih glásova, kóji se slievaju s ustiju do uha kao mólitve srebróvlasih káludjera po veličanstvenoj crkvi starinskog má-nastira i údaraju ná srce slávensko kao sveti glas iz starine, zóvući pokoljenje sádašnje na promi-šljanje i spoznavanje. Prízmati moram, da nisam ništa na tom svijetu još čuo, što bi me bilo tako divno úzhitilo i njékakvom svetom čárobom zá-uzelo. No žalibože žice uzhićenja moga ódapeše nješto pjeváčice, kažući mi, da su sada pjesme takove grieh velik i da je djevojkam od svećenika zábranjeno prokletstvom duše, pjevati ih javno, obilazeći sela. Ta nóvina vrlo me razžálosti. Jadni puče! — uzdahnem — Ti najsiromašnija sírota medju narodi! Neznábožni sínovi, kojim te Bog ízruči pod krilo i záštitu, útlačiše te u prah, a sad evo i dušni tvoj pastir diže ruku, da ti svuče

Imanje posestvo (imetje); *gdje dočekaše* kjer so dočakali; *konak* prenočišće; *dvorba* postrežba (dvoriti); *snaša* (hyp.: snaha) snaha (tu vobče: mlada omožena ženska); *kada tada* kedaj tedaj (včasi); *zanat* rokodelstvo, poklic; *kaludjer* menih; *manastir* (μοναστήριον) samostan (pravoslaven); *mo(je)ga*; *od(a)peše* so odpeli, e; *ob(i)laziti* hoditi okoli po . . .; *puk* ljudstvo (o puče!); *neznabožac* (ne zna Boga) pogan; *utlačiše* so utlačili; *svući* sleći.

pósljednju kóšulju, koja príkriva golotu tvoju i stid tvoj, trže i kida posljednje kárike lanca, koji ti dušu veže k vjeri i čéstitosti. O nésretni sliepci, koji diraju rukom uništenja u običaje naroda! Mnogi misle tim steći vienac u službi crkve i Boga. Nípošto: Oni usúprot tomu óbaraju jédine čvrste temelje crkve — temelje póbožnosti i morala; jerbo najčvršća je crkva, što se gradi na narodnosti, najčvršći vjerozakon, što je ósnovan na značaju naroda, stopljen s njégovimi starimi običaji, i nájiskrénija i Bogu nájmilija póbožnost, što iztiče iz toga vrela. Ova je istina poviešću víekova pótvrđjena. I ja sam se sâm obaviestio, smátrajući puke južnoslavenske, da su nájdublje ugrezle one grane u blato némoći fizične i moralne, kod kojih je najvećma própala narodnost, običaji starinski, i da tu, gdje se najmanje pjeva, ima najviše píjanica, bludnika i drugih ópakih ljudi. Istina je, običaji ti pónajviše su iz izvora predkršćanskog, no oni su tako bezázleni i néštetni, da su ili već sasvim kórienjem zarasli s čistim stablom kršćanstva i bezazleno rastu uz njega, kao jablan néplodan uz vinsku lozu, koja je do njega úsadjena. Pa nije li lud onaj čovjek, koji sad ide čupat i izkorenjavat običaje te? Nije li lud vinógradnik, koji pósieče jablan, po kojega granah razgranala se loza? O da bi ta gospóda učila narav svojega stada, poviest naroda i víekova! Obáviestila bi se, koliko je

Košulja srajca; *kidati* trgati (prekiniti); *nipošto* nikakor; *karika* člen verige; *lanac* veriga; *ob-arati* (ob-oriti, raz-oriti) rušiti; *vrelo* vir, vrelec; *grana* veja; *najdublje* najgloblje; *većma* bolj; *opak* (na opak) napak, napačen; *bezazlen* brez-zlen, brez zla, nedolžen; *neštetan* neškodljiv (šteta); *uz* poleg, ob; *lud* blazen, bedast; *čupati* puliti; *stado* čreda *ob(a)vestiti*.

prósvjeti pogibeljna, Bogu i čovječanstvu népo-
voljna njihova prétjerana revnost. Stari običaji
narodni nalik su lišću stanóvitih drvéta, koje
óstane na granah do dojdúćeg proljeća, dok mlado
ne napupi. Ódkine li se pred vrémenom, nanese
mraz, od kojega drvo rázpuca i pósuši se. Ósta-
viti treba običaje naroda kao lišće staro na stablu
drva. Kad jednom dodje proljeće, sine sunce pró-
svjete, pognat će novo, mlado, a staro ódkinut se
od náravi i próstriet na zemlju, bez štete drva,
bez štete naroda.

Iz Metlike ide drum uz brdo. Tu se još
jednom óbazremo, da tim klasičkim ókolicam ka-
žemo posljednji naš: Ostaj s Bogom!

Za čas stígosmo u Hrast, selo, koje stoji dva
sata voznoga puta uz drum, idući iz Metlike u
Novo mjesto. Selo to rázteže se s kućami svojimi
s obje strane puta i známenito je po narodu, koji
ovdje stoji. S lieve strane obitavaju sami prvo-
seoci Kranjci, a s desne tako zvani Uskoci kao
najkrajnija západna prédstraža tih náseonika. Kako
dodjemo u Hrast pred prvu krčmu od dobroga
lica, skóčivši s kola, únidjemo v sobu, da si ná-
ručimo objed. Tu nas odmah óbkole gospódar i
gospodárica, u kojim po stasu i óbrazu upóznam
úskočnu krv, te mi se stanu klanjati i úhvate me
za ruku, da mi ju cjelivaju; zašto, po bradi mojoj
i stranoj ódjeći sudeć, držahu me blagi ti ljudi

Revnost vnema; *nalik* s-ličan; *dr(e)vo*; *dojdući* prihodnji;
pupiti popke gnati, kliti (pupak, pupoljak); *stigosmo* smo dospeli;
sat ura; *uz drum* ob cesti; *s obje strane* na obeh ...; *obitavaju*
bivajo; *prvoselac* prvoselci, prvotni naselniki; *kola* voz; *unidjemo*
vnidemo, vstopimo; *odmah* takoj; *hvatiti* prijeti; *cjelivati* poljub-
ljati; *odjeća* (odeti) obleka; *držahu* so držali (smátrali).

za vládiku ili barem za arhimándrita kakvoga. Tek póslije, kad im ne dózvolim i u svetoj námjeri obústavim, uztégnuvši ruke, tek onda im se ótvore oči i priznádu bludnju svoju.

U Dragi unidjemo u prvu bližnju kuću prostog krájišnika Damjanovića, da Uskoka vidimo i kod ógnjišta njégova. Dobri ti ljudi pričekaju nas radostno. Gospodarica i kći Angjelija odmah se póžure, da nam što pristojnije náčine mjesto, kud ćemo sjesti, a óstala drobna djeca póskaču kao vjeverice kud koje, jedno na peć, drugo na klupu oko peći. Tu smo ímali priliku, rázvidjeti dobar taj narod po tielu i duši. Stas njegov i ódielo istina može vidjeti svaki čovjek, kojemu je Bog dao oči; no nama se ótvorila i duša njegova, jerbo smo imali k tomu onaj zlatan ključ, koji jédini ótvára srdce i dušu Slavena, t. j. úmjeli smo s njimi razgovarati se narodnim njégovim jézikom. Gospodarica stane nas s dozvoljenjem baš homerskim náčinom izpitkivati: Od kojega smo mjesta? Od kojeg roda i kóljena? Kuda pútu-jemo? itd. Mi joj stanemo kazivati, da smo iz dá-léka putnici i da obílazimo bieli sviet, da vidimo i póznajemo dŕžave i narode, da účimo jezike i običaje njíhove i razne náčine življenja; nad kojim se (homerskim) ódgovorom opet i ona záchudi. Medjútim ótvori vrata Angjelija, donese vilice, nože i hljeba, a za čas póslije na tanjíru njékoliko na umak kuhanih jajeta, koja na stol póstavi: objed záista sirómašan, no čist i toli srdačno pó-

Krajišnik graničar; *kod* pri; *oko*(li); *kud koje* (kod katero) eno sem, drugo tja; *odjelo* obleka; *jerbo* (jer bo) ker; *tanjir* krožnik; *jaje* jajce *na umak* (namakati!) mehko kuhano . . . ; *zaista* (gotovo) sicer.

nudjen, da nam bude draži od trpeze, nápunjene najbogatijim i najizbranim jelom svieta.

Opróstitv se, nájdjemo pred kućom starca suha i bólestna, koji nas zámoli kúkavnom njemštinom za milóstinju, pripoviedajući nam o mnogobrojnim bitkama, u kojim se je on tukao za cara svog, što nam je, razgálivši vrat i prsi, dokazao mnogimi brazgótinami. Domácica i Angjelija, ne razúmjevši, što on góvori, mirno slúšahu, no kad mi ótvorimo kese i njemu pružimo dar, da ti je sad vidjeti opet žene, kako ti návale na sirómaha starca, psújući ga i govoreći, da se ne pristóji, nápastovati putnike, koji trebaju novce po svietu, u tudjih krajevih, gdje neima nikoga od njíhovoga roda i koljena! Kad to vidim i čujem, rázигра mi se srdce, pórtjera krv u glávu i néhotice óbore mi se od mila suze niz obraz. Mili narode, pómislim, kako si ti čist, ljúbezan, božanstven u svojoj prírodjenoj ná-ravi! Toli krasna stvori te Bog, a sviet te názivlje barbarom, čim nástoji, da ti satre prírodjenu dó-stojnost i obuče tudje ódielo, koje se ízvana blišti, a pod sobom truje srce i goji zmiје, zloću, strasti i opáčine — ízgladjeno barbarstvo. Šta ti više treba k sreći, nego da poznaš sebe i narode, što su oko tebe! — Tako sa sobom razmíšljajući, óstavimo pórodicu Damjanovića. Dugo još stala je gospodarica s djecom pred kućom, víčući za nami: „S Bogom pošli, dragi putnici! Svuda bio Bog i

Trpeza (trapeza τράπεζα) miza; *kukavan* beden, žalosten, slab; *slúšahu* so slúšali (sta . . .); *kad(a)* kdaj, kadar; *kesa* mošnja; *oboriti* podreti; *niz* dol po . . .; *čim nastoji* s čimer si prizadeva; *s(a)tre*; *obuče* obleče; *iz-vana* od zunaj (van, ven); *trujem, trovati* (otrov) zastrupljati; *zmiја* kača; *zloća* zloba; *porodica* rod-bina; *svuda* (po)vsod.

sreća s vama!“ i kad mi ódzravimo posljednji „Ostajte s Bogom“, činjaše mi se, da sam óstavio posljednji put rodnu kuću, da sam vidio posljednji put brižnu svoju majku i sestru. Tako mi ómilješe i domáćica i Angjelija.

U Ljubljani, dne 8. travnja g. 1841.

Mi smo četvrtoga na večer amo stigli. Četiri dana! A ja nisam medjútim ništa učinio, nego pósjetio svoje stare znance, bio u biblioteci, u kazinu, u tri četiri crkve i u tri četiri krčme. Ovdje ti ima božji sviet znaménitih stvari.

Što se mi pak čini najznamenitije, bilo je eto ovo: Prekojučer pókuca netko ú jutro na vrata. Kazavši naš „Slobodno“, unídj u tri ljubljanska bogoslovca, koji nas liepo ilirskim jezikom pódzdrave. Ja sam scienio, da su oni ródjeni Dalmatinci, koji su njékakvim slúčajem, koji Slávjanima vlada, u óvdješnju školu odneseni. No oni me uvjeravaju, da su rodjeni Kranjci, jedan Gorenjac, drugi Dolenjac, a treći Nutranjac. Umóliše nas, da ih pósjetimo u sjemeništu, što i mi učinismo. Tamo nas ókupi sila mladih ljudi, koji svi za ilirštinu dišu i živu te i više manje dobro ilirski góvore i pišu.

Ljubljana je liepa, čista varoš, no još ljepše su Ljubljanke, koje se ne stide, svoj narodni jezik govóriti, no jezik, kójega ne bi ni isti Baron bez mnogoga truda razumio.

Činjaše se se je zdelo; *ómilješe* so ómileli (sta...); *amo* (ovamo) sem; *ovdje* tu; *ima božji sviet* je silno mnogo; *prekojučer* (jučer = včera) predvčerašnjim; *pokuca* potrka; *(s)cenim* mislim, menim; *ovdješnji* tukajšnji (ovdje); *umoliše* so zaprosili; *učinismo* smo storili; *varoš* mesto, kraj; *ni isti* celo niti.

Na primjer: kad smo došli u oštariju (zur Stadt Wien), ja počnem odmah po naški. A domaćica, prava Kranjica, zápita mene: „Šafajo en al dva cimra?“ No ova se žlabudrija ipak meni tako dópada, da svaki dan rado na pijaci postójim, gdje góspodje od séljanka kúpuju kojéšta. Ja se ovomu jéziku srdačno smijem, a moj Izmail se gnjevi, zašto da malo koju rieč razúmije. A on se smije, kad idemo ili u biblioteku ili iz biblioteke, gdje sve, što prólazi ili gdje mi prólazimo, na me (ili bolje reći, na moju narodnu háljinu) gledi, koja se ovdje tako dopada, da će o dojdúću zimu dva doktora iz Zagreba jédnake dónieti. Sbilja! Ti ne znaš, kakva je to haljina. To ti je mrkla, crvéno pódstavljena surina, kao što se nose oko Kupe. Vedit će se ih dojdúću zimu više u Zagrebu. —

U Kranju, dne 11. travnja g. 1841.

Draga moja posestrimo!

Ptica se ódkrili, kad póčinje jug tóplije dúvati, da prema jugu traži próljeća, a ja, luda ptica, kada vidjeh proljeće, gdje se je dósélilo u Hrvatsku, óstavih Hrvatsku za plećima, kao da zimu tražim. Ovdje ti je sbilja takova zima, da me i u surini trese. Vélike plánine, koje oko ovoga varoša stoje, sniegom su preko i preko pokrivéne. Nebo je namrgódilo lice, kao da istom hoće sniegom da

Po naški v našem jeziku; *koješta* karkoli, razne stvari; *zašto* zakaj; *prolazi* pride mimo; *dojduć* prihodnji; *donjeti* donesti; *zbilja* zares; *surina* (surka) siva suknja; *kao što* kakor; *više* već; *duvati* (duhati) pihati; *tražiti* iskati (trag = sled); *lud* bedast, blazen; *vidjeh* sem videl; *zbilja* (o-zbiljen = resen) v resnici; *istom* šele; *gdje* kje(r), kako.

údari. A sjever — huš — huš — huš! Izmail, sávršeni izgled márljivosti, sjedi kod stola, puši i piše. „A što Vy tak grustny, Stanislav Osipović?“ Ah toga vam ja dokazat ne mogu, Izmaile Ivanoviću! Pitajte pticu, koju je bura ódnjela iz topla južna kraja med sjeverne planine!

Danas ovdje sve od veselja i radosti igra; danas je Uskrs. Djeca se po ulicah nátječu s pisanicami, kriče, viču, smiju, grohoću. Sad zaštrópoću konji i kola po taracu; rog zazvúči. Ah póštarski voz prolazi! Ja pótrčim k prózoru. Né-kakve stare babe kolebaju se na sjédalu, no ipak bih ja volio sad srnuti na ulicu, sjesti kod njih — jerbo pošta ide prema jugu. Ti ćeš se smijati te kazati opet: Moj čóvjече, Ti si záljubljen! Lachen Sie nur, gnädige Frau! No ja nisam záljubljen, ali (ako Ti je draže) ja jesam zaljubljen, no niti u Milicu niti u Pavlinicu niti u Mimicu niti u Matildicu, nego u — (Lachen Sie nicht, gnädige Frau!) čitavu Hrvatsku. Hrvatska je meni ómiljela kao mati, omiljela kao sestra, omiljela kao draga. Ne mogu nigdje mirno misliti, nego u Hrvatskoj, nigdje mirno spavati, nego u Hrvatskoj, niti ću igdje mirno úmrieti nego u Hrvatskoj. Naša póslovica kaže: „Daléko od očiju, daléko ód srdca“ ili „Šta oko né vidi, srdce ne požéli.“ No to je laž. Ako je i kod koga istina, kod mene nije. Meni je Hrvatska čim dalje od oči, tim bliže srdcu. Povedj Ti ovo suncu hrvatskomu, óblakom hrvatskim i vjetrom hrvatskim i svemu, što je hrvatsko! —

Uskrs vstajenje, Velika noć; *natjecati se* tekmovati (natečaj!); *sad(a)* sedaj; *tarac(a)* tlak; *prolaziti* mimo iti; *(po)trčim* (po)letim, (po)hitim; *prozor* okno; *srnuti (srtati)* planiti; *jerbo* (jer bo) ker; *čitav* cel, ves; *kod koga* pri kom.

U Ljubljani, dne 1. svibnja (maja) 1841.

Sada sam opet kako tako zdrav. Veselim se svaki dan kao ptica na grani. Stojim kod prijatelja Kastelca u bašči, u kiosku, gdje dópodne pišem. Opodne óbjudujem. Poslije podne čitam i pišem do pet sati. O pet sati dolazi moj drug Dr. Prešeren, s kojim pólazimo na šetnje. On čita ilirski. Ja njemu túmačim, što ne razumije, jedem polag toga nárandže, gledam na desno i lievo na mlade pjéstunje s djecom, koje su veóma liepe i rázborite, kao i djeca, koja ponajviše drugo ne góvore nego kranjski te se mojoj dugoj bradi smiju, što mi je od tih „miškecev“ veóma drago. Návečer pólazimo krčmu, gdje se ponajviše kranjski góvori. —

U Ribnici, dne 10. svibnja 1841.

Eto Ribnice, u kojoj ja sada lovim lov narodnih stvari!

Na sámotnom brdášcu stoji jedno malo go-spódarsko poslopje gospodina Rudeža, u kojem ipak niti umrteljno niti neumrteljno ne obitava. Na ono brdašce hodim ja svaku večer, kako sam se dosta izmučio oko pera, gledam dolje u dólinu, koja leži medju brdašcem i brdima i kroz koju lagano teče rječica Ribnica, slušam, kako ribe po vodi plju-skaju, kako u šumi prekorječnoga brda žutóvoljke žúbore i po gori Velikoj kukavica svoje jade pjesmom tješi, — pun ove mile blaženosti, kojom je nádahnuta ptica narodne pjesme, koja góvori:

Kod pri; bašča vrt; kiosk senčnica; polaziti pohajati; šetnja izprehod; sat ura; veoma jako; razborit pameten; kao kakor; ponajviše najveć; miškec Miško, Mihec (Janez!); eto (evo) glej tu!; ja sada jaz sedaj; brdašce brdce (brdo); obitavati bivati; oko(li); žutovoljka strnad (žut = rumen).

U zeleno goro poletim
in tamkaj bom prepevala,
v zeleni travnik gledala.

Takovoga kraja niti bógata Bistrica nema. No škoda! Sutra bit će konac moje šetnje, jerbo ću se opet vrátiti u Ljubljano, ódkuda ću údariti (ako Bog dade i moje néstalno zdravlje) ili prama Trstu ili prama Cjelovcu ú trag Izmailu. — Sbilja! U Ljúbljani? — Zabóravio sam Ti javiti, da sam bio na balu, koji je óndješnji kasino dao na čast novodóšavšemu uprávitelju (Gouverneur). Natrpala se je već u osam sati puna dvórana suhog i sírovog, krasnog i nékrasnog. Sjećam se, što sam Ti već u jednom od prédjašnjih listova napomenuo rubriku krasnoga. Kad sam ja unišao, pune su već bile klupe bielih i zorolikih golúbica i njihovih bezadjektivnih ili bezepitetnih matera. Baš je údarior orkestar. Kolo se sástavi i úhvati. No to Ti nije bilo kolo, kao što smo náviknuti u Zagrebu. U Zagrebu ako i čovjek vidi tudji valcer ígrati, pa mu već záigra u nogama, da i on htio ne htio očima traži, kamo bi išao te molio: „Izvolite, krasna gospódično, jednu turu,“ jerbo vidiš, da pléšućim sieva vatra iz očiju, jerbo oni plešu duhom i tielom. A tu? Djevojke liepe, momci liepi, da se ih skoro nágledati ne možeš, a plešu? Bez svake strasti, — baš kao da bi išlo za kuluk ili tlaku. — E zlatna pósestrimo! Tu sam Ti prvi put pódputno úvidio, što je narod bez narodnosti!

Sutra jutri; *jerbo* ker; *zaboraviti* pozabiti; *ondješnji* tamošnji (ondje); *sat* ura; *natrpati* natlačiti; *sjećati se* spominjati se; *kad(a)* kdaj, kadar; *unići* (vn-iti; ući) noter priti; *uhvatiti* prijeti; *naviknuti* navaditi; *tražiti* iskati (trag = sled); *vatra* ogenj; *momak*, *momka* fant, mladenič; *kuluk* robota.

Tielo od djévojaka krasno, dóstojno, ródití Spási-
telja, ma duša? — Ne! Nema je! I junaci liepi,
tanki i visoki, momci od oka; no izpod ovih tu-
djokrojnih háljina, fraka i. t. d. ne kuca níkakvo
srce. Iz ustiju samo glase one po europejskom
univerzalnom kálupu slivéne rieči i prírječja. Nisam
mogao bez nékakve tuge gledati ove krasne slo-
venske-ilirske stase, morao sam uzdáhnuti: „Kud si
pošla, mati Slavo, iz ovih hramova?“ Istina Bog!
Čini se svaki takov momak kao crkva, koju je
ostavio Bog. — —

U Zilskoj Bistrici, dne 1. lipnja (junijsa) 1841.

Sinoć sam se ódviše izmório, gledajući i uží-
vajući radost Zilana i Bistričana na njihovu „žegnu“
(proštenju).

Na večer usnuh, a kratak bijaše moj san, jer
véseli Zilani dovikívali i klicahu, spremljani od
svojih gúdaca, koji su sprovadjali njíhove pjesme.
Jedna hrpa pjeváča zámijeni drugu. Nápokon dodje
njeka blaga duša pod lipu, koja stoji pred krčmom, te
tako milu zápjeva pjesmu, kao da je andjeo s
neba sišao, tugujući nad própadajućom narodnošću.
Na skoro izčeznu i on, a da nisam znao, kuda je
própao.

1. lipnja na večer. Pod lipom se opet
pleše i pjeva. Kako ízlazim iz sobe, úhvati me
jedan momak za ruku te me htio ne htio odvede

Ma a; momak od oka krasen; *kalup* oblika; *odviše* pre-
več; *izmoriti se* utruditi se; *usnuh* (san) sem zaspal; *bijaše* je
bil; *dovikívali* so dovikivali, vriskali; *gudac* godec; *hrpa* sku-
p(ina); *na po kon(ec)* na zadnje; *angjeo sišao* angel zišel (prišel
dol iz...); *ovdje* tu; *izčeznuti* izginiti; *kud(a)* kod; *uhvatiti*
prijeti.

pod lipu. Tamo dóšavši, príмора me, da i ja prístanem ú kolo. Ništa ne pómaže izgovaranje, da ne znam plésati. Momak mi ízruči svoju djévojku te ja ajde u kolo! Sada sam već sasvim njihov. Od lipe póšiljem ti jedan list; bolje ti úspomene póslati ne mogu. Za dva dana ću dalje. Bit će opet muke. —

Na Ravancu u Rezijanskom, dne 12. lipnja 1841.
(Pobratimu Ljudevitu Vukotinoviću.)

Dragi i ljubezni Ljudevite!

Već u Zagrebu sam čuo od talijanskih oficira c. kr. pukóvnije kralja nizozemskoga pripovídati, da imade u Friulskoj Rusa Slávjana. No mnijući, da to tvrde samo iz neznanja slávjanskoga jézika, nisam mnogo držao do ovih Rusa te ih brojah k grani gornjih Ilira. Dóšavši u Kranjsku i Korušku, pripoviedahu mi opet ljudi o spoménutih Rusih te mi rékoše, da ótidem tákodjer tamo i da ih pótražim u Rezijanskom.

Sad se pórodi u meni želja i námjera, svakako se u Reziju oddieliti. Odmah záključih, udariti preko népriyatnih golih i snježnih planina, za kojima leži zábitna i sirómašna Rezija, makar se ob dan hranio biljem i kórienjem, a ob noć kamen pod glavu metao, te sutra dan poslije deset sati neúgodna hoda dospjeh amo, u srédinu ovih dobrih

Sasvim (z vsem) povse; *ću* (hoću) hočem; *bit će* bode; *već* že; *pukovniya* polk; *ima(de)* so Rusi...; *mnjevati* domnevati; *brojah* sem brojil; *grana* veja; *rekoše* so rekli; *takodjer* takisto; *potražim* poiščem; *zaključih* sem zaključil (sklenil); *zabitan* samotén; *sutra dan* jutri; *dospjeh amo* sem dospel sem.

blagóćudnih ljudi, koji mene smatraju kao kakvo čudo; jerbo ne mogu razúmjeti, kako može čovjek samo s tom námjerom k njima doći, da proučava njihov préziran jezik, njihove pjesme i običaje.

Tomu imáde danas četvrti dan, što sam došao amo. Prvi dan bijaše za me dan sdvojénja; jerbo ja malo, ne, ništa ne razúmjem ni od pjesmi ni od njihovih medjusobnih rázgovora. Glásovi česti: ö, ü, ê, y, tj, dj činili su jezik, koji je meni údarao na uho kao magyarski. Drugi dan bijaše već dan nade, jerbo ja počeh malo razábirati rieči i forme. A treći dan bijaše već dan radosti i odahnúća, jer sam se već dóbavio ključa, koji vodi u tajne hód-nice ovog čudnog slavjanskog nárječja. Ja odmah odlučih, još dva tri dana ovdje próbaviti te medjútim za se barem kakvu takvu gramatiku složiti...

U ostalom sam zdrav ili (bolje rekuć) nemam vremena, da mislim i ćutim koju bolest.

U Mariboru, 27. lipnja (junija) 1841.

(Vjekoslavu Babukiću).

Dragi i ljubljeni Vjekoslave!

Eto mene opet za korak bliže Zagreba...

Sve što bliže dólazim granici hrvatskoj, to sve više čeznem za svetom zemljom Zrinjskoga i Draškovića i óstalih slavnih muževa, za svetom zemljom, koju ću cjelívati, kad ju opet stigne moja noga. Vi ne znate, što imate, ne znate, pod ka-

Blagoćudan (ćud) blagodušen; *jer bo* ker; *doći* (dojti) priti; *što* (kaj, kar) da; *počeh* sem počel; *odahnuće* (oddahnuti, oddahnutje, prim. trenuti: trenutje) oddih; *probaviti* prebiti; *sve što bliže dodjem* (vedno) čim bliže; *čeznem* ginem; *cjelívati* poljubljati.

kvimi krilî bdíjete i spavate. Hrvatska je kao zdravlje, koje čovjek onda počimlje puno ciéniti, kad ga nema.

Ódkako sam Ti póljednji put pisao, pre-
valio sam opet dvie vísoke gore: jednu (Rožicu)
izmedju Kranjske i Koruške, drugu (Golidu, Chor-
alpe) izmedju Koruške i Štajerske. U ovoj strani
Štajerske, koju sam sad prošao, nisam baš nijednoj
pjesmici u trag ući mogao. Sve, što sam naučio, stoji
u značaju narječja, koje se ovdje govori, a u ósta-
lom naučio je puk poznavati gospodičića s vélikom
bradom i s crvéno pódstavljenom háljinom, ko-
jega i Kranjska i Koruška već dobro pónaje...

Tvoja verna duša

Stanko.

U Podčetrtku, 15. srpnja (julija) 1841.

Prévalih Golidu i snidoh u Štajersku, slje-
dujući romóneće i srdite bistrice.

Srce mi opet poče sílnije ígrati, kad se s
prvim sastah Slovincem, koji krepko slovenski gó-
voraše sa svimi tvrdimi l, kao Poljak.

Narod me gledaše kao kakvo čudo, koje još
veće úzbude, kad s njimi stadoh naši govóriti.
Stúpivši u Sv. Jakovu u Suboti u najbolju ošta-
riju, nadjoh u dimnici sákupljen narod kod vina.

Kad ih stadoh izpitkivati za slovenske pjesme,
ne znadoše ništa pjevati izvan njékoliko komadnih

Bbdijem bedim; *kad(a)* kdaj, kadar; *naj pače* najbolj; *trag*
sled, *u trag ući* (v-iti) na sled priti; *puk* ljudstvo, narod; *crven*
rdeč; *doći* dojtí, priti; *prevalih* (prevaliti) sem prišel čez...;
snidoh sem prišel dol...; *romoniti* žuboreti; *poče* je začel (a, o);
sastah se sem se sestál; *govoraše* je govoril; *veće* bolj; *uzbude*
(vz-bode) je postal(o); *stadoh* (stanem) sem začel; *nadjoh sem*
našel; *kod* pri; *ništa* (ni šta, ni kaj) nič.

komada, koje sam već bio čuo na Koruškoj i bolje. Od pjesama prolazih na običaje, koje stadoh u svoj porte feuille bilježiti. Jedan od tih ljudi pristupi pitajući: Bos schraiben? A ja odgovorih: Eto, čuješ i vidiš, šta pišem. — A on: Ber hot ghassen? A ja: To je meni tako na um došlo pisati. Poslije dugog prepiranja on htijaše, da meni zabrani bilježiti. A kad ja ništa manje stadoh nastojati u svome djelu, on otide. — Malo poslije eto ga opet u sobi s jednim čovjekom važna lica, koji stupi preda me pitajući: Hoben s' an Pos? A kad odgovorih, da imadem, on ga zaište od mene, te mu ga dadoh, budući me uvjeravahu ostali, da je on selski sudac. A tomu ne bijaše konac, nego moj passeport, koji je latinski pisan, dodje putem tja do župnika, jerbo onaj pitalac htio je hoćeš noćeš od mene imati uhodu. A ta tragikomedija dade mi priliku, upoznati se s gospodinom župnikom Breznikom, čovjekom uljudnim i domórodnim, koji me je veóma ljúbezno primio i podvorio. Sutra dan se opróstih s ovim narodnim Sodomom, gdje se Bog psuje, zašto ljudi već mole njemački, a to tako, da više puta može biti isti Bog ne će moći razábrati, što taj puk hoće; — opróstih se moleći: „Bože, tvorče od jezika! Izbavi nas od tudje civilizacije!“¹

¹ Novembra meseca 1841. je moral Vraz v Gradec na zaslíbo; obtožen je bil, da je, potujoč po Sloveniji, bunil. Graški cesarski namestnik je nato poslal na pr. okrožnemu glavarju celj-

Ništa manje nič manje, kljub temu; *htijaše* je hotel; *nastojati* prizadevati si; *budući* (bodoč) ker; *zaískati* zahtevati; *selski sudac* vaški „rihtar“, obč. predst.; *uhoda* vohun, špijon; *primiti sprejeti*; *sutradan* drugo jutro (s-jutra = zjutraj); *oprostih se* sem se poslovil; *već* že; *raz(a)brati* spoznati; *izbaviti* rešiti.

U Zagrebu, 14. prosinca (dec.) 1841.

Ljubezna pósestrimo !

Ja sam (kako vidiš) opet u ljúbljenoj sló-
bodnoj Hrvatskoj, gdje smijem šetati se, a da na
me nitko ne pazi, kao jelen po gori, u kojoj lovca
ne ima . . . Našao sam ovdje pri mom došašću (iz
Gradca) mnoge liste, iz kojih sam rázabrao, da na
me ne pazi samo Štajer nego li čitava gornja Ilirija —
dápače čitav u državnom razredjénju póznati „Inner-
österreich“. U Koruškoj (Cjelovcu) su već dva bo-
goslovca pred policijski sud pózvali, za koje su
sáznali, da sa mnóm stoje u písmenom sávezu.
Iz dánašnjega jednog lista saznáдох, da je jedan
Bezirkskommissär iz celjskoga kótara kótarskom

skemu ta-le ukaz: „Aus einer vorgekommenen Anzeige geht hervor, daß ein sicherer Vraz, welcher angeb. ein ausgetretener aus Steiermark gebürtiger Student ist und sich in Agram aufhalten soll, von dort häufig Ausflüge nach Steiermark und Kärnten in der Absicht macht, um in diesen letzteren Provinzen Lieder in illirischer Sprache zu verbreiten, hiedurch aber für den in Kroatien und in einigen seiner Nebeländer emporstrebenden Illirismus Anklang zu wecken. — Da der Herr Präsident der k. k. Polizeihofstelle zufolge des hohen Erlasses von 5. d. M. die Grundháltigkeit dieser Anzeige näher kennen zu lernen wünscht, so fordere ich den Herrn Gubernialrat auf, hinsichtlich des Erscheinens dieses Individuums in dem Ihrer Leitung unterstehenden Kreise und seines Tuns und Lassens die Aufmerksamkeit der untergeordneten Organe mit der erforderlichen Umsicht und Unauffálligkeit anregen, die erlangten Wahrnehmungen mir sodann mitteilen und zugleich das Nationale, die Verhältnisse und die Individualität des genannten Vraz beleuchten zu wollen.“ (Glaser, Zgod. II. 255/256.)

Gdje kje(r); *ovdje* tu; *došašće* (do-šed-ši) dohod; *dapače* marveč, dà celó; *čitav* ves, cel; *razredjenje* uredba; *saznadoх* sem seznał, zvedel; *kotar* okraj.

upraviteljstvu objavio, da sam kod njega bio s Dr. Kočevarem u nekakvoj (kako on kaže, čudnoj) odjeći, razprostranjivajući nekakve pjesme po narodu. (Ja sam baš onda imao kod sebe Vukovo bečko izdanje Srbskih narodnih pjesama, koje je visokoučeni u svojoj službenoj gorućosti presudio Bog zna za kako revolucionarne.) U Ljubljani (polag jednog pisma) činio je gospodin direktor ondješnjega sjemeništa bogoslovce, za koje zna, da sam obćio s njimi, pózorne, da svaki list njemu izruče, koji će od mene primiti. Iz svega toga úvidjaš, draga Drágoilo, da je Tvoj póbratim — čovjek próglašen i próslavljen više, nego što su ga dosad mogle njégove tri knjige proglásiti. Samo je to tužno pri toj slavi, da je to proslavljenje samo, kao što kaže Niemac: „eine traurige Berühmtheit“. A ja úvidjam iz svih tih listova, koji me do dva forinta stoje, da je svoj toj slavi kriva — opet ili glupost ili zloba, koja je nada mnom svoje zapačkane ruke óprala. Ja sam došao u Kranjsku, Korušku i Štajer, da tamo narodne pjesme i običaje iztražim i zabílježim, a zloba ili glupost to je tako okrenula, da sam ja došao medju narod Bog zna kakve pjesme sijati. Eto ti zločinstva! U denuncijaciji izmedju óstaloga stoji i ovo: „Er kommt über die Grenze, um dem aufstrebenden Illyrismus Anhänger zu suchen“. Dakle je ilirština zločinstvo ili nješto takovo, iz čega zločinstvo proízhodi ...

Tvoj nepromjénjivi póbratim

Stanko.

Kod pri; *odjeća, odjelo* (odeti) obleka; *kod sebe* pri sebi; *ondješnji* (ondje-on) tamošnji; *primiti* prejeti; *kao(što)* kakor; *nad(a) mnom* nad menoj; *zapačkan* zamazan; *(iz)tražiti* (pre)-iskati.

Epilog.

„Póslije lanjske bólesti ja sam ili boléžljiv ili baš póradi te boléžljivosti marljivijí nego što sam bio, dok sam uživao puno zdravlje; jerbo polag moje subjektivne filozofije svakí je čovjek od glave držan, da mnogo radi i učiní kóristna i dobra na ovom svijetu. Dok sam bio zdrav, mislio sam: Imat će tomu još dosta vrémena, te se nisam pre-naglio; no sada, gdje mi to s desne to s lieve bode i peca, gdje ne znam, hoću li danas ili sutra „zrezati s petamí“ (kao što kažu Mikloščani), to sada jagmim i radim, što brže mogu. A da úspješno radim, k tomu treba da pútujem . . .“

(Pisao Vraz Muršcu 12. julija 1841., povrativši se s putovanja).

Jer bo ker, zakaj; raditi delati; sada, gdje sedaj, ko; pecati dregati, pikati; jagmiti hiteti; što brže mogu čim hitreje morem.

B.

Iz hrvatske prošlosti.

„Osvit“.

Napisao Ks. Šandor Gjalski.

Ustoličenje bana Vlašića (1832).

Na Hármici neprégledni válovi ljudstva talásahu se širokim próstorom i tiskahu se k ražnju, na kom se je pekao ógroman vol, što ga je ban po starom običaju dao za góšćenje prostomu puku. I usred toga i pred kućama s jedne i druge strane bíjahu šatori vinára, u kojima se je diélilo puku na banov račun vino. Osim toga bijaše i boljih šatora, gdje se je uz novac tóčilo i gdje su bila gospóda i bolje gradjánstvo. Svagdje bijaše burno i véselo. Iz kruga gospóde ozvanjali se latinski govori, magjarske i njémačke pjesme, dugó-trajne zdrávce i glasni, gízdami smieh. U pučkim šatorima miéšali se vojníci sa djétićima, slugama, pandúrima, seljácima i varoškim rádnicima. Po raznábojnim njihovim súrinama i kapútima prelievalo se slikóvitim

Osvit svitanje; *Harmica* do l. 1848. ime sedanjega Jelačićevega trga v Zagrebu, središče mesta; *talasahu se* so se valovali (talas = val); *što* (kaj) ki; *puk* ljudstvo; *osim toga* razen tega; *gdje* kje, kjer; *uz novac* (ob denarju) za denar; *gradjanstvo* (grad) meščanstvo; *svagdje* (sav, gdje) povsod; *djetic* rokodelski pomočnik; *pandur* birič; *varoš*, i mesto, trg, kraj; *radnik* delavec; *surina* (surka) plašč (belkasta, siva suknja); *kaput* suknja.

bljeskom západno sunce na ótvore šatora. I ódavle šúmjela je vésela bÉzbrižna zábava i zamniÉvala čedna pjesma. Uz zdravice na sav sveti krug oko priÉstolja Božjega sjÉcao se narod i dánašnjega svoga dobrotvora bana, pa je od časa do časa zaorio sramÉžljivi „vivat“.

Úpravo u čas Ivanova dólazka pučka je svÉčanost svoj vrhunac póstigla, jer je vol na ražnju bio izpečen. Póceli ga sjeći, da ga sa dviju visokih skela diele medju svjÉtinu. Uz to su banovi kućni oficiri bácali medju puk sitni srÉbreni novac, pa je bila i silna buka i rázpuštena radost. Granje, kojim je bio ókićen vol, kad su ga prije ražnja vóдали ulicama, sad su póótimali najobjestniji momci i okitili njime svoje šešfre i grudi. Djeca se jágmila za cváncikama, a žene lóvile komade péčene góvedine.

Ivan se jedva jedvice prótište do šatora, gdje su ga čekali Kargačević, Cerović i drugi. Bila je sada još veća stiska, jer su se biskupovi gosti vraćali iz dvora, pa je kóčija za kóčijom létjela. Gjékoji gospódin, rázigran već u dvoru, sad je dao sústaviti kola i umiéšao se medju šatore. Tako je učinio i Tivádar. S njime bijaše u društvu magjarski prófesor i činovnik kod cenzora, Lakoši Ferenc, čovjek srednje dobi, nizka tiela, okrugla, debela lica, iz kojega su se kriÉsile sitne crne óčice i stršili u vis tanki námazani brčiči pod kratkim túbastim nosom. Manjkala mu elégancija Tivadárova,

Odavle (od ovde) od tod; *zamnievati* razlegati se; *čedan* pohleven, skromen; *uz zdravice* poleg zdravic; *oko(li)*; *sjećati se* se spominjati; *pučki* ljudski, narodni (puk = narod, ljudstvo); *postíći* doseći; *skele* oder; *svjetina* množica; *uz to* med tem; *sítan* droben; *pootímati* razgrabiti; *momak* fant, mladenič; *šešir* klobuk; *jagmiti se* se trgati za kaj; *gdjekoji* marsikateri; *kod cenzora* pri cenzoru; *tubast* top.

ma da je i on bio birano odjéven u fino ódielo najnovijega kroja. Razmetao se i gúrao nápried samodópadnošću i sigurnosti kákova silnog gospódina. Drzóvite očice prézirno su i gízdao, ali ipak ználično i točno zagledavale posvuda. Prólazeći mimo stola, gdje je bilo Ivanovo društvo, Tivadar istom na silu i mrkim óbrazom pózdravi mladiće, — dočim Lakoši i ne makne glavom, već glasno zagúndja njékakvu porúgljivu pjesmu magjarsku na Totove. Ivan i Cerović skoče taj mah od ljutosti, da se je Magjar obázro i préstao pjevúckati. Kargačević se tákodjer digne sa klupe i pótegne obójicu k sebi. Kako bješe miróljubiv, mrzio je nájvećma na svadje i prépirke. A i plašio se sáblazni. Nápokon je mislio i na Tivadarovo srodstvo s biskupom, pa i na moćni póložaj magjarske narodnosti, te se je tako pobójao, da bi mogle nástati svákakve neprilike. Zato je iz svih sila nástojao, da bude zábava kod njíhova stola što zanimljivija i živahnija, da ódvrati príjatelje od bližnjega stola, gdje su sjédjeli Tivadar, Lakoši i uz njih dva tri magjarska pravnika.

On bi nájvolio, da zápjeva koju pučku pjesmu, da ódlane njégovu burnomu srcu, koje se je jédnako trzalo od jučérašnjeg dojma, što ga na nj učini Hana, a i da zadóvolji rázigranoj radosti, što je jutros Gaj

Ma da je i on bio (makar da ...) *dasi je tudi ...; birano odjeven* izborno oblečen (odet!); *razmetati se* se bahati; *gurati* suvati; *znaličan* radoveden; *stol miza*; *istom* samo, šele; *Zagundjati* zamrmrati; *Tot* Mađžari pravijo tako Slovaku ali sploh Slovanu (Tót nem ember = Slovan ni človek!); *ob(a)zre*; *takodjer* takisto; *svadja* svaja, prepír; *sablazan* pohujšanje; *nastojati* prizadevati si; *što* zanimljiviji = čim zanimivejši; *uz njih* poleg njih; *najvolio* (naj volio) : *volim* rajši imam, hočem; *najvoljeti* najrajši hočem; *odla(h)nuti* (lahek!) odlegniti; *jednako* neprestano; *trzati* trgati; *jučer* včera; *jutros* danes zjutraj (jutro-s, prim. leto-s, dan-e-s).

tako divne priédloge o narodnom pókretu razvijao pred gospódom. Ali ljubio je tu svoju pučku pjesmu, náučenu od majke i sestára, pa se od te ljúbavi bojavao, da je ovdje ne izvrigne čijoj šali, ili, né dao Bog, čijemu rugu. Nije još bio úvjeren, da ta pjesma svojom ljepótom može izíći préd sviet.

No na pókrajnjem stolu već pjévaju Magjari, a pjévaju táko, da su se taj čas sjátili ljudi pred šatorom, da s užitkom slušaju. Kargačević je sam morao priznati, da je pjesma liepa i skladna. Tim jače óčiti bol, što im né može da úzvratí pjesmom, pjesmom hrvatskom ili slávenskom.

— Da imademo mi barem kákovu tákovu pjesmu!
— óbrati se bolno prema Ivanu.

— Némamo je! — úzdahne Ivan. — Ili bolje, ne znamo! — dodade onda glásnije, pa se sjeti, kako su onomádne sestre njegove liepo hrvatski pjevale. Isti čas óčiti pósve slično čúvstvo, kao nedavno, kad je kući pisao hrvatski list, — ono teško névoljno čúvstvo némoći, neímanja i zapúštenosti! I mladi ljudi uzmu da razgovaraju o pótrebi pjesme u hrvatskom jéziku. Taj mah nástane živo dogovaranje i svaki je ímao ovu ili onu ósnovu. Namétalo im se dakáko samo od sebe silno daléko óbzorje, na kom ih pósvída čeka, da úzpale luč, — daléko polje, gdje je gótovo sve neúzorano. Ali kao da im ta nedógledna praznina nije zadavala níkakve bójazni ni brige! Usúprot njihove se duše sve više uznašahu, glásovi im budu jači i

Ovdje tu; čij čigav; rug roganje; sjatiti se (sjatiti, jata nabrati se; što ne može da uzvratí = da ne more vratiti...; prema proti; onda tedaj; sjetim se spomnim se; onomadne (onom dne) onega dne; kući domov; uzmem da razgovaram = jamem, začnem se razgovarjati; nametati vsiljevati; dakako seveda; uznašahu se so se vznašale(i).

krepči, oči im se žarko od radosti i silne mlade volje zakriésile.

— Sve će biti. — Tek su se prénule póspaneí oči, — sokolio je Ivan drúgove. Júrica Cerović u nekoj dalekoj razmahanosti nije se više pitao, da li pristaje séljačka kmetska pjesma óvamo i hoće li úspjeti pokraj pónosne magjarske, pa se prótisne na čelo stola i zá-pjeva staru kajkavsku pópievku: „Oj Kórano, vodo hladna!“, što ju je naúčio od kmétova na svom dobru. Úgodnim je baritonom dobro i vjerno zápjevao krasnu pučku melódiju i u jedan hip bude pod šatorom i oko šatora sve tiho i mirno. Kargačević se tresao od trónúća, a Ivan u prvi je čas záblenut stao od ljepote pjesme, onda mu ta pjesma izazívaše u duši nekakve néjasne — tamne úspomene — i — i — da — dó-sjeti se drugóvanja svoga u Pešti s mladim Rusom Hoholenkom, koji je slične pjesme pjevao. I u duši Ivanovoj rázlije se silnim valom čuvstvo slávensko, pa dok je Jurica sve jačim i jačim glasom pjevao svoju séljačku pjesmu, u Ivanu se sve sílnije orila jeka Hoholenkovih pjesama, da jasnije od svake rieči zbori, káko tísuće i tísuće milja, — kako tísuće godina ipak ne rázkinuše zájedničku dušu i isto srce. Ova ga pó-misao silno rázplamti i úznieti u njem ósjećaj goróstasa. Cisto mu se glupo pričini, što se prije malo čásaka nije usudio zápjevati pored Tivadara. Záto prískoči sada k Jurici i složi se s njim. No tek što je to učinio, príkupi se k njima sva rpa, što je pred šatorom stá-jala i doséle slušala Tivadara. Stótina grla zápjeva

Prenuti iz spanja začudeno pogledati; *ovamo* sem; *pokraj* (po kraj) pored; *Korana* reka pri Karlovcu; *trónúće* ginjenost; *zable(h)nuti* ostrmeti, prevzet biti; *izazívaše* je izazíval(a); *sve* jači = vedno jačji; *zboriti* govoriti; *razkinuše* so razkinili; *osjećaj* občutek; *pričiniti se, što* (narediti se) se zazdeti, da; *tek što* komaj da ...; *dosele* dosle.

pučku pjesmu uz silnu radost i veselje. Sa zvonika Sv. Kralja javilo se crkveno zvono svojom moćnom tútnjavom, da zove sviet k večernjici i blagoslovu, a ovdje kao da je Božji návjesnik, koji svoje nébeske zvúkovе spaja u jednu harmóniju s narodnom pjesmom i čini se njézinim drugom! — Tivadar je morao préstati svojim pjevanjem. Od ljutosti nije se mogao suzdržati, da ne rekne prema Ivanu pórugljivo: — Baš je kao u Bačkoj, kad sliepci pjévaju!

— Neka! — odpóvrne Kotrómanić. — Ali molim te, da ne zabóraviš, kako su ove sljépačke pjesme úzniele Götheja, da ih prevede. Niesam još slušao, da bi se tvojim magjarskim ista čast izkázala.

— Ha — ha! — nasmije se Tivadar, ne znajući ništa odvratiti, pa svrne rázgovor na dánašnji Gajev govor.

— Ta to vi hoćete kao u Parizu! Ódmah akadémiju četrdesetórice neúmrljih, — ha — ha! Malko će težko biti za same članove, — istina je, — no právila ćete moći sástaviti.

— Ne će nam teže íći, no tvojima u Pešti, — ódvрати istim glasom Ivan Kotromanić i ókrene mu ledja.

Tivadar je ópazio uvrédjljivi naćin, pa rázjaren uzme žéstoko nápadati na Gaja i sve prístalice njegove. Drúgovi mu njegovi povladjivahu i pljeskanjem ruku i podvikivanjem.

— Préstani, ovaj ćas préstani! — vikne Kotromanić i skoći mu do pred prsa, biesno se mjéreći s njime. Zabránjujem i tebi i svakomu drugomu, da u

Tutnjava donenje; návjesnik glasnik; njezin njen; suzdržati vz držati; neka naj; zaboravim pozabim; uznieti vznesti; ćete moći boste mogli; uvredljiv užaljiv; žestok oster, hud; povladjivahu so pritrjevali.

hrvatskoj zemlji vrieda hrvatske ljude i hrvatske težnje! Ako ne přéstaneš, znat ću da učinim konac, pa ma kojim načinom! Pamтите, da smo odlučili, svoje pódignuti, brániti i čuvati!

— Upozórujem te, da ja ni od koga ne primam takovih rieči. Ne će dakle ni tebe naše dosádašnje prijateljévanje obrániti, — kaže mu Tivadar, síleći se, da bude miran i hladan.

— Kad ti tako góvoriš proti momu narodu u mojoj dómovini, nas dva ne možemo više da óstanemo príjatelji. Zápamti to i vladaj se prema tome!

— Najbolje je tako! I ováko se súsrećemo svagdje kao prótivnici. A sjutra imat ću čast, da dalje ódredim.

— Naći ćete me úviek spremna. A gdje se nalazim, to znadete! — ódvrati Ivan, tákodjer sada hladan i ózbiljan.

— Dobro je! — reče Tivadar i pozove svoje društvo, da ízadju iz šatora. U njem je óstalo sada samo Ivanovo društvo, u prvi čas svladano onim negíbanjem i tihoćom, što svaki put i svagdje izazove takav ózbiljni sukob. Kargačević se zapanjío i prestravio. Najvolijo bi bio polétjeti za Tivadarom i mólití ga, da se ne ljuti. Grozne slike krvava dvoboja zabróde pred duhom njegovim. On je već vidio ljúbljena príjatelja, kako pada od úbojita zrna Tivadarova, o kojem je toliko puta slušao, da je silan i síguran mejdándžija. Što će Ivan proti njemu? A takav momak da padne! Ne samo što ga je ljubio kao ródjena brata,

Pa ma kojim načinom = (makari) naj si bo na katerikoli način; *primam* sprejemam; *dakle* torej; *vladati se* vesti se; *i ovako se susrećemo* tudi tako se srećujeva; *naći* najti; *spreman* pripravljen; *nalazim* nahajam; *ozbiljni sukob* resen spopad, sprijem; *zapanjiti se* odreveneti; *prestraviti se* od strahu iz sebe biti; *ubojit* morilen; *mejdandžija* bojevník (mejdan = bojišće).

nego je u njem i gledao i mlada čovjeka, od kojega će narod njegov i cijelo Ilirstvo i Slavenstvo samo kóristi ímati. Jedan čas mu bude, kao da mora pod svaku cienu prepriečiti taj dvoboj. On će se sam rádije staviti i tako spasti prijatelja! Pa što, ako padne! Barem će si osvójiti u srcu Haninu vječnu zahvalnost i tako u svetom tom skróvištu svoje mjestánce osigurati.

— Pa što ću više! klikne u sebi i digne se sa klupe u gótovoj námjeri, da pótraži Tivadara i ízprosi dvoboj úmjesto Ivana.

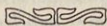
— Kuda ćeš? Čekaj, opet ćemo malo zápjevati, — sústavi ga Cerović.

Kargačević se u čudu óbazre na nj i prémjeri ga strogim pógledom. Ta — ima li srca u toga pustopašnog djeteta, što sada može na pjesmu misliti! — pitao se u sebi i htio da ga úkori.

— Istina je, pjevat ćemo! — vikne Ivan, još úviek nešto úzrujan. — Mi smo ódržali polje, a to je za cielu našu buduću borbu dobar „omen“. Braćo, pjevajmo, pjevajmo! — A iz obćinstva ódvračalo se véselo i úzbudjeno: — Pjevajte, pjevajte, gospóda naša!

Ivan se prvi póstavi do stola, úlovi Cerovića i opet zápjevaju pučku pjesmu. Sada se još sílnije i móćnije razmahali mladi glásovi. U nastajuću večer, ókićenu prvim mrakom, létjela je dugózvuka melan-kólija slávenske duše nekim póbjedonosnim i snažnim ódjekom.

U djeteta = (pri) v detetu; rádije raje; pustopašan razposajen; uzrujan razburjen.

Od prvih mučenika.

Napisao Ks. Šandor Gjalski,

Sa zvonika stare crkve razliegaju se u súmračju zvuci pozdravljenja i dópiru u moju tamnu već sobu. Blagom ándjeoskom melodijom plove tihim, mirnim zrakom do mene — i ja né znam kako i zašto — ovi zvučni titraji kóvi bude nešto u duši mojoj, dótiču se nékoje sákrite strune, da néjasno sitno zámniije, te me nálietaju daléke slike — úspomene — želje! Dà — eto — sad mi je sve jasno. I ja ga vidim, kanda bi eto predá mnóm stájao — naš slavni — naš dobri susjed Mirko Úglješić. Jest — jest — tá i u onaj ódsudni čas njégova života úpravo je tako zvono zvónilo!

Prvi put ga nadjoh u véselom društvu kod našega župnika Štéfice. U jedan mah predóbio me je svojim póštenim, dobrim licem, gótovo plámtećim od zánosa, dok nam je zvonkom rieči sborio o nákanah Gajevih, -- čitao nam pjesme svojih ilirskih drugóva, deklámovao iz Gundulićeva Osmana i prevadjao nam stíhove iz Slavy Dcere. Razúmješe ga ódmah tek nékoji samo, — nu svi budu zaneséni, úzdignuti, pónosni i sretni te ósjetiše, da ovaj vátreni mladić góvori o nečem vélikom, úzvišenom i slavnom. Isti magnificus Tomica R., — smrtni népriatelj Gajev — morao si je priznati, da u tom nije ludórije, pa kad je póslije kasno ú noć zaorila: „Još Hrvatska ni própala“ . . . , da se zeléna okna i crni trámovi stare kúrije od glasne jeke

Dopirem, dopirati dosezati, prihajati; *zamnjeti* zadoneti; *zašto* zakaj; *titraj* tresaj; *kov(ina)*; *sitan* droben; *kanda, kano* kakor da; *pred(a) menoj*; *tà* saj; *odsudan* odločilen; *nadjoh* sem našel; *sboriti* govoriti; *razumješe tek* razumeli so samo; *osjetiše* so občutili; *isti* celo.

naših glásova potresli, — onda je magnificus razválido óči, samo da mu nisu ízpale.

Od toga dana budemo obójica nerazdrúživi, a jédini predmet naše zábave bijaše rázgovor o dómovini i o njézinoj slavi. Kad bi on rekao onu latinsku: „Dulce est pro patria“ . . . , kazao bi to tako svéčaním, ózbiljním i ístinitím glasom, da niti jedan čas nisi smio podvójiti o ískrenosti ove mu tvrdnje; dok bi zápjevao: „Jézika dar dade nam Bog“ — drktao mu je gótovo glas od ljúbavi za máterinsku rieč, — svaku najsitniju pjesmicu u „Ilirskoj Dánici“ pózdravljao bi záhvalno i vésele i náprema nijednomu pójavu u književnosti nije bio ravnódušan, iz svega crpao je ókrepu i hranio dušu novím nadama. Prósvietljením svojim umom prekoračio je sve vármegjske, plémenske i vjerske medje, te kríleći duhom po nepréglednom próstoru slávenskoga zbora, svagdje je tražio i naílazio na braću. Sve što je narod svoga ímao, úpravo je obožavao, te istu surku s crvením gájtanima i srébrním dúgmetima nije tek iz óbiesti nego od nútarnje pótrebe nosio, zbog česa je tákodjer svoje ime Imbro prómetnuo u Miroslava, a sina si prózvao mjesto Stjepana Krunoslavom. Oh — pa kólikom ljúbavi, kólikim nikad nesústajućím marom šírio je svoje misli medju svojim društvom! Ovákav brzo je ímao silnu póvorku svojih jednomíšljeníka, — nu i brzo došao je u konflikt sa stanjem ókolo sebe. Na nésreću njegovu bijaše njegov vjérovnik, barun L., glavni vodja prótivne stranke.

Bijaše je bil (a, o). kad bí rekao kadar je . . . ; (na)prema proti; vármegja županija; me(d)ja; svagdje povsod; tražiti, nalaziti iskati, najti; sve što vse kar; gajtan motvoz; dugme gumb; tek samo; takodjer takisto; prometnuti (prevreći) izpremeniti; susta(ja)ti utrujati, utruditi se; povorka red, vrsta; vjerovnik upnik (vera = kredit).

Borba je bila već ú prvi čas žéstoka, te ú tom strastnom razmahanju dúhova útuži barun Uglješića za svoju tražbinu. Stvar se svrši time, da su Mirku pródali drevnu očinsku mu kuriju, te je sirómah morao — dom otáca óstaviti. Koliko i bijaše težak ovo údarac, on ga ipak podnese, jer ljubav za narodnu stvar dízala mu i sokolila dušu. „Neka — srce i dušu ne pródaše mi!“ — úzkliknuo je suznih očiju, sílazeći za uvijek niz stube staroga doma i padajući u náručaj pláčuće žene, koja ga je pred dvorom kraj prídjenih već kola sa dječicom čekala. Sínčića si pódigne, póljubi ga u rúmeno lišce i dade mu ponavljati Mihanovićev stih: „Liepa naša dómovina!“ Od sada mu nije više davala pósebni závičaj — al zvala ga je svética ú sve svoje lúgove — ú sve svoje kutove!

Vršio je on tada službu kod župánije. Reštauracija ízpala je po njega i Ilirce dobro, — nu za velikoga župana načinili baruna L.

Ova ókolnost medjútim ne sústavi Uglješića u nástojanju njegovu, da próbudi narodnu sviest. On je i nádalje govório i radio kano i do sada, — šírio ilirske pjesme, prodavao ilirske zábavnike, razpačavao „Ilirsku Danicu“ i Vukotinovićeve príповiesti, pa Bogovićeve pjesmotvore.

Supremus comes pozove ga s toga „ad audiendum verbum“, gdje mu na rázstanku neizrécivo némilostivo rekne: „Dignetur dominatio vestra úzeti si ad notam — još jedánput takova šta, — suspenzija je ovdje. Naj se čuvaju, amice!“

Već že; tražbina zahteva, terjátev; drevan star; kurija grad(ič); nek(a) naj; prodáše so prodali; sílaziti niz stube iti dol po stopnicah; lišce ličece; závičaj rodni kraj; restauracija nova volitev činovnikov; po njega za...; nastojanje prizadevanje; raditi delati; kano i dosada kakor dosedaj; takova šta kaj takega; ovdje tu.

Uglješića nije ni ovo préstrašilo. Ta nije svoju službu povriedio — tko mu može dakle šta! — Al eto opet poziv pred nj. Présvietlost! Kad je izášao pód večer iz županove kuće, dóčekaó sam ga na ulici. Zvónilo je pozdravljenje. Uglješić skine šešir — prékriži se — šaptnuv: „Uzmi ih ti, najveći múčeniče, u svoje ókrilje — ja sam odlučio!“ — te blied i uzrújan pade mi u náručaj. Bio je bez službe.

Zahtievali su od njega, da účini nešto proti svojim jednómišljenícima, pa kad je s najvećim prézirom ódbio, — obnašli su ga „suspendirati“. Nije sada níšta ímao — al prepriećio je nápadaj na narodnu stvar!

Bieda nátisla ná sve strane mu. Bilo je dana, kad nije ímao djecu toplim nahraniti, — bilo je zimskih tjédana, da se nije peć lóžila. Ponos mu nije dopuštao, da primi ma íčije pómoći, a domoljublje obránilo ga, da príhvati srámotne pónude svojih tlačitelja. Duh nije svoj toj névolji pódlegao — al tielo to mu težko obóli — bez ízlaza oboli!

Zadnju večer — bilo već s próljeća — sjedio sam mu do kréveta. Sirota žena, slomljena od tuge i zdvojnosti, kúkala je tiho u kutu, djeca bez svake slutnje svoje biede — véselo se ígrala i plela sredinom sobe. On je težko disao, čelo mu órošeno od muke znojem, i zdvojno šapću mu usnice bliede: „Šta će — šta će ove sirote moje!“

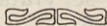
Zvona zazvóne pozdravljenje. Činilo mi se, da se nikad nisu ovi zvuci utješljivije pronósili — pa i umirući Mirko kanda se je primirio.

Povriediti žaliti; *dakle* torej; *skine šešir* sname klobuk; *Natis(ni)la*; *ložila* kurila; *ma íčiji* najsi bo čigar koli (katerikoli); *izlaz* izhod; *s proljeća* (v začetku) spomladi; *do kreveta* poleg postelje; *kukati* jadikovati, tožiti; *šta će* kaj bodo; *čini se* zdi se.

„Jedno sam ipak póstignuo“ — uzme u jedared, „pokazao sam, kako treba čovjek rodoljub óstati vjeran svojim názorom i pripraván biti ná sve. Neka mladi ljudi vide! Onda nas sretnih!“

Taj čas zápjeva u igri sinčić Slavko: „Oj Iliri jošte živi!“ Mladi svježi glasić zabrodio je u visínu zvonko, jasno — kerubinski, — bolestníku rázvedri se bolno lice, te pogledávajuć k djétetu pogledom punim ljúbavi — zadovoljstva — pónosa — lágano je naklonio glavu na jastuk i uz ljubko títranje djéteće pjesme — zá uvijek úsnuo.

„Male pripoviesti.“

Pod starimi krovovi.

Napisao Ks. Šándor Gjalski.

Bilo je sedamdésetih gódina. Sabor kraljevine Hrvatske-Slávonije-Dálmacije sástao se u prvu sjédnicu. Izáslana je deputacija uvela u dvóranu bana kano povjereníka Nj. c. i kr. apošt. Veličanstva, bílježnik je pročitao prévišnje ručno pismo, kojim kralj „velemožnoga bana“ póziva, da próglesi ú ime njégovo sabor „vazda vjernih kraljevina“ ótvorenim; — dvoranom zaori tri puta úznosno „živio“, kad se spómenu prévišnje pósvećeno ime, zatim pruži Nj. Preuzvišenost gosp. ban, odjéven u bógatoj mágnatskoj ódori, najbližemu bílježniku ómašno zapéčaćeno pismo, koje se otvorilo ná oči sviju sákupljenih, te bílježnik pročita

Postignuti doseči; *uzme u jedared* začne naenkrat; *onda* tedaj; *još(te) še*; *jastuk* blazina; *uz títranje* ob tresenju; *usnuti* zaspati; *sabor* zbor (hrvatski državni zbor v Zagrebu); *sjednica* seja; *vazda* vedno; *uznosan* vznesen, ponosen; *kad(ar)* ko; *se spomenu* se je omenil(o); *odjeven* (odet) oblečen; *odora* oprava; *omašan* obsežen.

jasnim i zvučnim glasom na kraju izprave rieči: „Dano u našem králjevskom glavnom i priéstolnom gradu Budímu dana itd.,“ te kad opet pročíta prévišnje ime, sábornica se ná novo potrese od zánosnih úzklika, — a Njegova Preuzvišenost, primiv natrag prévišnji reškript, pókrije glavu kálpakom, sjedne na stolicu pod priéstolnim baldakinom i uzme nješto drhtavim glasom pred frákovi i crnimi kapúti, sákupljenimi u dvórani, čítati: „Častni, póštovani, póglaviti i velemožni, vele-
možni i úgledni, mudri i óbzirni, uvijek ljubljeni vjerni naši!“

Ú taj tren ótvore se vrata sáborske dvorane i u sábornicu únidju tri starca, — sva trójica u svéčanih narodnih odorah, dóista nješto iznóšenih i póbljedjelim zlatom izvezénih; — sva trojica imali goléme sablje demeskinje, a u ruci im samur-kapa s dugim orlovim perom.

Kano da su u ovaj skup novóvjekih frákova zábasali glasníci davne — davne njékake dobe, nu — svéčani i staróliki naziv sáбора, kojim još od davnih davnina pózdravljaju apóštolski králjevi skupštinu zakónoša svoje drevne kraljevine, — kanda je tek u ovaj par našao pravi smisao i pravu svóju adresu, kad su unišla ova tri starca. Sva njíhova príkaza, njihova biela kosa, duge im sieđe brade i još dulji bieli brkovi, njihova starinska ódjeća, njihovo svečano — tek nješto i fróndersko — vladanje, pak njihove duge sablje,

Izprava listina, dokument; *natrag nazaj*; *kalpak* kapa, klobuk; *nješto* (što = kaj) nekoliko; *kaput* suknja; *tren* (utek); *unidju* vni-
dejo, vstopijo; *doista* v istini, zares, sicer; *golem* velikanski; *samur* sobol; *kano*, *kanda* (kaono), kakor; *u ovaj skup* v to skupino; *zabasati* zaiti; *zakonoša* čuvaj zakona; *drevan* star; *tek u ovaj par* šele ta hip; *kosa* lasje; *sied* siv; *odjeća* obleka; *vladati se* vesti se.

obješene o širokih zlatnih i svilenih pójasih — sve je to tako skladno pristajalo dugomu neóbičnomu náslovu, i bilo je zá čas, kao da nema više tih školskih klupa móderne sábornice, kao da nema u klupah nasláганиh crnih kapúta i frákova, a mjesto toga zánišu se pred ócima prilike daléke prošle dobe, kada je i tomu ná-zivu i takim stáračkim prikazam cvala prava právcata sádašnjost.

Tek — kada je kraljevski reškript spoménuo pó-trebu njékake prómjene u dómaćem zakonoslovlju i napomenuo prévišnju želju, da se „vazda vjerne kra-ljevine“ izjédnače u ovom pitanju sa náprednimi prin-cipi západnoga svieta, — onda je čar préstao, te su se frákovi dočépali opet svoga prava. A starci zápreme skrajnja mjesta na skrajnjoj désnici.

Kolikogod je mómenat bio svečan, u sábornici se ipak pójave ironički póvici prema skúpini stáračkoj. A istom na galérijah! Simpátije su njihove čéznule za skrajnjom ljévicom, — mladim je ljúdem na galeriji br. III. bilo nerazúmljivo, da može jošte biti ljudi, koji bi mogli sjesti na tako súprotivna mjesta. I za to nije bilo kraja ni konca ruganju i krupnim šalam, kojima su mladi ljudi poprátili trójicu stáraca. Još najblaži názivi bíjahu: „Predpótopni ostatci“, — „verbecijanske mumije“, — „zágorski šljivári!“

Najviše se ízticala njih četvórica. Galerija se gó-tovo zaorila glasnim smiehom. Najposlije su ostavili

Pojas pas; *zanišem* zaniham; *dočepati se* do česa priti, dobiti kaj; *svo(je)ga*; *zapremiti* zavzeti; *kolikogod* kolikorkoli; *povik* klic; *prema* proti; *istom* šele; *čéznuti* giniti; *još(te)* še; *krupan* debel; *(po)pratili* spremili; *staraca* starcev; *bijahu* so bili; *Verböczi* je bil pisatelj starodavnega zakonskega zbornika ogrsko-hrv.; *šljivar* slivar (šaljivo o malih plemićih); *izticati*, *iztaknuti* se odražati se, v ospredje stopati, naglašati se; *najposlije* nazadnje.

šale, te stali posve ózbiljno žéstokom, strogom kritikom prekoravati tmíne prošloga kóljena, a zavóдила ih je u taj čas ona óbična i tako smíešna népravednost, s koje svako mladje doba, svaki mladji náraštaj živo vjéruje i misli, da je prava prósvjeta zápočela istom u njihove dane, a sve, što je ód prije, da je zlo i náopako, a valja samo sádašnje. A nájposlije — prómisliš li pravo — sve je tek nepréstán kotač, u kojem ljudska glupost, slabost i prédsuda „vrteći se ne préstaje“, ona je jédina vječna, stalna i nepoprávljiva; ona je od ískona i óstaje u pročaja. Prema njoj je slaba i némoćna i lokomotiva i električna iskra i spektralna analiza!

Možda je tako mislio čovjek, sjedéći blizu ove četvórice. On se svakim časom više uznemirivao. Ósobito nije na njem bilo ništa, izim što je u licu njégovu bio njékaki „historičan“ tip, te je svatko, videći ga, morao odmah pómisliti, da je ovo lice već vidio i gledáo ma u kojoj ilustrovanoj historiji ili u kakoj galeriji historijskih portreta iz šestnajstog ili sedámnajstog vieka.

Nápokon se nije više mogao savladati, te zámetne rázgovor s onom četvoricom. Zá čas bilo živahne debate medjú njima.

— Da, da, vama su tek biedni, u svojih pred-sudah okámenjeni „šljivári“ — klikne ovaj peti, — nišu proučili onih foliantâ knjigâ, koje imate vi u glavi, — ne dósižu visina vaše moderne dánašnje úljudjenosti,

Stanem začnem; posve ozbiljno žestokom kritikom povsem resno s hudo ...; prekor graja; pravedan pravičen; s koje radi katere; doba (srednjega spola!); valja velja, je dobro; sadašnji (sada) sedanji; kotač kolo; is kona (konec), iz početka; u pročaja za nadalje, večno; možda morda; izim što izvemši da ...; odmah takoj; već že; ma najsi bo; na po kon(ec) nazadnje; zametne začne; dosižu dosežajo.

— tako mislite vi. Može biti, te nemate krivo. Svakako nisu ono, što smo mi. Ali dajte da vam tek nešto kažem ó njima. Gledajte: — Onaj tamo suhi stavio je njekoč zarad svoga uvjerenja na kocku i život svoj i svoju obitelj i svoju imóvinu; — onaj drugi pokraj njega volio je njekoč, da ga otac razbáštini, nego da prélomi vjeru svojoj vjérenici, sirómašnoj prostoj Ží-dovci djévojci; — a onaj treći, — taj kano podžupan nije dao, da se ízvrši náredba njegova bana, jer je ta naredba po njegovu mnienju krnjila municipalna prava, on je náime mislio i sumavao „verbecijanski“, da je zakon najveći gospódar; dakáko — on nije pojmio novih, modernih náčela!

— Zar ih vi póżnajete?

— Ne poznam baš ove — ali sam poznavao mnoge od njihovih vršnjáka. Pa da ih vi poznajete ováko, ne biste više tako strogo osudjivali ove prézrene šljiváre. Ne póżnate ih, — ne poznate.

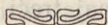
Sjednica se svršila, — ali ova petórica nisu svršili svoje zábave. Poslije su još dugo hódali po Markovu trgu, a onaj im je peti morao pripovíedati o svojih starih znancih. Najviše je i najčešće spóminjao svoga nekoga súsjedá Batorića i stari mu dom Brezovicu.

Novóvjeka četvórica slušala ga rado, te im morao jednáko pripovíedati. Najposlije préstane sám: — Ne da se to tako u kratko izkazati, a najzad sam rad, da se i vi upóznatè s ovim díelom našega Hrvatstva; dópustite dakle, da vam do zgode pročitam svoje bíl-ježke i úspomene, što sam ih — ne od óbiesti nego

Te ter, da; voljeti izvoliti, rajši hoteti; baština dedina; vjerenica nevesta; jer ker; krnjiti kršiti; sumavati sumiti, misliti; dakako seveda; zar? ali?; vršnjak vrstnik; ovako tako; ne biste više (Vi) ne bi već; osuditi obsoditi; jednako nepretrogoma; dakle torej; do zgode o prvi priliki.

od nútarnje pótrebe — napisao o svome starome prijatelju Batoriću, o njegovoj Brezovici, i o našem drugóvanju. Tek je nješto, — ta tko bi sve! Može biti, te ćete iza toga koje u čemu súditi drugačije!

Za njékoliko dana sjédjelo je svih pet u staró-davnom zidanom dvoru onoga petoga, koji jim je čitao svoje zápiske.

Illustrissimus Báttorych.

Nedaléko od moga doma bio star — da tako rekнем — iznémogao dvor, onákav drveni, u kákovih su predji naši toli divnom úztrajnošću živjeli za svoju od svih strana mučenu Hrvatsku i čekali svaki čas smrt „pro Deo et patria“.¹

Ód njékada — još djetetom — volio sam zálaziti u taj zábitni kut, pod stari taj krov ili — kako ga gíz-davo nazívahu stóljetna pisma: — curia nobilitaris Brezovyta.² A i bíjaše u svem nješto neóbično. Kano sákrita od svieta, u úzahnu jarku, medju dosta visokimi brégovi, stájala je crna drvena kuća, a tamnoj joj prilici toli je pristajala gusta dúbrava dugóvječnih dúbova, što se je odmah zá njom širila u brégove, podávajući joj u jedan mah i nješto od idile i nješto od onih davnih priča, koje smo za mladih dana toli rado slušali. Tik samoga dvorca bila je drvena nizka

¹ Za Boga i domovinu.

² Plemički dvor Brezovica.

Ta kajti, saj; mo(je)ga; onakav drven tak lesen; predji predniki; s toli divno vztrajnostjo; još djetetom še kot dete; zalaziti zahajati; zabitan samotnen; nazívahu so nazivali; bijaše je bil(o); prilika (lik) podoba; što (kaj, da) ki.

crkvice, pósvećena svetomu Križu, a umah nješto dalje stérao se vrt, onákav vélíki vrt naših baba s uzkimi putéljci, ógromnimi lipami, vísokimi vočkami, a u sredini s gustim gráberjem, prema úkusu prošloga vieka prírezanim; zatim neprégledno dvórište s mnogimi dugimi zgradami, slamom pókritimi, koje su sve na ókupu neúredno stájale i bile odiéljene od kućice za kuhinju, ód svih jédino zidane. Sve je to podavalo vjernu sliku njékadašnjega života, sve je to óstalo iz davnih vreména. Kad se još spómenem onih tmurnih, crvótočnih stiena stare kurije, sivoga joj drvenoga krova, tamnih soba s néravnim iztrošenim podom, crnih, svínutih već trámova, pa k tomu još pocrnjelih od stárosti portreta népamćeno dugo već pókojnih ljudi, náslikanih u ódorah pradavnoga, neóbičnoga kroja, — tad shvaćam onu zámamnu otájstvenost, kojom bi me uvijek savladala staródrevna Brezovica. Usred svega toga, — gdje mi se svagdje pojavljivala prošlost i sve ódisalo njenim tajánstvenim dahom, a tréptile sjene života, već i na groblju zabóravljena, — bílo mi je svaki put, kao da sam zašao u kakov dáleki, jur bájovni sviet i kao da sam pristupio ne više k djédovom, već prádjedovom, pak mi je s toga ná srdcu bilo uvijek njékako čudnovato, nésigurno, néjasno, dápače i tjéskobno, al i neízkazano úgodno.

Toj je staroj kući bio gospódar starac Kornel Batorić, umirovljeni vélíki župan čke župánije, muž preko sedamdéset godina, ali čvrste vánjštine i malo

Umah, odmah takoj; *nješto* nekaj; *sterati* (razpro)stirati; *baba* babica; *vočka* (ovočje) sadno drevo; *prema* (proti) po; *njekadašnji* (kada) nekdanji; *tmuran* otožen; *crvotočan* črvojedan; *svinuti* zviniti; *pamtiti* (pamćen) pomniti; *svagdje* povsod; *sjen(c)e*; *već*, *jur* uže; *groblje* pokopališče; *zaboraviti* pozabiti; *ne više* ne već; *dapače* marveč, celó; *neízkazano* neizrečeno; *vanjština* (van) vnanjost.

ne liep starina. Lice sasvim óbrijano bilo mu je puno i rumeno, dok mu je glavu pokrivala još gusta, biela kosa. Fine crte lica odavale su otmen izraz, a uz to dobroćudan i blag. I ódielo mu bíjaše uvijek elegantno i bírano, dakáko kroja tridésetih gódina; kóšulje je svaki dan mienjao, a i svaki se dan sam brijao.

Ako nas je i po dobi mnogo godina diélilo, a názori se naši razílazili diametralno malone u svem, ipak smo bili ne samo dobri súsjedi, nego dápače i ískreni prijatelji. Čitave dane, čitave večeri, dugo ú noć uz slabo svjetlo starómodne lampe moderaterke nas bi dva prosjédjeli vrijeme za stóljetnim másivnim stolom, uvijek uz pun vrč vina. On bi pripovíedao o davnih zgodah, o davnih mislih i davnih časovih, otvárajući rek bi gróbove, sav záčaran úspomenami i ideali prošlosti; ja bi pako mirno slušao pod dojmom tih starih misli, starih zgoda i starih priča, koje su toli skladno i povjérljivo romónile u sivoj tami brezovičkih soba, medju timi sáblastnima sjenami, medju bédanima crnim kútovi i onimi gore na zidu — junaci svojimi. Nezabóran mi je dojam prvoga našega sástanka, pošto sam svršio náuke te se nakon višegodišnjega odsúca povratio kući svojoj. Bíjaše već u zimu. Vani bilo tmurno, pravo zimsko popodne, sav kraj zavijen u bielo ruho, tek se pómalo ízticalo golo drveće, dížući ú zrak svoje crne svrži, nad kojima poliétahu uz

Rumen rdeč; *od(d)avati* kazati; *otmen* odličen; *košulja* srajca; *raz(i)laziti* razhajati se; *čitav* cel; *uz svjetlo* ob svetlobi, luči; *bi pripovíedao* je običavao govoriti; *dojam* vtisk; *zgoda* dogodek, prilika; *záčaran úspomenami* (s spomini) od spominov; *romoniti* žuboreti; *sablast* pošast; *pošto* (kaj, kar) ko; *na kon(ec)* višegodišnjega odsúca na koncu večletne odsotnosti = po...; *kući* k kočī, domov; *bíjaše* je bil(o); *vani* zunaj; *ízticati, íztaknuti* se odražati, kazati se; *drveće* drevje; *dížući* dvigajoč; *svrž* veja; *poliétahu* uz so poletavale ob...

tužno gráktanje ózbiljne vrane i lakóumne svrake. Nad svim tim povlačile se guste mliečne magle, a sitni snieg sipio lágano, bez glasa, nepréstance u taj tihi, tihi zimski mir, i toliko tužan i toli čárobno veličanstven u svojoj otájstvenoj gluhoći i dalékoj samoći. Gledajući kroz prozor svoga doma u divni taj kraj, — ósjetim želju, da vidim Batorića i njégovu Brezovicu.

Kad sam došao ónamo i preko uzka hodníka i klimavih stuba stupio u blagovaónicu, ili kako mi Zágorci volimo kazati, „u pálaču“, nadjem ondje čítavo društvo. U Batorića se sástali po običaju opet súsjedi i prijatelji. Bio je tuj dómaći župnik Janko Ercígonja, újedno vicearcidjakon, bio Gjuka Paštrović de Lomna et Gvešće, vlastelin kamenički, zatim Škender Radičević de Glamoč, „consiliarius regius“¹ i vlastélin u Radakovu, nádalje Štefica pl. Petrović, župánijski sudac i vlastélin brdovački, nápokon Lacko pl. Kuntek de St. Pál, njekad „honorarius jurasor“,² a sada óbčinski bílježnik; sve same sieđe glave, udovci, sve tákovi, koji moraju trážiti najviše svojih simpátija i úspomena na groblju.

Šúm glasne zábave njíhove čuo sam već na hodniku. I záista su sjédjeli oko dugoga, dobro mi póznata stola, prenápunjena vrčevi, bocami i čašami, u kojih se prélieva rumen našega zágorskoga vina, što no toli lako prétvara žalost u radost. I bijahu veseli. U prvi me čas ne prepóznaše. Nu brzo se dósjeti starac Ba-

¹ kr. savjetnik (svétnik).

² začasni pristav.

Sitan droben; *sipiti* pršeti; *osjetim* čutim; *onamo* tja; *klimave stube* majajoče se stopnice; *blagovaonica* jeditnica; *volimo kazati* radi, rajši rećemo; *nadjem čítavo društvo* najdem celo družbo; *u Bat. pri...*; *sudac* sodnik; *sada* sedaj; *tražiti* iskati; *bocami* s steklenicami; *prepóznaše* so spoznali; *dósjetiti* spomniti.

torić te skočiv ko mladić, zaori: — „Per amorem Dei.¹ jesi li to ti? — Revera,² gle, gle ti njega, kako je porastao! Živio, to je liepo, što nisi zabóravio na me!“ I Batorić me ógrli, a u starim úpalim mu ócima sinuše dvie suze rádostnice.

Zábava ne bude prékinuta. U brzo im izpripóvjedim svoje zgođe i námjere i príkupim se običajnim náčinom u družtvo. Stolarávnatelj — bio to u Brezovici kano „perpetuus“ župnik Ercigonja — pózdрави me govorom i čašicom vina, a uz to mi dade drugáricu. Zarédale zatim i druge zdrávice, govóрили se govori i ne bi dugo, starci záčeli:

„Nikaj nije lepšega niti veselešega
neg s prijatelji, koji su veseli,
zestat se . . .“ —

Starínska pjesma sa svojimi békrajno dugimi akordi razliégala se čudnim šumom stáračkih glasóva po tamnih sobah staróдавne kurije, odbijajući se o crne trámове svódoва, a óдавle se gúbila u sivu večer, dok nije zámrla njegdje vani u polju ili u šumi medju stóljetnimi hrástovi.

Svrnuše ko óbično i rieč na politiku. Župnik i sudac Petrović bili su narodnjaci, a oni drugi — tákodjer dobri Hrvati — bránili su staru konstituciju „et sacram coronam regni Hungariae“.³

Možete misliti, da je u čas bilo mnogo buke i vike i one dobroćudne pravde, koje uvijek ima u takvih

¹ za ljubav božju.

² zbilja (zares).

³ i svetu krunu kraljestva ugarskoga.

Što (ker) da; ogrli objame; sinuše so sinili (sta se zasvetili); zaredati (red) vrstiti se; oдавle odtod; njegdje nekje; svrnuše rieč so obrnili besedo; dobroćudan (čud) dobrodušen.

prilikah u naših ljudi. Batorić, koji bi za sličnih prigoda rédovno s dnevne politike sášao na hvalu starih dana, a ódatle na djédove svoje, i sada záváikne:

— Ah šta ćete vi novi patrioti i Ilirci, gledajte ga gore na zidu, eno mu slike: Moj djed Mathaeus, banalis officii protonotarius.¹ Kad su došli králjevski komesari te od varmédjije zahtievali porez i novake, izvukao je on u kongregaciji sablju i zaorio komesarom u brk: „Još jednom rieči zahtievajte štogodj, pa ćemo vas ko skótove sásjeći. A sada izvolite iz dvorane.“ — „Ja sam zástupnik králjeve ósobe,“ ódvrati komésar. — „Makar i Božje, neka Nj. pósvećeno ápoštolsko Veličanstvo sazove sabor kraljevine, za varmédjije nije níkoga brige. Récite to vašim gégačem u Beču.“ I komesar ode bez dózvoljena póreza i novaka, a djed je to doglasio svim varmédijam te se sve u čítavoj Ugarskoj i Hrvatskoj za njim poveló. Bilo je dodúše eksekucija, pa i djed je dobio čítavu kumpániju u Brezovicu; svi su mnogo pretrpjeli, ali fine finaliter² kralj je ipak morao sabor sázvati i od njega zahtievati porez i novake. Póslije dápače ímenovali su djeda „pro consiliario regio et supremo comite“. ³ Da — to je bila konstitucija, to su bili ljudi; a danas?

I Batorić ne dóvrši, zápeo je okom o portret djeda Mateja, koji je još na slici pokazivao stroge crte na široku licu, sa závinutim pónosnim nosom iznad

¹ banski prabilježnik.

² na kraju konca (na zadnje).

³ kr. savjetnikom i vel. županom.

Odatle odtod; varmedjija županija; porez davek; novak rekrut; izvukao izvlekel; štogodj karkoli; skot živina; gegač postopač; ode odide, je odšel; doduše sicer; zapeti okom obtičal je z očesom.

úzvinutih kratkih brčica, kákové su naši ljudi nósili u jozefinsko doba u znak patriotizma. Batorić ga glédaše s najvećim zánosom, i dok je govorio, maléne se njegove óčice sjajem svojim povećavale, njegov se sitni, od stárosti malone piskútljivi glasić úzdigao do blagozvučnosti, a mi smo ga svi tiho slušali.

Čim se je pónješto umirio, segne za lulom, pa i mi zápušismo. Ja — na nésreću — zápalih modernu upmanku, a Batorić od svoga dómaćega duhana, što ga je njekoć prije „anno 48“ sádio na dómaćoj svojoj zemlji, te ga je na neízrečenu radost svoju úmio njékoliko centi sákriti od financa. Modri dim moje amerikanke dizao se lágano ko prózirna maglica ljetna i, rek bi, sakrivao se od tmasta óblaka, što je zlobno súkljao iz Batorićeve magjarske, srebrom ókovane lule, napúnivši diljem sve drevne sobe. Znali smo već, da Batorić iza prvih díмова ne voli govóriti, pa smo s toga sjédjeli šúteći. Tek pošto se jur četvrti put izgubio u néprozirnom i (toli súmnjive boje) dimu svoje lule te se za koji čas pomótilo rúmeno mu lice, ko luna iza noćnih óblaka, prékine šutnju consiliarius Radičević, psújući austrijski — ili kako on reče, „kranjski“ — monopol i sádanje cigare. — „Pa kad pómislim, kakve smo dobre cigare íмали prije, znaš, illustrissime, — ókrene se k Batoriću — per exemplum one, što ih je priredjívao viceban Adam Rauch u Lužnici; — da, da, kad se toga sjetiš, još ti se i sada u nosu príčini, da čutiš onaj úgodni miris, — prave delicije, kako se dijački (latinski) veli; — a

Gledaše je gledal; dok(ler); piskutljiv hripav, hrešćeč; lula pipa; zapušismo smo zapušili; zapalih sem zapalil; Upman znamenita tvornica havana-smotk; diljem (po dolžini tja) tja preko . . . ; s toga radi tega; šutjeti molčati; tek pošto šele ko . . . ; (pri)čini se (za)zdi se; miris vonj.

ti Kranjci, odkad ih je sam v . . . donio u Hrvatsku, sve su nam úzeli. Ah — što vi mladići znate, što je dobro!“

Ova ekspektoracija consiliariusova bila je voda na Batorićev mlin. Ta koliko toga nije dopuštao novomu vrémenu; a kako bi bio mogao tek shvátiti, da mu može država brániti sádjenje duhana na njégovu zémlištu, krvlju djédova stečenu? Pa onda da je bar taj kranjski duhan čemu? Al šta i ta moja upmanka, ma da i nije iz carske tráfike, i ona ne valja koliko Batorićev duhan! Čim bi se samo iz daléka kolobarić njena dima priblížio pl. nosu Batorićevu, umah bi se dostojanstveno i s najvećim prézirom sákrio u još tmastiji, još neprozirniji oblak dima svoje lule. Ta i kako ne bi! Genealogija moje havanke préstaje u adresi Hamburg, a duhan Batorićev. — sveti se ime Božje, — imáde cielu historiju, i kroz sto i petdeset gódina bílježi mu se častni rod u obíteljskoj kronici Brézo-vice, — recte u registrih i koledarskih bílježkah dvór-skoga.

— Ti misliš — počne Batorić — jer si ju dobio iz Hamburga, da je ta tvoja cigara epigonka one prve biljke, kojom su Indijanci prvi put potvrdili mir. Da, jamstvo ti je jédina adresa; to je hipoteza, kao što i u Židova, koji se zove Kohn, pa se drži potomkom Aronovim. Ja pako znam za cielo, tko sam i ódakle sam; tako i znadem za svoj duhan, revera znadem, da je anno domini tísuću sedam sto i prve moj pradjed Dionis, vraćajući se kao mlad čovjek iz turskih bojeva, što ih je pod Eugenom próbavio, donio sjeme toga duhana iz južne Ugarske. Dóbio ga je na poklon od

Donio donesel; ta saj; shvatiti pojmiti; steći dobiti; u židova pri ž. . . ; se drži potomkom se smatra za potomca; za cielo za gotovo; tko odakle kdo odkod; probaviti prebiti.

kolonela i supremusa barona Kiša, koji ga je opet dobio od Jusufpaše, komandanta biogradskega. Koliko tuj ljeta, koliko kóljena, per amore Dei —; a ja od toga duhana danas dne 19. decembra 18. . . pušim! Moj mladi amice, ti ćeš se možda smijati, al vjeruj mi, nije to smiešno!

Ja se nisam smijao, niti mi se Batorić u taj čas pod drvenim tim krovom pričinio smiešnim. U taj tren ko da sam ósjetio nježnost niti, što no spaja kroz viekove davne predje s kasnim potomci.

S historije brezovačkoga duhana, s panegirika Rauchovih cigara prešli starci spóminjati stare dane. Najprije su lágodno i mirno natúcali o svem i svačem, jedan zá drugim neprékidno počimajući: „Znate li još, kako je ono pókojni magnificus . . .“; ili: „Sjeća li se još koji od vas djeda pokojnoga grofa Jurice?“ ili: „Ah, nema, ne, više takove glave, kao što je bio pókojni fiškal N.; njégove alegacije, njegovi apelati; tridéset bi godina znao otézati jednu pravdu . . .“ Ili opet: „Što znate vi sádašnji mladi ljudi, kako se živi! Kad se sjetim, da nas je tisuć mladih juráta u Požunu bilo . . .“; ili: „Bio sam tada ko jurat apud personalem regium — oj — kakvih je tada bilo liepih žena; toga sada više nema! . . .“ I tako su nástavljali, dok nisu úzdignutim i jačim glasom, a s pravim entuzijazmom úzeli sláviti i hváliti onu prošlu dobu svoje mládosti i otáca svojih. Nápokon se i názdravilo čašom vina onim dobrim, starim vreménom, a Batorić je latinskim govorom slávio sjaj, pleménštinu i pošténje njégdašnje gospóde hrvatske.

Tu(j); u taj tren v tem trenutku; *ko kakor*; *lagodan* polagan, po lahko; *natucati* počasi govoriti, kramljati; *fiškal* odvetnik; *bi znao otezati* je znao zavláčevati, odlašati; *toga nema* tega ni.

Pala je već i tama, ali nitko né misli na svieće; — u tamnih sobah dóživlju se daléko mínuli dani i davni pókojnici. Tek kroz púkotine ógromne, stare peći plazi, fantastično vijúgajući se, nješto svjetla i pada bez sjene u tankih pótezih u tu crnu tamu, medju ove i bez noći pocrnjele trágove drugih vreména, s kojih i zrak dvórane kano da ódiše njekim sáblastnim dahom. I sred ove guste i crne tmíne né vidiš Batorića, već čuješ samo zaneséne mu rieči, pósvećene prošlim danom. Ah, — kako mu je bilo staro srce u taj tren puno mládjahna žara, kako mu je glas sve títrao s prevélika čúvstva; — ja sam se divio toj staroj korjénici hrvatskoj!

Kad nam je sluga donio svieće, bilo je jur kasno, a Batorić se záčeo baš žéstiti na novo doba. Sad mu je glas bio hrapav, a pódvinuti, pravi hrvatski nos prézirno mu se širio. Kod večere je grdio već glasno, te malo ne vikao: — „Taj vaš [nápredak, kultura, civilizacija, liberalizam, da, daléko nas dovede! Al dakáko, mi stari — kako ono kažu — da, Verbecijanci — mi spadamo u ropotarnicu, ódturio nas sviet! Pa što ste boljega učinili? U moje doba imao je svaki moj kmet četiri do šest vólova, sad nema cielo selo toliko; bili smo ímućni, sada smo siromasi. Tada si u Hrvatskoj jédino kano Hrvat mogao živjeti, i svaki se tudjínac ótimao, da ga priznádu Hrvatom. Ali ódkada je onaj — da mu Bog griehé prosti — Lujček Gaj ízmislio Ilirce, odtáda grietiš, ako hoćeš da budeš Hrvat, odtada te svakojaki Mosesi, Bergeri i Teodorovići hoće da úpute, da nisi Hrvat, da to nije tvoja hrvatska zemlja,

Trag vremena sled časov; titrati tresti; s čústva od . . .; jur uže; žestiti jeziti; podvinut podvit; kod pri; odturiti proč suniti; tad(a) tedaj; otimati se trgati se; uputiti upotiti, napotiti, poučiti.

tvoja hrvatska kraljevina. Sve je ná gore krenulo! Aristokracija pógiba, — medjútim ja je ne žalim, vi znate, da sam slobodóuman; — mi plemíci osirómašismo, gradjánstvo isto tako, a séljačtvo? — Pódigoste tobož seljaka, a kakav je? Jadan, óderan i gladan, grdno ga izgulilo to novo vrieme. Pod gospódom je bio bogat, a sada pod doktori „universi juris“, svojom djecom... Ta ti, amice Štefica, znadeš najbolje!“

Ova jeremijada medjutim nije mogla u društvu razpršiti veselja. Naš stolaravnatelj brzo se dósjetio kojoj šáljivoj zdrávici, a i sam Batorić nije bio onaki čangrižljiv starčić, koji bi dugo óstao u zlih riečih; pa kad je Ercigonja názdravio: „Bog poživi sve ono, što u pótaji ljubimo“ — te se s njim kucnuo, starac se opet udobrovoljio. Nápokon bi nazdravljeno „za dobre lake noći“, kadno na staroj uri — od onih visokih englezkih — ódbije jedánaest sati. Starci se razišli; jédini Batorić i ja óstasmo. Baš je záčeo mnogimi bezbrójnimi riečmi pripoviedati o svojih djédovih, kad se vani úzdigla silna méčava. Zimski sjever zviždao i urlíkao, te se lomio čudno i zlobno na visokom krovu stare kurije, trésući i zidovi njézinimi i prózori. U takoj se zimskoj noći dáde toli úgodno kraj tople peći naklápati. I mi nismo pázili na sat, već smo sveúdlj izmjenice govóрили i slúšali. Odbila i pol dvánaesta, svieće dogórjele, vina néstalo, a mi još nismo mislili na san. Batorić je pako lupio nogom o pod — to je u starih kurijah mjesto zvóna evropske kuće — i za

Gori slabši; pogiba (pogibelj) gre na nič; osiromašismo smo osiromašeli; gradjan meščan (državljan); podigoste ste dvignili; oderan strgan; ta saj; čangrižljiv zabavljiv; kucnuti trčiti; sat ura; ostasmo smo ostali; mečava metež; urlikati tuliti; tresem zidovi z zidovi, po zidovih; naklapati kramljati; sveudilj (vse dalje) neprestano; lupiti udariti.

čas se dótura stari sluga Ivan, tárući oči i Bog zna za što kóljena.

— Što zapóvieda vaše gospodstvo? úpita Batorića.

— Donési vina, — pa gle, i druge svieće. — Daj, čekaj, stari Vanko! Amice, je li, ti si gladan? Ja bi revera nešto zágrizao. Znaš što, Vanko, donesi nam vina, hladne péčenke, šunke i sira Medjumurca. Daj samo hitro, stari póspane! —

I tako mi pó drugi put večerali, Batorić úpravo slavno za svoje godine. Kázalo ure sve se više primicalo dvánaestoj brojci, a Batorić, pošto je ízpío punu čašu vina i nápunio lulu, počeo pripoviedati o starom grófu Mátiji Kegleviću, svome kumu i vrlo učenu mužu, a vještu alkimisti!

Ódbila i dvánaesta. U starih kurijah ne možeš se u taki čas níkako óteti njekoj zimnjoj struji po svem tielu te se néhotice ógledaš plaho za sobom. I ja pógledah najprije u tamne kútove sobe, zatim hitro i samo mímogred na poluótvorena vrata u neprózirnu tminu óstalih soba, nápokon na portrete, kojim kao da su se mícale male, stroge óčice. Néhotice promrmljah refrain póznote Bürgerove balade. I jedva se zvuk stare ure izgúbio po sobah, kad najédnom strašan zvižduk zaúrla sobom, svieće pógasi te portreti tresne o zídove. — Batorić préstade pričati o svom kumu, te prómuca samo: „Malum omen“!¹ A i ja zabóravih refrain balade. Póslije se dakáko sjetih, da Batorić s principa

¹ zao znak.

Doturati se privaljati se; *brojka* številka; *vješt* vešč; *pogledah* sem pogledal; *promrmljah* sem pomrmljal; *sobom* po sobi; *promuca* zajeclja; *zaboravih, sjetih* sem pozabil, spomnil.

— drugi tvrdjahu sa sújevjerja — nije već dvádeset í pet godina ništa popravljao i da Vanko samo krádomice može pólupane prózore Prímorcem davati na popravak; — a vani je sjever úpravo slávio slavlje, pa je valjda našao ulaz kroz koje rázbito staklo. — To nam pókvari noć te ódosmo spavati.

II.

Kornel pl. Batorić, — ili kako je bilo na njegovoj litografiji (bio je naslikan u modroj, zlatom izvezénoj surki): Cornelius Báttorych alias Miloshich de Nehaj et Livno, perpetuus in Brezovitz, S. C. A. R. majestatis consiliarius, eques auratus et inclyti comitatus ensis supremus comes etc. etc. — ródio se pod konac prošloga stóljeća u Brezovici od otca Vuka, bivšega vicebana i zágrebačkoga vel. župana, i matere Leonore rodjene Virány de Tamasin et Ráczfállu, kćeri veóma úgledne magjarske obitelji u Bačkoj. Batorići spadahu tákodjer u red najstarijih hrvatskih obitelji. Mladja grana njihova bila je već pred sto i petdését gódina úzdignuta na čast grófovsku, promiénivši se u comites Brezoczy de Batorić; starija pako grana vóljela je óstati u rédovih nižega plemstva, zaúzimajući tako u „užoj“ dómovini mnogo odličnije mjesto. Starinom su Batorići bili iz doljnih strana te su vukli svoju lozu tóbože od glasóvitoga i moćnoga njekoč plémena Di-díća. Bíjahu tamo násljedni župani u Hlievnu i Gackom. Kad je própala bosanska država, príbjegoše u gornje

Tvrdjahu so trdili; *sa sujeverja* iz (radi) praznoverja; *ništa* nič; *polupati* razbiti; *prozor* okno; *valjda* (valja da) najbrž; *ulaz* vhod; *odosmo* smo odšli; *veoma* (velik) zelo; *spadahu* so spadali; *takodjer* takisto; *starinom* (v starih časih) prvotno; *vukli lozu* (vlekli lozu) izvajali rod; *tobože* baje; *príbjegoše* so pribegnili.

strane, gdje su od hrvatsko-ugarskoga kralja dobili dobára u tádašnjoj ninskoj i krbavskoj župániji te su bili známeniti kod cétinskoga ízbora. Ali baš ko da im to nije dóníelo sreće. Tim bo ízborom biše širom ótvorena vrata njemačkim vojskam u Hrvatsku. Zapovjedníci tih četa sve su više bili nego junaci. Za prve návale Túraka nisu možda samo ledja okrenuli, pa óbranu Batorićem samim prepústili, nego su Batoriće najprije tóbože s vojnih i óbranbenih rázloga iz njihovih grádova ódtjerali, a onda same grádove pródali Turkom. Što ne mogoše pródati Turkom, pródadoše Mlétčanom. Batorići, ili kako se tada još nazivahu, Milošići, badáva su póradi toga pódizali pravde i tužbe pred sáborom i kraljem; — dobra i čvrsti grádovi bíjahu u rúkama neprijatéljâ, a Batorići i Hrvatska zápočeše u historiji svojoj tužni odsjek vječnih „gravamina“.¹

Dok se opet pódigla júnačka obitelj, trébalo je prije, da trójica njézinih sinóva padnu u boju s Túrčinom i sa magjarsko-erdeljskim kraljem; pa tako je četvrti dobio králjevsku donaciju u križevačkoj župániji. Ovdje se dómogoše Batorići u kratko vrieme úgleda i moći, ósobito po ženitbi s pósljednjom kćeri iz magjarske obitelji Batora, te se odtada i póčeše nazivati Batorići. Ali ni ovdje né bijahu dugo u miru. Turci so náskoro záuzeli južni dio križevačke župánije, pa su tako i tamošnji Bátorićeви pósjedi própáli. Što

¹ pritužbe.

Dobara (gen. plur.!) posestev; *cetinjski izbor* l. 1527., ko so Hrvati v Cetinju ob hrv.-bosenski meji izvolili samostalno Ferd. I. Habsburškega svojim kraljem; *donieti* donesti; *bo* namreč, *biše* so bili, (e, a); *sve više* vedno bolj; *onda* tedaj; *mogoše, prodadoše* so mogli, prodali; *nazivahu* so nazivali; *badava* zastonj; *bijahu* so bili; *započeše* so započeli (sta...); *nje(zi)n*.

im je preóstalo u sjevernih stranah, to njemački oficíri jednoga dana pósjedoše; Batoriće naime ódtjeraše, a mjesto njih naséliše vlaške bjegunce. I opet bile úzalud sve prédstavke, úzalud svi članci hrvatskih stáliša proti tim ótimačinam, jer je gradačka komora odóbrila póstupak svojih generala, a gradačka je komora više vriedila od hrvatskoga sabora. Ná sreću za Batoriće izumrla je tada obitelj Brezovića u Zágorju, pa pošto su joj bili rodjaci, to im je kralj za njihove neobórive zásluge podiélio Brezovicu. Tako dódjóše u Zágorje. Ód to doba izpunjaju mnogi list u póviesti gornjih triju župánija hrvatskih. Svaka restauracija, bilo varmédjijska bilo králjevinska, počástila bi ih kojim izborom, zápisnici kongregacija puni su njihovih govora. Dugim nizom mnogih generacija davali su Hrvatskoj i Ugarskoj i podžupanâ i vélikih županâ, i asessorâ i protonotarâ, dápače i bískupâ i generalâ. Na taj dugi red dostojanstveníka rado se obázirao naš Batorić, pa je možda úpravo radi toga tim radje pri-ánjao uz njégdašnje úredbe. Otac mu je bio náprednjak, enciklopédista, republikanac i Bog zna što još sve, te se medju obiteljskimi spisi čuvao jedan njegov sástavak pod náslovom: „Paskvil nekogega vrednoga Francuza van dan i raztepen leta 1794“, koji je počímao ovako:

„Zakaj išli bi Horvati proti Francuzu vojovati . . . Bolje bi se z njim zložiti, pak po vseh skup vudriti . . .“

Taj dakle slobodóumnjak (što ga u óstalom nije priéćilo, te je malo zá tim primio pódbansku čast) od-

Posjedoše so zasedli; *odtjeraše* so odtirali; *naseliše* so naselili; *vlaški* pravoslaven (srbski); *uzalud* zaman; *stališ* stan; *otimačina* (otimati, oteti) grabež; *rodjak* sorodnik; *oboriti* ovreći; *dodjoše* so prišli; *restauracija* obnova (nova volitev) uradnikov; *niz* vrsta; *dapače* celó; *prianjati uz* (pristajati ob . . .) biti pristaš; *ta(j)*; *priećiti*, *zapriećiti* ovirati; *te(r)* da.

lučio je, i sina svoga prema svojim názorom odgójiti. Dao ga je dóista po tádašnjem običaju u Ugarsku u škole piaristâ, ali svagdje bi mu pósebice úzeo još i učitelja za fránceski i njemački jezik. Kornel je učio dobro i márljivo, tiho i mirno. I svršio je filozófiju mladi Kornel, a da nije pao ni u jedan vrtlog burnih sanjárija, prétjeranih misli ili mládenačkih ludórija. Kao da je imao samo jedan cilj, a taj bijaše, da bi na koncu godine u klasifikaciji čitao svoje ime medju prvimi. Stari Vuk bio s toga gótovo nésretan. Odbíjao bi tu „ribju krv“ na majku; ali nápokon, kad je Kornel čak kao júrista donosio kući sve ljepša i ljepša „testimonija“ i uz to uvijek bio prvi „eminens“, tad bi se i otac koji put smírio i promrmľjao: „Pa ipak će biti još nješto od toga téoca.“ Volio bi bio dakáko, kad bi bio čitao u „Efemerides Posonienses,“¹ da su mu Kornela úhvatili u kakvoj úroti à la carbonari ili barem kod kakva ízgreda proti Metternichovim kome-sarom, „da se tako djeda svoga účini vriednim“ —; nu mjesto toga je čitao, da mu je sin u Pešti sjajno ovršio censuru, i kako ga hvale nóvine s poznavanja corpus juris-a, elegantne elokucije i s duhóvitih ízraza. Javiše novine još i to, da je podkancélar Bedeković bio tako úzhićen, te ga je „coram publico“ poljubio u čelo, a králjevski ga personal umah úzeo za svoga jurata. To je starca Vuka izmíriló, te se nije više tužio na „ribju krv“ svoga jedinca.

Po smrti otčinoj, koja se malo zá tim zgódila, vrati se Kornel kući i zápočne svoju karijeru u dómo-

¹ Požunski dnevnik (novine).

Doista v istini, sicer; *svagdje* (vse kje) povsod; *vrtlog* vrtnec; *ludorija* (lud) neumnost; *čak* celo; *uz to* poleg tega; *telac teoca*, telec; *javiše* so javili (e, a); *uzhićen* visoko vzradoščen.

vini kao županijski odvjetnik. U toj se službi dóstane skoro ósobita glasa sa svoje vještine i znanja. Isto se tako ódlikovao na političkom polju. Osobito se íztaknuo kao góvornik. Kod instalacije bana, koja je bila úpravo u taj par, ízabra ga kraljevska deputacija za glavnoga govorníka, premda mu je bilo jedva kojih dvádeset i pet godina. Na državni sabor u Požun išao je kao zástupnik údove grófice Rozgon, pa i tuj bi usred onih burnih sjédnica ipak svraćao póznost na se svojimi stvarnimi prímjetbami. U to ga pozovu u králjevsku kancelariju za perovodju. Od toga časa razglásilo mu se ime po svih stranah sv. krune kralja Stjepana i sáveznih kraljevina. Jedan od prvih tádanjih pravnika ugarskih nazvao ga je: „*interpretes juris hungarici*“;¹ a kad se u saboru razpravljalo pitanje urbarsko, te je on, — po ocu već sklon liberalnijim názorom — ústao za poboljšanje stanja kmetskoga i ódlično radio oko redakcije onih článaka iz tridésatih godina, tad mu je neki népoznati pjesnik posvetio dugu odu, u kojoj ga zove: „*Lumen duarum patriarum, Illyriae filius, adoptivus Pannoniae*.“²

Tako bíjaše nepréstance zábavljen póslovi javnimi, koji ga sasvim zaókupiše i koje bi uvijek vršio na své-obće zadovoljstvo. U kancelariji dvorskoj zavólješe ga tako, da ga nisu pústili, kad ga je njegova dómača župánija ízabrala za podžupana. Da bi ga zádržali,

¹ tumač prava ugarskoga.

² luč dviju otačbina, sin Ilirije, posinak Pononije (posinoy-ljenec).

Dostane se glasa pride na glas; sa vještine (radi veščine) radi sposobnosti, spretnosti; iztaknuti izkazati; kod pri; u taj par v ta čas, tedaj; prímjetba opazka; poslovi ga zaokupiše posli so ga zaokupili, prevzeli; uvijek vedno; zavólješe (so ga zavolili) se jim je priljubil.

podíliše mu u zámjenu naslov králjevskoga sávjetnika. Njékoliko godina kásnije bi ímenovan vélikim županom čke župánije, te se tom prilikom stalno povrati u Hrvatsku, óstavši dakáko i u novom svom zvanju u neprékidnom sávezu s ódlučnimi krúgovi u Beču i Požunu, gdje bi još uvijek u svih znatnijih pítanjih čekali na njegovu rieč i njegov savjet. Medjútim se počelo sve jačim šumom javljati novo vrieme. Kako je Batorić bio mirne i óbzirne čudi, on je i u Hrvatskoj i u Ugarskoj mogao óstati. I tako su se baš u Ugarskoj pouzdavale u nj sve stranke. Dvor ga je visóko cienio, znáući mu lojalnost, úzvišenu nád svaku sumnju; s liberalci je bio jednih názora, a s konservativci se slagao, ne odobrávajući préžestoke návale liberalaca na tádanje prilike. Na to ga je sililo već njégovo ódlično mjesto, koje je — ne da se tájiti — i liberalnije i energičnije značajeve od Batorića moglo još uvijek ukrótiti.

Drugáčije bijaše u Hrvatskoj. Novi pokret imao je ovdje posve drugu svrhu i druge óblike. Dok se u Ugarskoj nápredna stranka barem iz početka bórila s bečkom kamarilom skroz na historijskom temelju i tek branila historijskim razvítkom úzdržanu i ópravidanu samóstalnost Ugarske od bečke úprave i tako stájala na stanóvištu, Batoriću skroz razúmljivu, — u Hrvatskoj su novi ljudi baš taj historijski temelj sve više i više napuštali i stavljali ciljeve, dósadašnjemu razvítku skroz tudje, koji nisu bili ni u kakovu historijskom sávezu s Hrvatskom. Dok je próbudjena narodna sviest

Zvanje poklic; neprekidan (prekiniti) nepretrgan; gdje, rieč, savjet kjer, beseda, svet; sve jačim vedno jačjim; čud (čud) naturel, narava; pouzdavati se u nj zaupati vanj, zanašati se nanj; žestok oster; ovdje tu; posve povsem; opravdan (pravda) upravičen; skroz skoz, vseskozi; savez zveza; sviest zavest.

bila u granicah, prošlošću ódredjenih, Batorić je tákodjer krepko stajao uz taj pokret. Ta kano mlad čovjek živio je u doba biskupa Vrhovca. Uz Kuševića i Ožegovića i on je znanstvenom radnjom na latinskom jéziku suzbijao lúdosti magjarskih nazovi-učenjaka, kad su nijékali političku osebnost kraljevine Hrvatske. Dápače i usred Ugarske, gdje je najviše bóravio, on je svakom prilikom branio uz „jura municipalia“ tákodjer kraljevinu Hrvatsku, kano pósestrimu Ugarske, a zloglasnoga virovítičkoga podžupana Ivana Sálópeka javno je u kući velikaša názvao Efialtom svoje dómo-vine. Isto je tako príjatno pratio razvitak próbudjene narodne sviesti, premda mu bijaše u mnogom neraz-úmljivo čítavo to naprézanie i nástojanje mladih ljudi, njemu, koji bješe sav úgrezao u literaturu latinskih klasika i samo se prípadom zánimao klasičnom knji-ževnosti Niemaca, Franceza i Talijana. Osim toga bio je već čovjek stárijí, a i velik dostojanstvénik, pa ga je sve to priéčilo, da se svim žarom príkupi u onaj poetični krug naših prvaka, koji je sav poezijom a ničim drugim ódisao í živio. Kad se pako taj pokret závio u óblake Ilirizma, kad ga je, ma i preko njegove volje, úmjela za se upótrebiti bečka úprava, tad je Batorić, taj slávljeni júrista, né mogavši shvátiti, kako bi se moglo stóljetnimi diplomami, članci i úgovori príznato hrvatsko ime zamieniti ilirskim, — kojim su po njegovu znanju doséle dómaću kraljevinu nazivali

Prošlošću ódredjen po prošlosti določen; *stajati* uz ... stati ob, poleg, biti za ...; *ta kano* saj kot; *suzbi(ja)ti* (s-uzbijati) nazaj zbi(ja)ti, zavraćati; *ludost* neumnost; *niekati* (za)nikati; *boraviti* bivati; *pratiti* spremljati; *čítavo naprezanje* (vse na-preganje) vse stremljenje; *nastojanje* prizadevanje; *bješe* je bil; *prípadom* po strani; *osim* razen; *prikupi* stopi v kup, pridruži; *poezijom* disao od poezije dihal; *ma i* četudi; *dos(e)le*.

samo fratri u svojih kronikah, — tad je Batorić, kako rekoh, bio bliži sa svojimi názori Aleksandru Draškoviću, nego li Janku Draškoviću.

Tako póstajahu ópreke i u Ugarskoj i u Hrvatskoj sve óstrije. Od úzbudjenih válova eto ti bure! U takovo vrieme mogu se údržati i dalje pópeti samo ódlučni znáčaji. Batorić se náskoro úvjeri o tom. Póslaše ga na iztragu proti „Ilircem“ u sku župániju. On je to shvatio kao grádjansku párnicu, pa se je držao strogo objektivnoga prava. Nu to se nije svídjalo Magjarom i prijateljem njihovim, koji su mislili, da će barem deset Iliraca vidjeti na vješalih. A i Ilirci se obóriše na nj, što ih zove ná sud radi čina skroz patriótičnih i za „próbudjenje narodne sviesti pótrebitih“.

Magjari ga obiédiše sa slabóće, pače ga osumnjičiše sa šuróvanja s Ilirci i s kamarilom; Ilirci opet mišljahu, da je sluga Magjarâ, jer su znali, da je ósobni prijatelj Aleksandra grofa Draškovića i Josipa Briglevića. To bijaše dosta, da se mjesto Batorićevo úzdrma. Pa zbilja, — čim se na óbzorju pokazaše bljesak i striele, Batorić je već pao. Ódrinulo ga novo vrieme.

III.

Bez srčbe i rázdraženosti — barem je tako mislio — óstavi Batorić póprište javnoga živóta, te se nástani u Brezovici, za cíelo mísleći na cara Diokle-

Rekoh sem rekel; *postajahu* so postajali, (e, a); *sve óstrije* vedno ostrejšje; *poslaše na iztragu* (trag = sled) so poslali na preiskavo; *gradjanska parnica* civilna pravda, proces; *svídjati* (dobro se videti) ugajati; *oboriše* so vrgli; *što* (kaj) ker, da; *obiédiše sa* so ga okrivili (radi...); *pače* celó; *šurovati* tajno se pogajati, dogovarjati; *uzdrmati* potresti, omajati; *zbilja* zares; *već* že; *srčba* (srditi se) jeza.

cijana i njegov kupus. Nástojaó je dóstići svoje úzore u rimskom svijetu i baš se uglíbio u mudre ízreke stojićke škole o pravom shvátanju svieta, tješio se i svojom dobom; — nu ipak se sred ládanjske samóće brzo u njem pojavila želja, da opet radi. Vídeći, da je ta želja némoguća, počela ga mučiti bol prísiljena mira. Bio je nápokon prédugo u vreíi javnoga živóta i ódviše se prívikao, da se dóimlje dógadjaja oko sebe i da na se svraća póznost, a da bi mogao u jedan mah sve to zabóraviti i da mu se svójeljublje ne bi nikad javilo. I tako je kraj svega svoga klasicizma zá kratko počeo ósjećati kao težko breme taj póstupak novoga vrémena, koje ga je toli némilo túrilo u — ropótarnicu. A što je još gore bilo: sve ono, što je novi sviet donósio, protivilo se tóliko njegovu uvjerénju, proti svemu dalo bi se i koliko toga reći; — a on jadnik — nitko ga ni ne pita, kao da baš nije više ni na svijetu!

Tako zápočeše za nj težki dani stárosti, onaj neprékidni priekor, da si iz drugih vreména, ono stráhotno pústošenje vrémena, koje bész prekida óbara sve, što je iz tvoje dobe, ona gorka ósamljenost! Ovo po sebi vječna tragedija starih dana bila je za Batorića još strášnija, što je ostao baš sam samcat na širokom bielom svijetu. Uviek i súviše zábavljen javnimi póslovi, od prve svoje dobe nije dóspio, da pómisli na ženitbu. Za mládosti vazda bi odgadjaó, samo da ga ne prieći

Kupus zelje; *dostići* doseći; *uglibiti* (glib = blato) pogrezniti; *shvatati* pojmovati; *ladanje* dežela izven mesta, na kmetih; *raditi* delati; *vreva* vrvenje; *priviknuti* navaditi; *doimati se* (pri-jimati se) tikati se, brigati se; *dogadjaj* dogodek; *oko*(li); *zaboraviti* pozabiti; *osjećati* čutiti; *turiti* suniti; *što gore* kar hujše; *priekor* očitanje; *obarati*, *oboriti* rušiti; *gorak* grenek; *suviše* preveč; *odgadjati*, *odgoditi* odlašati.

u nástojanju oko njegovih cíljeva, kásnije pako nije bilo tomu prilike. Pa i nije nikad počutio pótrebe, — tek sada, kad je odstupio, ósjeti u jedan tren svu grčínu života bez obitelji. K tomu se još javi pieme-nítaška savjest. Čitav onaj dugi niz próslavljenih muževa ímao je završiti on kano pósljednji! — To ga je još najviše bóljelo.

Tako prodjoše mnoge, mnoge godine. Batorić se povukao kao krt u svoju Brezovicu. Osim njékoliko súsjeda nije dólazio nitko k njemu, a niti on komu. Kraj svega toga nije préstao biti ljúbezan i jovijalan čovjek; mnogo puta znao bi biti u društvu svojih dragih ósobito véseo. Dakáko jédino u Brezovici. Oj kako ju je ljubio; — svim čuvstvom svojim óbavio je to gnieszdo svojih starih i svoje. Gótovo ju je obožavao; svaki trunak, svaki prašak stare te kuće bila je za nj své-tinja. Ništa se nije smjelo promiénniti, ništa se sa svoga mjesta pomáči. Što ga je brige bilo, da je štogod nuždno trebalo pópravka; on nije dópuštao novotáríja. Ta povriédío bi bio te óstanke iz boljih vremena, kad bi se pomiéšali s klinci ili čavli dánašnjih dana! U svojoj ljúbavi prema staroj kuriji nije opažao, kako se sve više rázpada: za to i nije mogao vjérovati, da bi ikad bilo moguće, te bi tako stara kuća, što je tóliko viékova prkósila svim buram i névoljam, mogla jednom própasti!

— Nisu stari Hrvati kako god zidali — reče mi jednom, kad se ósmjelih te ga upózorih na trošno stanje kurije. — Ódkada stoji brezovički grad, koliko

Grčina grenkoba; *savjest* vest; *prodjoše* so prošla (i, e); *ob(a)viti*; *trunak* pezdír; *pomači* pomakniti; *nuždan* nujen; *povriediti* žaliti; *čavao*, *čavla* žrebelj; *(i)kad* kadarkoli; *prkositi* kljubovati; *jednom* enkrat; *kakogod* kakorkoli; *osmjelih* sem se osmelil; *trošan*, *trošiti* popravkov potreben.

je drugih kaménicâ pr ópalo, a Brezovica se još drži! Pak da mi se čudiš, kad pómisliš, da sam se ovdje ródio, da mi je tuj dobra moja majka úmrla; moj otac, djed, pradjed, svi su tuj živjeli i doživjeli! — Svaki kut, svaki tram, svaka daska, sve je u toli uzkoj svezi sa svim onim, što mi je najmilije. A nápokon je to tákovu staru biedniku, ko što sam ja, jédino sígurno mjesto, gdje može živjeti, kako mu se hoće, a né treba da pazi na te vaše mode i sve druge ludórije.

Čim je Batorić bivao stariji, tim je rjedje ízlazio iz Brezovice. Nápokon baš níkamo, ma ni k najbližemu súsjedu. U tamnih sobah svoga dvorca próbavio bi najviše vrémena, prekápajući svoje latinske knjige i veseleći se kraj toga, što još malo ne sve citate iz Ovida, Horaca i Vergila znade ná pamet. Jédino u zimsko doba često bi pólazio u lov. Gospodarstvo je pówjerio sasvim svomu sluzi, staromu Vanku, komu je újedno pódao čast dvorskoga ključara.

Dakáko u dánašnje dane né možeš se ni u Brezovici óteti súkobom s novim vrémenom. I Batorić se ne mógaše tomu uklóniti na čestu i véliku srčbu svoju. Pouzdanja i vjere po sebi nije ímao u taj novi sviet, a ódieljen sasvim od njega, još je manje mogao razúmjeti njegovo gíbanje i polet. Bol, da su svi ideali njegova vremena pórušeni i od mladih zábačeni, učiní ga koji put népravednim, dápače i nerázumnim. Ósobito se pokazaše pólsjedice u ímovinskih stvarih. Bilo je u njega još i u zadnje vrieme prilično imetka; Brezovica bila od većih boljih dobára, osim nje imao je kuću u Zagrebu i Varaždinu. Al što bijaše to prema njégdašnjemu imetku Batorića! Njekoč osim Brezovice još dvie

Rjedje redkeje; ma ni niti; oteti se sukobom (rešiti se soudarov) uiti soudarom; pravedan pravičen; u njega pri...

kraljevske donacije u križevačkoj i zagrebačkoj županiji, tri biskupska predija u Pósavini kraj Zagreba i u Banatu, kuću u Zagrebu, Varaždinu i Požunu, gdje su Batorići póradi sáбора ímali stalne stánove. Još otac Batorićev, koji se sve u svom liberalizmu dao s Napoleonskom úpravom na njékakav úgovor za dóbavljanje žita, izgubio je u tom poslu mnogo, a Batorića je samoga zadésio još žešći údarac. Mjesto góspodskih prava, mjesto bóгатih sela dóbio je „njekakve“ papíre, u koje ni on ni sav ini sviet nije vjéroval, pa ih prodavao po što po to; mjesto bézplatnih rádnika našao je liene i k tomu osvétljive plaćenike, mjesto slobóde od svakoga póreza naváliše na nj strašne daće; a on se sam nije sa sistemom svoga gospodárenja nimalo promienio. Sve se prilike promiénile, a Batorić je sa svojim Vankom gospodario, ráčunao i trošio kao i prije. Uza sve to nástale su i mnoge rázmirice sa seljaci, koji su mislili, da su gospóda izgúbila sve právice, Batorić pak nije što razumio novíh pravnih prilika, a što opet nije poznavao zákona. Nástadoše bézbrojne párnice. Batorić, njegda slavljeni Verbecijanac i naturalist, nije mnogo mario za nove zakone i nove súdove, pa je sve prepustio ódvjetnikom. Nu novi sviet i stari sviet kad se razumiju? Batorić bi óbično izgubio svoje parnice uz ógromne tróškove. Jedna se párnica otézala najdulje i trajala još u zadnje vrijeme. Ona bijaše pósljednja, a svršila se úpravo úžasno.

U jednoj od Batorićevih šuma imali su njegovi pódanici uz neki danak pašu. Kad je néstalo póda-

Stan(ovanje); ugovor pogodba; zadesio žešći... zadel ostrejší...; ini drugi; po što po to (po čem, po tem) kakor pride, za vsako ceno; plaćenik plaćanec, mezdnik; razmirica prepír; što-što nekaj-nekaj; nastadoše nastali(e) so; otezala zavlačevala; užasan strašan; uzdanak (ob dani) za neko dan, plačo.

ničtva, nisu više seljaci davali toga danka, ali nisu préstali marvu tjerati na pašu u šumu. Ú kratko dodje do pravde.

Seljaci né mogahu shvátiti, kako bi ih vlastélin mogao priéčiti, da uživaju, što su ímali još stari njihovi. Kako bi opet bili dužni plaćati kakav danak vlastelínu, kad su králjevski, a ničiji drugi, te su gospoda svoje „pravice“ izgúbila? Batoriću pak bješe stalo, da se ne vriedja njegovo pravo, zásluženo krvlju djédova, nu premda je to Batorićevo pravo bilo jasno i óčito, pravda se ipak ótegla — bezkónačno otegla. Njemački súdovi náginjali séljačtvu, a óčito pravo nije se ipak dalo preokrénuti; poslije ju je pókrila prášina zlóstretnih „zaostataka“, pa tako prodje dvádeset i pet gódina. Za to vrieme bilo uvijek medju Batorićem i seljaci sto i sto neprilika, gótovo svákdanjih súkoba. Ógorčeni bili su jedan i drugi preko mjere.

Tako bude i zadnje godine.

Bili smo jednom u lovu pod konac véljače (zakon tada nije još nalagao lovostaje). Dan svietao i jasan, da si pógodnijega né možeš požéljeti za lov. Tanki, sitni mraz rázastro se poljem, a psi tim lakše tjerali zeca za zecom. Kako se uvijek, kad je sreće, i lakše gadja, naši su lúgari ímali što i nósiti. Batorić i ja úznieli se onim sladkim i pónosnim zadovoljstvom, koje vazda óbuzme lovca kod dobra pliena. Vráćajući se póslije podne k domu, véselo smo koráčali, a stari nam je lugar Janko pripoviedao kroniku malne svih lovskih zgoda brezovičkih pósljednjih petdését godina.

Marva živina; mogahu so mogli; ničij nikogar; bješe stalo je bilo do tega; krvlju s krvjo; nagingjati nagibati; veljača februar; pogodan kar je po godu; raz(a)strl se po polju; gadja (po gediti) zadeva; uznieti se vznesti se.

U to dódjosmo k zlóstretnomu lugu. Starac nam Janko javi, da je u njem ógromna lísica. Kako je u nas lov na lisice ósobito zanímljiv i úgodan, premda smo bili sústali, ipak se podadosmo ráдостно novoj zádaći. Ivanča, drugi lugar Batorićev, ódredi mi dobro mjesto, baš na rázkršću na malom vršku. Preda mnom sav se rázprostro dáleki nizki lug, sav još úspavan. Ipak kano da se búdio pa tiho i lágodno u njekoј prélesti tálasao u lavóranju topla i mirna vjetrića. Brézovina se bjeláskala u svjétlosti dúljega dana, sve drvlje u šumi tréptilo, a po koji suhi list, što je još na njem óstao, tajnovitim je šúštanjem padao mirno, béz préstanka, bez težine na svježú zemlju, gdje su se po koji još zadnji óstanci siéčanjskoga sniega tálili od tóplijega úzduha. Zá čas me je osvojio čar divna prízora tihe prírode te sam zabóravio na lov. Nu blizu mene zágrakta svraka, a to je síguran znak svakome lovcu. Brzo shvatim situaciju, pak se dam na čekanje. Psi tamo njegdje lájali, al ne véselo, ko što kod zeca, već ljútito. Naíšli su na trag. Znao sam, da je kod mene. Za čas zbilja provuče se iz grmlja ógromna lísica, a onda ódskoči. Ja u taj par ódapnem i ona bude moja. „Hop, hop!“ zaorim glasno i póbjedno; nu prije nego mi óstali lovci úzmogoše odgovóriti, záčujem krik i viku. Najprvo rázabrah, kano da cvili pašče, a za tim i Batorićev glas. Što je to? Pustim mrtvu lisicu i póhitim stazom ónamo, odakle je dópirala vika. I gle! Usred kojih petdését seljaka, obóružanih sjékirami, kósami i bátovi, stajao je Batorić, sav

Sustati utruditi se; *pred(a)mnom* pred menoj; *talasati* valovati, zibati; *lavor, lahor* lahen vetrič; *siečanj* januar; *košto kod kakor* pri...; *od(a)pnem*; *uzmogoše* so vzmoгли; *raz(a)brah* sem razbrál, spoznal; *pašče* psiček, ščene; *stazom* po stezi; *onamo, odakle* tja, od koder; *dopirala* prihajala.

crven i ljut. Psovao i grózio se toj rázjarenoj četi: „Vi tati, vi rázbojnici, to ćete vi meni plátiti. Naučit ću vas ja, kako se Bog moli, — vi tépčeta mužka.“

Na to zaúrlikaše seljaci i kletvami i psovkami, rugóбом, grožnjom i smiehom. Skočim brzo do Batorića, da ga odvedem, jer mu se rázjareni seljaci sve više primicahu. Tada sáznadoh umah, kako se zámehnula svadja. Pred Batorićem je léžao mrtav najmiliji mu pas Nimrod, sásječen na njékoliko komada; a među seljaci vídjele se krvave sjékire.

— Čekaj, čekaj, stari vraže, samo još jedánput dodji na našu zemlju u lov, sve ćemo ti potući, pak i tebe. Zar misliš, da te se bójimo i da možebiti ne znamo, da je to naša zemlja? Znamo mi, što je u pismu i zákonu; kázala su nam gospóda u Beču. Úzeo vam je présvietli kralj vaše právice. Što bi nam ti zapoviédao, sbácio te je kralj s tvoje komeške (županske) stolice; svi smo sada jednaki. Sad smo mi takva gospóda, kako god i ti. Oduesi se ódavle, jer ćemo ti ínače ódmjeriti dvádeset i pet, kako si ti njegda nama.“

— Rulja počela i još gore víkati, a Batorić od ljútosti zaniémio. Ja sam ga ná silu pógrabio i ódveo. Bíjahu to njégovi njégdašnji kmétovi, kojim bijaše njekoč sve i sva.

Krénusmo kući. Batorić ko da je samo od névolje íšao zá mnom. Na bliedo mu i smrknuto lice slégao se onaj pósvedašnji mir, kojim se úviek zaódieva najveća bol i ljutost čóvjječjega srdca. Govorio nije ništa, a i ja sam šutio. Tek pred vratima svoga

Crven rdeč; mužek kmet; rugoba roganje; primicahu so primikali; tada saznadoh tedaj sem seznao; zametne se svadja začne se svaja (prepir); inače drugače, sicer; rulja drhal; krenusmo krenili smo; smrknut zmračen; posvedašnji (posve) vseskoznji, popoln.

dvora stane najédnoć te se ókrene čítavim licem k meni. Hvátajući me i trgajući za rukav, počne: — „Eto dakle, prijatelju, jesi li vidio, kakva su tépčeta ti tvoji mužeki? Da im hoću krivo, ne bih per amorem Christi ništa rekao; ali misliš, da ne znaju posve dobro, da nemaju pravo? Hodi s Bogom, — molim te, — znadu oni to dobro, al jesi li čuo, gdje vele, da gospóda nemaju više právice? A moj nébogi Nimrod, volio bih izgúbiti tísuću forinti! — Pak što sve mora čovjek da podnese od takova smeta? — Ja njihov njegdašnji zemáljski gospódin, tako rékavši njihov dinast, koji sam im vazda bio dobar, — pak sam to morao čuti! Daléko je sviet došao! Njegda, ah, ne bi se to bilo moglo dogódit, sviet se bójao, vjérovalo u Boga i držao se reda. A danas? Oh: „Gratias tibi Domine, (hvala Tebi Góspode!)“, što sam star i već na izmaku, pak što mi Bog nije ni djece dao.“

Taj večer brzo se rázstadosmo. Batorić sveúdilj óstao smrknut, a i mene se dógadajaj dójmio veóma neúgodno. Žao mi je bilo starca. Nápokon se ne da tájiti, da je uvijek neízkazano mnogo tragičnosti u takvu slučaju. Sjutrádan póhitim rano već u Brezovicu, da vidim, kako je starcu. Nu koje čudo! Pred kurijom stoji stara paradna kočija s grbovi; kočijaš Štefić obúkao modru magjarsku livreju, a isto tako i Vanko.

— Šta je? — pitam sav u čudu.

— Gospódin ide u Zagreb, — ódvrati mi Vanko s tupom ozbiljnošću, spremajući po sjédal u ogrtače i torbe. U to sidje niz skalíne Batorić u dugoj staró-

Stane se ustavi; hvatati grabiti, loviti; dakle torej; gdje vele (kjer velijo) kako pravijo; nebog ubog; volio bih rajši bi; izmak konec; razstadosmo se razstali smo se; dojmiti se vtisk napraviti; ozbiljnost resnost; spremati spravljati sidje niz skaline pride dol po stopnicah.

modnoj kabánici sa dva óvratnika i crvenom pódstavom. Dok se Vanko žurio, da mu baci o ledja bundu, izrukóvasmo se. U to ću ja: — „A kuda illustrissime?“ Ódsječe mi u njemačkom jéziku: „Idem u Zagreb k svome ódvjetniku radi toga nésretnoga luga; hoću da jednom svemu tomu učinim kraj.“ Batorić sjede u kola i záпали lulu. Štefić krene konje, Vanko u to skoči na bok, i stara kočija, zíbajući se ko barka na vodi, sve mi se više gúbila izpred óčiju. Četvrt vieka nije Batorić izášao iz te svoje Brezovice, a eto gle čuda, — sad ide! Po tom sam tek rázabrao, kóliko ga se dójmila jučerašnja zгода.

Za dvadeset i četiri sata bio je opet u Brezovici, i ja dobih od njega písámce:

„Carissime amice! Dodji k meni, ali žurno ko lastovica; nóvina pun koš. Tvoj iskreni Battorych m. p.“

Póhitim u Brezovicu i nadjem Batorića, ópojena radošću. Odvjetnik mu pokazao, da je pravda za lug kod stola sedmórice dobivéna i da će u travnju biti prédaja.

— Znao sam, da će to tako biti. Sud nije mogao drugačije riéšiti, „contra clara verba juris et legis“, ¹ nije mogao ínače súđiti. Davno bi to već bilo, ali nésretni oni Kranjci zavukoše in illo tempore, — góvoraše Batorić.. Za čas će opet: Ali amice, revera ja nisam mislio, Zagreb se je „kruto“ póljepšao. Kad sam u Ilicu došao, ko da sam bio záčaran. Njегда

¹ protiv jasnih rieči prava i zakona.

Kabanica plašč; *bunda* kožuh; *u to ću ja* med tem sem rekel jaz (prim.: češ!); *dobih* sem dobil; *stol sedmorice* najviše hrv., kasacijsko sodišće (1. Mjestni sud, 2. kotarski sud, 3. sudbeni stol, 4. banski stol, 5. stol sedmorice); *zavukoše* so zavlekli; *govoraše* so govorili.

same dáščare, a sada pravo čudo! Tko bi to bio njekoć mislio? Tu je bilo i u ljetu blata do gléžanja, po danu se nije nitko u Ilicu usudio. In illo tempore Ilica fuit via prostituta, plena cum domibus¹... a danas? Tako ti se sviet mienja!

Dan po ódvjetniku óbećane prédaje sve se više približavao. Stranke dóbiše već i ódluke za róčište. Seljaci su iz prva nješto rogóborili, sakupljali príneske zá put u Beč. Póslali su i trójjicu, četvóricu pred cara, te se grózili, da ne će popústiti. Nu nápokon se umíriše, i sve bíjaše opet tiho.

U prédvečerje urečena dana stígoše iz grada súdbeni viećnik s prístavom, kótarski sudac Petrović i ódvjetnici óbiju stránaka. Svi se nastániše u Brezovici. „Da ne budu sami,“ póslao je Batorić pó me i župnika Ercígonju. Pošto se držalo, da će uredóvanje biti bez íkojih potežkóca, nije viećnik odrédio ništa póseбно, te smo svi bili posve bészbrížni.

Za večere pózdravi Batorić goste čašom vina i reče, kóliko bi i volio, da su gospóda drugom zgodom došla pod sirómašni krov njegov, ipak smatra i sada vélikom srećom i čašću, što ih može kod svoga stola pózdraviti, tim više, što su bránitelji bóžice pravde. A da se „stara šega“ i ovaj put zadóvolji, úmoli svoga „perpetuusa“ stolarávnatelja, neka se lati posla te nam kaže, „kad da pijemo“. I tako zápočesmo i ovaj put: „Bog poživi!“ Kod purana donese stari Vanko na mig Batorićev drvenu pósudicu, a perpetuus pozivaše

¹ U ono vrijeme bila je Ilica na zlu glasu, puna kuća...

Dáščare (deska) lesene hiše; *dobiše* so dobili(e); *ročište* (kraj, kamor je določen rok) ročišče; *urečen* napovedan; *stigoše* so prispeli; *viećnik* svetnik; *drugom zgodom* o drugi priliki; *neka se lati* naj se loti.

redom nove goste mjesto domaćina, da piju dobrodošlicu.

Zadnja dobrodošlica u Brezovici ...! Poslije dobrodošlice razigralo se društvo. Zarédala zdravica za zdravicom. I krasni spol i domovina hrvatska i prijateljstvo naše bi nazdravljeno, pa i „mili naš dragi narod“. Upravo je naš stolarávnatelj svršavao svoj govor o toj posljednjoj zdravici i kazao: „Ja dakle, slavno društvo, sve ovo, što rekoh, spajam u jednu izreku, pa kličem: Neka živi, neka raste, nek se razvija mili naš narod! Píjući u tó ime punu čašu vina, predajem ju mužu, koji je uvijek ljubio naš narod i kójega će narod u sve vieke sláviti i hváliti kao póbornika svoga oslobodjénja. A to je naš visóko póštovani prėsvietli gospódin domácin“. — U to pógledam slúčajno na prozor. „Za Boga, šta je to?“ záviknem, sav ústrašen. Vidio sam nápolju staju, što je bila tik dvora, svu ú plamenu. Svi skóčismo od stola. Eto već i dvorskoga, gdje bried i drhćući ide ravno k Batoriću i javlja: „Góspodaru, vatra je — staja gori.“ Póhrlismo svi napolje, Batorić za nama. Góruća sgrada bila jur izgubljena. Kako je duvao jak, u próljeću običan vjetar, za čas se záпали i sam dvor. A stare te šindre, staro to drvo, sve to bilo ko ulje. I prije nego li mogosmo i pómisliti na obranu, već je krov planuo na sva četiri ugla. Ljudi nigdje; nedaléko selo ko da je mrtvo, ko da ne će da kvari posla pálikući. Od onoga časa, kad je počela górzeti kurija, Batorić je stájao nepómičan sred dvórišta. Ništa nije govório, niti jádikovao, već je sveúdílj gledao strašni taj prizor, koji mu je

Redom (po redu) po vrsti; *pobornik* branitelj; *napolju* zunaj; *dvorski* (sluga, upravitelj) valpet; *pohrlismo* pohiteli smo; *duvati* pihati; *šindra* skodle; *palikuća* (pali-kočo) požigalec.

ótimao njégovu milu, za nj svetu kuriju, koji ga je učinio békzkućnikom. Vatra je već sukljala kroz trámove u sobe i plázila kroz prózore. Od strašna dima mogosmo jedva nešto malo ízneti. Kad se za kratko uz strašan prasak srušio krov i vatra se poput raketa uz gadan, crn dim počela ú vis dizati k mirnomu, zvjezdóvitomu nebu, tad je Batorić samo prómucao! „Bez krova dakle!“ — i mrtav pao na hladnu zemlju. Puklo mu je srdce od vélike boli.

Ah — ljubio ju je, ljubio tu staru svoju kuću, to gniezdo roda svoga! Néstalo nje, néstalo i njega!

I pósljednji Batorić nije léžao na odru pod svojim krovom; biedniku je novo vrieme úzelo i to. Nu za štolu je ipak dóbio župnik po starom običaju osédлана konja.

Sukljati brizgati, ven se valiti; gadan grd.

C.

Slavonija.

Tri dana kod sina.

Napisao Josip Kozarac.

Josip Kozarac, r. 1858. u Vinkovcima, šumarski činovnik, † 1906. Odličan realista, promatralac života slavonskoga. „Čovjek da unpriedi svoj narod, treba da bude sluga svoje zemlje“. — „Mrtvi kapitali.“ „Medju svjetlom i tminom.“ „Tena.“

Pet gódina već nije vidio sina svoga Ivana. U prvanje ga vrieme sin posjetio svake, ili bar svake druge godine, a sada eto već peta godina, kako ga nema k njemu. Ne da bi se stidio staroga svoga otca, postolára u zábitnom slávonskom selu, óčuvaj Bože! O tom starac nije ni časak posumnjao, ali onaj posao, koji mu ne da ni danju ni noću odáhnuti, taj ga prieči, da dodje ú goste rodnoj svojoj kući. Starac dodúše nije pojmio, kakav bi to vječni posao mogao biti, jer on je držao, da čovjek zapóvieda poslu, a ne posao čóvjeku. Nápokon je ipak úgrabio malo vrémena i došao k otcu, ali samo na jedan-dva časa, da ga povede sobom u P. k svojoj kući, da bude desétak dana kod njega, da vidi ženu i kćerku mu, jer njih dvije ili ikad ili nikad u zábitno njégovo selo...

Kod pri; već že; svo(je)ga; postolar črevljár; zabítan samotán; ni danju ni noću niti po dnevi niti po noći; priečiti ovi-rati (preprečiti); doduše sicer; napokon nazadnje; ikad ili nikad (ali kdaj ali nikdar) pač nikdar.

Sjédili su u željeznici u prvom rázredu. Starac sjedio na mekom sjédalu i niemo motrio sina i sve oko sebe. Na njega naválile tolike nóvosti, da se nije razábrati mogao. Nije znao, bi li gledao ú tu bjesó-mučnu željeznicu, ná kojoj se sada prvi put vozi ili u onaj svijet, što žúrimate ulazi i ízlazi, ili bi motrio sina svoga, koji je od njega za dvádeset godina mladji, ali je kud i kamo većma posiedio od njega, 70-gódišnjega starca. To mu nije níkako išlo u glavu: dobro mu je, ímućan je, ne úbija ga briga za sútrašnji život, pa ipak je posiedio, ipak je zámišljen . . . To je starcu bilo nerazúmljivo, a bolno ovo čuvstvo, što ga je spópalo, kad je pólazio iz svoga dvórišta, pa sjeo sá sinom u kóčiju, pa óstavio selo, kao da ga óstavljá ná sve vieke, to bolno čuvstvo još se podvóstručilo, kad je vidio sav taj népoznati svijet, nepoznati način živóta. Vózili su se već pet sati, već je pala i noć, a oni morali na jednoj póstaji sići i pričekati pol sata, dok stigne s druge strane vlak, koji će ih dalje povesti.

— Dakle, što hoćeš da jedemo, ja sam ogládno, — reče mu sin.

— Bog s tobom, sinko, tko je vidio po noći jesti! — prišaptne mu otac.

— Ahaha! — násmija se sin. Lako tebi, ti jedeš, kad hoćeš, a ja, kad dóspijem! Pa dobro, ako već ne ćeš jesti, a ti popij barem čaj, da se malo úgriješ!

Oko(li); *raz(a)brati*, razložiti, spoznati, *se* k sebi priti, osvestiti se; *bjesomućan* besen; *sviet*, što *žurimice* ulazi ki žureč se vstopa; *kud i kamo* kod in kam, mnogo; *većma* bolj; *posiediti* (sied) osiveti; *imućan* imovit; *sutrašnji* (sutra) jutršnji; *sjeo* sedel; *podvostručiti* (struka = stroka) podvojiti; *kad(a)* kdaj, kadar; *sav* ves; *sat* ura; *sići* (s-iti) dol iti; *stignem*, *stići* dospem; *dakle* torej; *tko* kdo; *dospijem* pridem do tega, utegnem.

I dok je ódvjetnik, sin njegov, jeo pólupriesni beefsteak, krstio se starac od čuda, drhtúrio pó malo od pósipanosti i ná svaku sinóvljevu kretnju ústao i pošao zá njim, u strahu, da ne bi gdjegod bész njega zaóstao.

Oko pô noći príspeše nápokon u P. Na stánici dóčeka ih ódvjetnikova kóčija s vísokim konjima i jedva što se starac pópeo ú nju, zágrabiše vraci, pa ih létimice preko kámene ceste povézoše ú grad.

Sav se úzradovao, kako su kući došli, jer je mislio, da će se sada smiriti i on i némile misli njegove. No prévari se! Soba, ú koju ga je sin na póčinak ódveo, bila je tako sjajna, da se on nije usudio ni sjesti, ni hódati pó njoj. Šáreni ságovi po podu, svíleni, nizki fotelji, kao snieg biela postelja sa pokrivačem od plave svile, sve ga to plášilo, sve je to bilo tako visóko nad njim, te je mislio, da će sve biti óskvrnjeno njegovim dódirom. „Hoću ja otići k sinu i zamólití ga, da mi spremi onákovu sobu i postelju kao što je moja kod kuće“ — ali nije znao kamo bi: ná sobi su bila troja vrata, a on se već nije mogao sjétiti, ná koja je dóšao. Nápokon morade ipak leći, jer su mu se oči liépile ód sna. Nije bilo druge, pobáca sa póstelje i jástuke i pókrovac, nápravi úzglavlje od svoje ódjeće, pa tako legne. Premda bíjaše pospan, jedva je úsnuo, a kad se probudio, već je sunce visóko odskóčilo.

Priesan sirov; *krst* križ; *drhturiti* drhteti (od mraza), drgetati; *gdjegod* kjerkoli; *prispješe* so prispeli; *stanica* postaja; *zagrabiše* so zgrabili (hitro potegnili); *povezoše* so povezli, popeljali (voz); *kako* ko; *kući* domov; *usuditi se* drzniti se; *šaren sag* pisan prostirač (preproga); *dodir* (dirniti) dotiklaj; *otići* oditi; *spremiti* pripravití; *kao što kod kuće* kakor doma; *sjetiti* spomniti; *liepiti* lepiti, *se* vkup íti; *bacati* metati; *jastuk* blazina; *odjeća* (odeti) obleka; *bíjaše* je bil.

Sina njégovog već nije bilo kóđ kuće; on je ú šest sati ú jutro ótišao željeznicom, te će se istom oko podne vrátiti. Snaha njégova, obučena u dúgačku jútarnju ópravu sa malom kapicom u bujnoj plavoj kosi, ódvela ga u jédaću sobu i stavila préd njega kave, čaja, šunke, máslaca, kruha i žémičaka. On se latio kave kao i kóđ kuće, no níkako mu nije išla ú tek; preveć fino mu je mírisala, a i pósudica mu bila nekako tiesna i nézgodna. Bože moj, kako li se sladko jede kava iz one njegove zdjele kóđ kuće, ú kojoj možeš tri kriške kruha nadržóbiti, pa još sa onom vélikom limenom žlicom! Ta gospóda ni né znaju, što je dobro. Snaha njegova bila ljúbazno čeljáde, pripoviédala mu ó svemu i sváćemu, túžila se na silni trošak, kojemu se kraj sve njézine vélike štednje nije dalo izmáći.

Starac se plaho izrazio, da li se únučica već digla i da li bi je mogao vidjeti; no to nije bilo moguće! Vikica se netom okúpala te već pošla na šetnju, zatim će doći učitelj glasovira, zatim učitelj čitanja i písanja, a ná to će morati s fránczkom gouvérnantom učiti francezki; istom póslije podne imat će vrémena, da se s djedom pozábavi. Dakle i ona, diete od šest godina, već nije ímala vremena, upravo kao i njezin otac!

Na to mu se snaha prepóruči, pókaza mu sa prózora prostrani vrt, ú kojem se do ručka pozábaviti može, i odšúšti u drugu sobu. Kraj sve ljubéžljivosti i míćenja starcu bilo ipak tiesno i névoljko pri duši.

Istom šele; obučen oblečen; kosa lasje; jedaća soba jedilnica; maslac surovo maslo; žemička zemljíčka; mirisati dišati (vonjati); nezgodan (zgoda) nepriličen; zdjela skleda; limen plehast; ta saj; čeljade oseba; nje(zi)n; izmaći izmakniti, uiti; netom jedva, pravkar; će doći bo prišiel; s(a) prozora z okna; ručak obed; mićenje (mititi) podkupovanje, prikupljivost, laskanje.

Šetao se vrtom, čudio se po trátini od cvieća izvezanim imenima njegove snahe i únučice, čudio se niskim úz zid prívezanim vočkama, stáklenoj kućici, ú kojoj je već bilo dinja, premda je tek lipanj bio; čudio se svakoj trátini óšišanoj ravno i gladko, čudio se mnogo koječemu, — ali njemu je njégova bašča sa jednom jédinom stazom, sa bójama crljenog i bielog luka kud í kamo prijátnija bila od svih tih liepih ali úkočenih mrtvih óblika.

Oko dvánaeste vratio se sin mu kući, i to njemu zá volju ná kolima, jer bi željeznicom istom sat kás-nije prispjeti mogao. Bio je gladan, pa je htio odmah rúcati, no súpruga mu príopći, da je malo prije bio sávjetnik zemáljske vlade u pósjetima kod njih i da već ú dva sata pólazi vlakom dalje. Ručak se morao odgódití, váljalo se úmiti i prebući te poći savjetniku vratiti posjet. Već je jedna ura izbila, snaha je s ób-zirom na starca nalóžila, da se ručak nosi ná stol, ali ú to dodje od suda póslužnik, po kojem ódvjetnik javlja, da se prípravi nešto bolji ručak, jer da će savjetnik tákodjer doći. Sada je trebalo íznovice ručak praviti. Zá to vrieme zábavio se starac sa svojom únučicom. Prpošno diete sa zlatnom svílenom kosom, sa bielim tankim rúčicama i bliedim nježnim óbrazima činilo mu se više lutkom, nego živim čeljádetom.

Pokázala mu nájprije svoje knjige, a zatim ígračke. Pózvala ga, da joj na zémļjovidu pókaže, gdje je Beč i Zagreb. On dakáko nije o zemļjovidu ni pojma ímao.

Uz zid ob zid, k zidu; vočka sadno drevo; dinja melona; tek lipanj šele juni; šišati striči; bašča vrt; crljen, crven rdeč; ukočen okoren, tog; kola voz; odmah takoj; poći (po-iti) iti; doći dojtí, priti; stol miza; poslužnik (uradni) sluga; takodjer takisto, tudi; prpošan poređen; čini se lutkom zdi se pupa; dakako seveda.

— Pa ti ni to ne znaš, a joj — a joj . . . A znaš li, gdje smo mi? Ni to ne znaš! Vidiš, tu je P. — pa úzevši starčev prst, pókaza mu, gdje je P. — Ta ti ne znaš ni ovo, što se mora u prvom rázredu znati. Ala si ti bio névaljani djak . . . Sad sjedi óvamo, da vidim, znadeš li čitati.

Starac se pocrljénio i srámio, kao što se još ú svom životu sramio nije. Kao da ga je órijaš primio zá ruku, tako se pókorno spusti na stolac nad ótvo-renu fránciezku gramatiku.

— Čitaj ovo ovdje! — zapóviedi mu mala únučica. A starac uze poláko slovo po slovo čitati.

— J'ai un livre et une plume . . .

— Ala si ti, „grostata“, budala, ta to se ne čita tako, već: že eng livr . . . U kákovu si ti školu išao, da né znaš ni čitati? . . . Kaži mi onda, što ti znadeš? Znadeš li bar písati i računati?

— Znam — odgovóri starac, a da još nije bio pravo pri sebi.

— Kaži ti meni: tvoja mama kupi deset jabuka, a sedam ih dóbije ód tetke; ód tih jabuka pójedeš ti dvije, a tvoja mama jednu, a dvije dadete vašoj sú-sjedici — koliko ti onda još óstane?

Tako zámiešanih računa nije starac još do sada ráčunao, što više, nije on mogao ni red brójaka, kako mu ih je únučica kazívala, sliéditi i u savez dovesti.

— Ní toga né znaš! Ama što ti onda znadeš?

Ú to se záčuje ódvjetnikov glas ú drugoj sobi, a mala Vikica póleti na vrata i uze ná sav glas vikati:

Nevaljan (ki ne velja) slab, nič vreden; *sad(a) ovamo* sedaj sem; *slovo* črka; *Großt.!*; *bar(em)* vsaj; *što više* (kar več) še več, dà, celó; *ama* a(li), pa.

— Tata, tata! Naš „grostata“ ne zna pód Bogom ništa: ni čitati ni računati, ama što se kaže: baš ništa...

No zato je ipak úzela „grostatu“ zá ruku i tješila ga, da će ona njega sve to naučiti, samo ako óstane još tri dana kod njih.

Ódsječni savjetnik, pódžupan i óstala gospóda odavala starcu ono poštovanje, koje ga je po starósti išlo; starac se dodúše malo okuražio — nijesu mu ni njegovi séljani takove časti izkazivali — no kraj sve tóbožnje hrábrosti óstao je kod ručka gladan, kraj svega silnog jéstiva ipak je úzalud čekao ná svoj ideal, na góvedinu sa úmakom od hrena. Uzalud su mu nudili aspíke i razna hladna jela, njemu se samo želudac prévrtao, gledajući, kako oni jedu još krvavo meso i nékakve guste umake.

Gosti su óstali do sedme, tróšili sad kavu, sad vino, sad likere, a ná to ódoše pódžupanu na večeru.

Kada su gosti otišli, on se dóbavio komada kruha, posólio ga, pójeo te ú osam sati legao spavati. Danas je bio već slobodniji: legao je na jástuke, pókrio se svílenim pokrovcem te u dubini duše žalio svoje ódielo, što ga je juče zgúžvao: njegovo modro ódielo, što ga već dvadeset godina nosi Úskrsom i Bóžićem i inim vélikim svecima. Te noći izspavao se dobro te ustao rano kao óbično kóđ kuće. No i sin njegov bio već na nogama; pio je na tašte nékakovu ljékovitu vodu za želudac te rano ústajao i već bio na šetnji.

Starac óbišao vrt, razgledao ovo i ono, pa mu na pósljedku póstalo dósadno; došao je ú goste sinu,

Odsječni savjetnik (odsek) sekcijski svetnik; *župan* okrajni glavar; *oddavati* oddajati, izkazovati; *tobožnji* navoden (tobože = baje); *uzalud* zaman; *odoše* so odšli; *dobaviti se* priti do česa, spraviti si kaj; *dubinaglobina*; *ža lim odielo* obžalujem obleko; *gužvati* mečkati; *Uzkrš* Vstajenje; *na tašte* na tešče; *dosadan* siten.

a još ga nije pravo ni vidio, a nekmo li se s njime porazgovorio. Od same želje ode k njemu u písarnu.

— Na, pa kako si spavao, je l' ti dosadno? Hajde sjedi tu, sad ću ja biti gotov, pa ćemo onda skupa malo izaći.

Starac sjedne, da pričeka ná sina. U pisarni bio perovodja i tri pisara. Stranka za strankom dólazila i ódlazila; sa svakom je trebalo dogóvoriti se, svaku sáslušati, svaku upútiti. Samo još, dok ovo pročita, samo još, dok ovo pódpiše, samo dok još putni program za sliédeći tjedan sástavi . . . Taj program sástavio je perovodja. Prékosutra u ponédjeljak bila su dva róčišta, jedno u P., to će óbaviti perovodja, a drugo u R., tamo će poći ódvjetnik jutarnjim vlakom, óbaviti ga do 11 sati, zatim poći kolima u selo S. na óvrhu i istu po podne svršiti; istoga dana noćnim vlakom k róčištu u B., u dvanaest sati noći proći će óvuda kroz P. te ga pisar ima dóčekati na željeznici i donieti mu najvažnije spise, koji toga dana stignu. Iz B. će trećega dana ú sriedu opet óvuda, ali ne će moći stići, jer mora ravno u Zagreb sa gradskim odaslanstvom, koje će mu se pridružiti i s kojim će ići izposlóvati zajam za domóbransku vójarnu, koju grad želi pódignuti. Na póvratku iz Zagreba navrátit će se u N. na ročište, pa ga svršiti još do podne, te se oko tri sata povratiti kući, da úzmogne prisustvovati sjédnici gradskog zástupstva. Sutrádan u subotu bit će župánijska skupština, i taj dan treba da óstane kód kuće, jer želi staviti priedlog radi kanalizacije. Kad je tako sve ná

Nekmo li kamo li; ode (odide) je odšél; izaći iziti; uputiti (pot) navodilo dati; prekosutra (prek, jutri) pojutršnjem; ročište (rok) kraj roka, rok; obaviti opraviti; ovrha (izvršitev, vrh) eksekucija; ovuda će proći tu skoz bo prišél; donieti donesti zajam posojilo.

dlaku točno ustanovljeno bilo, dodje pólslužnik štedionice sa pólzivnicom, da će u petak ímati štedioníčni úpravni odbor glavnu sjednicu, na kojoj i on kao štedioníčni odvjetnik ima posla; a tek što je taj ótišao, dodje drugi vjestnik, da će pólsveta zástave vatrógasnog društva — komu je on prédsjednikom — biti u četvrtak. Sada je opet váljalo onaj prvanji program tako promieniti, da su se još i ove dvije točke umétnuti mogle. Napokon su nékako skóvali, a kad je sve gótovo bilo, ódbila je úpravo jedna ura. Starac se umório od samoga slušanja, a u glavi mu se pušilo, kao da je on sva ta ročišta, sve te sjednice, sav taj danji i noćni put ná kolima i željeznicom próturio.

Za cieloga óbjeda gledao otac sina sázalnim pógledom; ono, što je do podne čuo u pisarni, nije mu níkako išlo ú glavu; pogledao ga je doduše sažalno, ali i u nékakvom čudu.

Póslije ručka óstadoše otac i sin sami za stolom; odvjetnik kao da je úpoznao očevu zábunu.

— Kaži mi, molim te, zar će ono zbilja onáko biti, kako ste se prije ručka dogovorili...? úpita starac.

— A što ti to misliš?

— Zar ćeš ti zbilja danas stvóriti se na ovom, a sutra na onomu kraju svieta? Je li to tebi zbilja nužda, ili ti to tako moraš?

— I jedno í drugo, moj stari! Znadeš li ti, koliko ja trebam ná godinu? — Devet tísuća forinti!

— Zá vas troje? ...

Štedionica hranilnica; *vatrogasac* ognjegasec; *valja* velja, treba; *umoriti* utruditi; *proturiti* provaliti, prehoditi; *ostadoše* so ostali (sta...); *zabuna* nemir, zmotenost; *zar?* ali?; *zbilja* zares; *nužda* potreba (nujen!).

— Zá nas troje! . . . A znadeš li, koliko je to? Svaki sat, ili pútovao ili sjedio ili spavao, moram za-slúžiti jednu forintu. Jesi li vidio, koliko ih imam na hrani? Perovodju, pisare, vrtlara, kóčijaša, kuharicu, dádilju, Fráncezkinju, učitelja, glasoviráča, — njih dé-setero; sve to hoće na prvoga da dóbije svoju plaću.

— A ja . . . ízlane u strahu starac.

— Za tebe najlakše . . . Pómisli, svakog mjeseca moram oko tri stótime fórinata izplátiti, a ja puno puta ne imam novčića u blágajni.

Starcu se orósilo oko.

— Pa zar ti to smogneš?

— Moram!

— Zar ti ne bi mogao to sve ráztjerati, i vrtlara i kóčijaša i tu Fráncezkinju i učitelja — što će to tebi?

— Ne mogu . . . Ono, što je tebi Marijan Grgurov, što no te drvari i dovaža kožu iz Osiéka, tako su to desetero meni . . .

— Toga ti ja né shvaćam.

— Nijesam ní ja negda shvaćao, ali sada shvaćam : to záhtjeva društvo, zahtjeva moj póložaj, zahtjeva dá-našnji viek.

— Pa što će biti od onog tvog djéteta? Zar tebi nije žao, tvoje diete onáko ubijati? Ma ona, čini mi se, i né zna, da je diete. Bila sramota, ili né bila — ali ja starac niti se znam onáko ponašati niti onako mi-sлити kao ta djevójjica od sedam godina. Zar tebi nije žao, nju onako ód jutra dó mraka pátititi?

— To dan danas mora biti; jer valja i ná to ra-čunati, ako joj né budem mogao ništa óstaviti, ako se

Dadilja pestunja; izlanuti ziniti; puno puta mnogokrat; smognem zmorem; shvaćam pojmujem, razumem; ma pa; patiti mučiti (tudi: trpeti).

ne úda, — onda će trebati da bude znala sama svoj kruh zaslužiti.

— Zar ti već sada ná to misliš? A što sam ja tebi óstavio?

— Ništa ... pa zato, vidiš, moram ja ...

Starac óstao zatečen, on nije mislio, da će se rázgovor ná to izvrnuti. On je do sada držao, da je svoju dužnost učinio: ta njegov je sin čitav čovjek, ímućan, odvjetnik, a sada čuje, da on nije ništa óstavio, što više, da sin njega uzdržaje. Ta dva — stari i novi nazor — posve ga úništiše te nije mogao na čistac izáći, ima li pravo on, ili njegov sin.

— Znam, tebi je to sve čudno, ti iz tvog sela né vidiš, kojim duhom dánašnji sviet diše, — pa budi sretan, da né znaš. Koliko puta se meni zbljútavi i novac i jelo i život; kóliko puta sam ja zaželio k tebi doći, u onoj tísnoj sóbici spávati i osim ona četiri zida ništa na svijetu ne vidjeti. Ti i né znaš, kolika je to slast, brinuti se, štó ćemo sutra pójesti; ja bih vólio nego išta, da mogu opet s tobom onáko sladko iz jedne zdjele večerati sa octom zákiseljenoga graha i násoljenu lúkovicu ... Sada ja toga ne mogu, ne mogu kraj najbolje volje, jer niti mi je jezik niti želudac niti su mi živci za to spósobni. Ti si vidio, i ja se brinem za svágdanji kruh, al dok ti na cielu zimu pódieliš ono, što ti je u vrtu poraslo, što si sam odgojio, sam spremio, ono što si gledao, kako niče i dózrieva, — dotle ja grabim, gdje što bilo, i tudju radost i tudju muku. Gadno ti je to, strašno ti je to,

Udati se se poročiti (o ženski); zateći iznenaditi; držati misliti; uništiše so uničili (sta...); tvo(je)g(a); zbljutaviti (bljutav) ostuditi; osim razen; bih volio bi rajši imel; išta karkoli; luk(ovica) čebula; ničem, nicati kliti; tu(d)j; gadan grd.

— ali je sva sreća, da ne imam puno vrémena ná to pomišljati. — Kako vidiš — ja ne živim danas, nego sad nédjelju, sad mjesec, sad godinu dana únaprvo: za mene nema ni ponédjeljka, ni útorka, već je za mene onaj dan, kakav sam ja dan prvo nedjelju, prvo mjesec, prvo godinu dana sam odredio . . . Ja moram od žene dóbiti brzog, da se sjetim, da sam óženjen; ja moram djétetu kúpiti u Zagrebu kákovu ígračku, da znam, da imam diete. Ti se žene nápsuješ, djeteta natúčeš, ali ih zato, kad te ljutav prodje, voliš još većma, — a ja svega toga né smijem, jer bi to bilo protiv právila finoga društva; ja úviek moram biti dobre volje, moram úviek pristati ná sve, ne smijem níkoga uvriéditi, a još manje znati, što je úvreda. Ja ne smijem biti ni kuhan ni pečen ni hladan ni vruć, već onákav, kakav svijet hoće.

Starac, premda nije sve razúmio, što mu je sin govorio, ipak ga je sve to s većim sažaljenjem promatrao.

Već je bilo osam sati, ali súpruge odvjetnikove jošte nije bilo doma; ona je bila u sjédnici gospojinskoga društva, u kojoj se rázpravljalo o zábavi, koju je to društvo kánilo dati ná svetu Anu.

I mala je Vikica bila gladna, a i starac, koji se naučio ná svoj red, ósjećao je, da bi trebalo večerati. No večera nije mogla prije biti, dok se góspodja né vrati.

— Čekali vi, né čekali, — ja dulje ne mogu, reče starac, pa prégrizav komadić kruha sa maslácem,

Nedjelja teden; unaprvó, unapried najprej, (mar)već; prvo preje; ljutav prodje ljutitost, srditost mine (pride mimo); uviek (u vek) vedno; uvriediti žaliti; sve to veće sažaljenje vedno večje pomilovanje; osjećati čutiti; vratiti vratiti; dulje delj.

ode ú postelju. Driémajući u postelji, sad ú snu, sad u javi nízala mu se misao po misao, čuvstvo po čuvstvo, koje je ovih dana doživio; pa nakon što su se izréđjali oni néugodni skórašnji dóživljaji, dodje mu i onaj njegov sladki svákdanji život ú pamet ...

On je sjedio na svom trónogom postólarskom stolčiču, pušio lulu i zábrinuto okrétao póderanu čizmu u rúkama; to je već drugi dan, kako je prévraća, a još né može da se ódluči, bi li je zákrpao ili naglávio. Ú to ízbila i déseta! Sad je pó starom običaju trebalo malo ústati, prígledati časak pó dvorištu i bašči, zavíriti úz put ná ulicu, pa nápokon posávjetovati se sa svojom starom, što će biti za ručak.

— Danas, baba, ne šali se s ručkom, sa onom Vrbánčevom čizmom nápatio sam se kao živi vrag ...

A baba njegova, jédnako obučena i útrpana í ljeti i zimi, već miešala zafrig, da je mírisalo po svoj kući, a starac koliko puta i sjeo na tronog, toliko puta i ústao. Pravog posla više nije bilo! Da mu vrieme prodje, prégledao po stoti put staru óbuću, što mu je još ó pokladama na zakrp doneséna, prévraćao u rukama ono dvije tri nove kožice i komad djona, i na-jedánput se sjeti, da će za mjesec dana biti llinje, pa da bi trebalo íći ú Osiek pó kožu. Uze brže bolje kaléndar sá zida, izprevraća nékoliko puta pó njemu, dok je našao mjesec srpanj — i gle ti belája, za mjesec dana je sbilja llinje. Dobro, da se sjetio ... E, sada nije fajde, već valja porúčiti po Marijana Grgurova.

Java bedenje; *nakon što* (na kon) potem ko; *izredjati* po redu prihajati; *skorašnji* (skoro = kmalu, brzo) najnovější, zadnji; *sto(l)čić*; lula pipa; *poderana čizma* raztrgan čevalj; *zaviriti* pokukati; *uz put* ob potu, spotoma; *utrpati* vtlačiti; *zafrig* prežganka; *obuća* obutev; *poklade* pust; *djon* podplat; *uze* je vzel; *belaj* nesreća; *nije fajde* ne koristi; *poručiti po* ... poslati po koga.

— Ehehe! Marijane — ti kao da si zabóravio.

— A što vi to mislite, majstore!

— Jesam li ja pogodio! Kud tebi pamet, Marijane, zar ti ne znaš, da je za mjesec dana Ilinje?

— Aha! pravo Vi i kažete, majstore... Vidi ti vraga, kako je to brzo prošlo... Ma čini mi se, da smo juče išli u Osiek.

— Nije drugačije, već tako, kalendar né laže, moj Marijane; već ti liepo uredi kola, pazi, da čivije budu, kako treba, pa ćemo mi, ako Bog da, danas četiri nédjelje ravno u Osiek.

Nakon toga prijavio se Marijan svakih osam dana kod majstora, te su jedan drugoga uvjeravali, da će ni dan prvo, ni dan kásnije, već ravno na Ilinje u Osiek. Istom četvrte nedjelje dódade Marijan pónešto kao u zábuni: samo ja velim, majstore, ako bi kiše bilo...

— Ama to je stara regula, Marijane; tko je lud, pó kiši vóziti se u Osiek...

Ná to je došlo i Ilinje, i po želji starčevoj nije se baš ni naobláčilo, a kamo li da je padalo, te oni s božjom pómoću pošli u Osiek i sretno se s kožom vratili natrag.

Sada je bilo večernjega rázgovora! Najprvo, kako je u ovom selu, pa kako u onom, pa nápokon, kako je u Osiéku.

Pred majstorovom kućom sástaje se ná večer divan, Bog si ga znao, već od kada. Tu se u onom bezázlenom, naivnom náčinu prórešetao i svetak i petak,

Zaboravim pozabim; juče(r) včera; čivija klinec; po nešto (po) nekoliko; kiša dež; lud blazen, bedast; natrag (trag = sled) nazaj; divan razgovor; bezazlen (bez zla) nedolžen.

i vrabac i bravac, dok na pólsjedku ne bi majstor ustao sa trónoga i rekao:

— Nije fajde, ljudi — devet, u krevet!

— Pravo veliš, majstore, devet, u krevet!

I na to svi poustaju i rázidju se svojim kućama, da se sutrádan opet svi sástanu, da se po stoti put o jednom te istom porazgóvore i kako juče, tako danas, tako sutra, tako prekósutra . . .

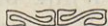
Poslije tákovoga sna nije starac mogao dulje óstati kód sina; ono čuvstvo nóvosti i znatiželjnosti, koje ga je k sinu dovélo, izhlápilo brzo kao magla spram pómisli na svakídanji dómaći život. Čisto mu se nasmíešila duša, kad je ódlučio, da će danas pó što pó to otići odávde — ravno ná svoj kućni prag. Óhrabren tim sladkim čuvstvom, reče sinu bez okolišanja, da danas odílazi.

— Óstaro bih prije reda, da još jedan dan tu óstanem. Taj život nije zá nas stare ljude; mi smo návikli poláko živjeti, a ne létimice kao ti. Kakav je to život, kad ti ne znaš, ni što je noć! Ne znam, kad sam zadnji put plakao, al eto, sada bih morao próplakati, mótreći ovo dva tri dana taj jadni tvoj život... A óvamo ja mislio, ti si gospódin, ti si sretan! Oprosti mi, što sam te tjerao, da učiš; možda sam ja više kriv, nego ti. Da si óstao pod svojim krovom, bolje bi ti bilo . . . I onda znaš, né mislim ti ná žao učiniti, nemoj mi više slati ono 30 forinti mjesečno; — to ti je sve, što ti ja još mogu dati . . . I onda, znaš, óstani s Bogom! Tko zna, hoćemo li se još vidjeti . . . Ako ja prije umrem, znam, ti ćeš doći, da me vidiš, — ali

Po što po to (po čem po tem) na vsak način; otići odavde oditi odtod; naviknuti navaditi; ovamo jaz sem pa...; nemoj slati ne daj pošiljati.

umreš li ti prije, oprosti, ja teško da ću moći do tebe — tko bi mene doveo kroz tu Sodomu i Gomoru!

I na to se otac i sin do sita izplakaše, pádnuvši jedan drugomu oko vrata. A kad se izplakaše, ódoše svéčano i múćeći do kolodvora, ódakle zá čas dva željeznica odnese starca onomu svetomu rodnomu pragu, koji nam je to míliji, što je bliži čas, kad ćemo se zá naviek s njime rázstati.

Njih dvoje.

Napisao Joza Ivakić (Karlovac).

U našoj je kući mnogo družine. Baš se može kazati: vélika kuća. Eto, da ih nábrojim! Sebe i moga Šimu ne ću ni računati. Tu je moj sin Pava i njégova žena Óliva, pa onda djeca njegova: dvije kćeri udávače i jedan sin, kojega smo baš jesenas ožénili i, dabóme, njegova mlâda. Kud ćeš više?!

I liepo je to, kad je puna kuća čéljadi, kad sve bruji život ú njoj. I godi srcu pógledati ózbiljna, vé-sela i mlada lica; i poso tu ódmiče i sve je ná svom mjestu, kako treba, i ništa tu ne zápinje i sve se úradi.

Pa i moje se staro srce kadkad razvéseli i ráz-igra, kad pógledam oko sebe njih onáko čile i svježe. Vidim njihova lica ruména i mlada, kako sjaju ód radosti i od zadovoljstva, vidim, kako ih život veséli.

Izplakaše se so se (sta se) izpl.; odoše so odšli; od(a)kle od koder; mo(je)ga; ne ću rač. ne bom; onda tedaj, potem; udavača (ki se udaje = poroča) dekle za možitev; jesenas to jesen (leto-s, dane-s); da, bo(g)me zares, seveda; mlada nevesta, mlada žena; čeljad ljudje; brujiti šumeti; poso odmiče posel (delo) gre od rok; zapinje zastaja; uraditi opraviti; kadkad (kdaj kdaj) včasih; oko(li); rumen rdeč.

Gledam ja to i zámislim se i sjetim se mládosti svoje. Sjetim se i spómenem se svega. Al opet mi je sve to nékako daléko i tudje, čini mi se, kao da ja to i nisam proživjela. Čini mi se sve to kao neka stara, starinska pjesma. Sjećaš se je pómalo, po gdjékoja ti rieč iz nje dodje ú pamet, al ipak čítavu pjesmu né znaš. Ne znaš je i krivo ti je i žao ti je, što je više ne znaš.

Tako se i meni pričinja moja mladost. Kadkad mi se učini, kao da je i nije bilo. A bilo je, bilo je... I ja sam negda bila mlada. I moja su ledja negda bila úzpravna, i moje je lice negda cvalo; i moje su oči negda bile jasne i vésele i usta násmijana i tielo skladno i jedro, a tánašni óplećak sve púcao od grú-diju... Al davno je to bilo, davno...

Zgrbila se ledja, lice se navóralo i oko se zamútilo; prítisle godine i grúnula težka starost. Starost težka, teret težki... Na teret si sebi í drugima. Pa kad tako sjednem u zápečak i vidim oko sebe taj pómladak i spomenem se dana vedrih i véselih, sve mé obúzimlje neka tiha milina od spóminjanja...

Bože, kao da sad gledam moga Šimu, kad je bio momak, onáko još sasvim mlad, bez brkóva! Podprégnuo gaće vézene, a izpód njih vire šareni óbojci i komad rútave noge. Plavi kamízol rázkopčao, a kapu kícoški naherio i zákitio se cviećem.

Sjetim se, sjećam spomnim se, spominjam; *spomenem se* spomnim se; *(u)čini se, pričinja se* (za)zdi se; *gdjekoji* (kje kateri) marsikateri; *čítav cel*; *što više*... da već; *ledja* hrbet; *uzpravan* (vz-praven) vzravnan, raven; *jedar* (jedrnat) gost in poln; *oplećak* (pleča) prednji del ženske srajce; *punačke grudi* polne prsi; *navorati* nabrati, nagubiti; *gru(h)nuti* zagrmeti; *teret* breme; *podpregnuti* (pod-preči) izpodrecati; *viriti* kukati; *obojak* (ob-vojak) krpe za v črevlje (črez meče); *rutav* kosmat; *kicoš* (kititi se) giz-dalin; *naheriti* na stran namakniti.

I još nije pravo ni zašlo sunce, još se pravo nije ni mrak úhvatio, još na sokáku sjede stari ljudi ú šamcu i dívane ú svu šir — al evo već njega, gdje se mota oko mojih péndžera, kô bajáge pósao ga ónuda vodi! Bar tako se on drži. Ne će, da se zna. A znadu to svi u selu, da se volimo i da ćemo se úzeti, pa se i ne zámjera. Mene kadkad moji i prékore póradi njega, al to sve onáko, od običaja. A zna se, pravo im je.

Pa kad se spusti noć i mrak se slegne na selo, i sokak uzávri na divánu od mladjáríje, ód pjesme, cíktanja i smieha, i támbure zasviraju i pusto se kolo rázmaše, — nas dvoje svako na svojoj strani. Kao da se i ne volimo! On hoda okó drugih djévojaka, šali se s njima; úz druge se hvata u kolo. Ne će pred drugima da sá mnóm dívani. — Ne treba — kaže — da drugi slušaju, kako mi divanimo.

Al kad se razspe divan, kad se sve stiša na sokáku, onda on mene prati kući.

Sjednemo na klupčicu pred kućom i divanimo, Bože, i divanimo... I šalimo se i smijemo se, a gdjekad údarimo i u ózbiljan rázgovor. Al to samo kadkad. On me obúhvati oko pójasa i grli me i ljubi me. Znao me tako čvrsto zágrliti onim snažnim rukama, da me sve rebra zábole. I sape mi néstaje i dihati ne mogu, a opet mi godi i mило mi je...

I pókaže se mjesec iza oblaka i tiha se mjesečina, meka i svílena, rázlije pó čitavom sokáku; i lágašno piri tihi vjetrić i jasne zviezde trepére.

Sokak ulica; *šamac*, *šanac* jarek; *divaniti* govoriti; *pendžer*, prozor okno; *bajage* (quasi) baje; *onuda* tam mimo; *se volimo* se imamo radi; *prekoriti*, *karati* sponesti; *mladjarija* mladina; *cik-tati* vpiti; *razmaše* razmaha; *uz(a) druge* ob drugih; *hvata* prijemlje; *raz-spe* raz-suje; *prati kući* spremlja domov; *ob-uhvati* oprime, obseže; *snaga* moć; *me(h)ka*; *piriti* veti.

— Pusti, Šimo, — góvorim ja — ídem ú kuću. Grdit će me moji.

— Óstani, Pavka, óstani još malo! Samo još malo! Ja bi uvijek ovako sjedio uza te.

Tako me on moli rázdragan, a ja óstajem i né pazim i né marim, što noć ódmiče. Samo se prívijam uz njega i mazim se kao mače jedno.

A on mi ljubi óbrazе i usta i oči i vrat... I máramu mi, kako je mazan i pust, ódveže i kosu mi razćúpa i od drágosti me za obraz ugrize...

A meni sve to milo; uživam u tom, sve se raz-
tapam — — — — —

Tako smo mi mládovali. I úzeli smo se i pó-
vjenčali nas. I djecu smo poródili i rádosti se naužili i brige se nábrinuli.

Dabóme da se moj Šima nije uvijek tako mazio uza me. To je bilo samo iz početka. Al póslije, e — póslije, već zna se, kako je.

Našao se on kadkad i u krčmi, došao kadkad bome í pijan kući, a kadkad me se onáko pijan i namlatio, da sam drugi dan bila sva kao izprébijana i bólestna.

Al sve se to podnese, sve se to zabóravi. Tako je to svagdje, pa tako váljada i mora da bude. Ja se i toga rado spómenem i baš moram kazati, da mi je í to sada milo kao i oni dani, dok je on bio momak, a ja djévojka. Onda smo mi još bili svoji.

E, al kad su djeca ponarasla, kad smo sve po-
udavali i sve požénili, pa čak i únučad ponarasla, kad

Uz(a) te ob tebi; što odmiče da odmika (gre dalje); mazim se cartljam se; marama robec; pust objesten; kosu razćupa lase razpuli; vjenčati poročiti; već že; svagdje (vsekje) povsod; váljada najbrž (velja da); dok momak dokler fant; čak celó.

su nas prítisle gódine i mi óstarili, ódonda mi već kao da i nismo svoji. Nékako smo se već sasvim otúdjili jedno drugomu.

To je pómalo došlo. Kad je on — moj Šima — već sasvim óstario, onda je sve predao sinu Pavi, neka on bude gazda ú kući. Pa tako je i pravo. Samo od to doba Šima je — kako se ono kaže — peti točak ú kolima. Nema već za njega pravoga posla; pa ako i ima, njegov posao ne vriedi. Tako štogod djelúcka na drvnjáku ili je na stanu; sam gleda, da si tričava posla nadje. I svakomu je na putu i níkomu nije prav.

— Oj, dídače, ded se, molim te, uklóni s drvnjaka! — istom će unuk, nóseći véliku sjékiru. Moram sad tu da razciepam ove klade.

— Ajde, dádo, molim te, tamo ú triem! — javi se snaha sva zápurená od žurbe i posla. Tamo krpaj taj svoj ópanak! Tamo se i bolje vidi.

A on, siromah, baš hoće da sjedi u kuhinji uz banak, da se ógrije kraj vatre. Neka je próljetno vrijeme, al staru je tielu uvijek zima!

A i sá mnom nije bolje. Sjedim čitavu dugu zimu u zápečku, prévrćem pátrice u rúkama, kunjam i drie-mam. Kraj mene se zguri mačka stara, kao i sama što sam, pa kad je pólije toplina íz peći i kad se zgrije, onda zádriema i prede. Driemamo óbadvije i zádovoljne smo, što nikomu né smetamo.

E, al evo ti odjedáred snahe, pa zamoli:

Od onda od tedaj; neka gazda naj gospodar; točak kolo; vriediti vreden biti, veljati; štogod karkoli; trice otrobi, malenkost; didak (dial.: djedak) dedec; ded daj, no!; istom nenadno će deje (prim.: češ); dado! o oče!; triem mostovž, veža; zapuriti zaripeti, zardeti; uz banak ob ognjišču; prevrćem prevračam; patrice rožni venec; kunjam kimam, dremljem; zguriti se se skrčiti; smetati motiti; odjedared (jedan red) naenkrat.

— Ded, mâmo, uklóni se, pómela bi sobu!

Znam ja, da nije ní njoj pravo, što me mora buniti íz moga mira; al teško se meni dizati, kad zásjednem. Jedva se i mičem.

I tako se vuku dani, a starost sve više pritiskuje i grbi ledja. I noge su sve slábije i korak je spóriji.

Ja i moj starac živimo, kao da smo si tudji, kao da i nismo nigda zájedno živjeli. Prodje po više dana, da se i né vidimo. On se mota — kao što kažem — po ávliji, kô bajáge radi; šéprtlji tamo ú štali ili na drvnjáku ili je na stanu, pa tamo onda i dánjiva i nóćiva. Vidi i sâm, da je svima na putu, pa gleda, da se úkloni. I ja to vidim i nije mi žao, da je to tako. Pa tako valjda í mora da bude. Kadkad samo rázžalim se i nád njim i nád sobom. Gledam ga, kaki je: pobiélio kao ovan i sav se skvrčio i usítnio. A kakav je, Bože moj, negda bio! — — —

I on ti onáko star i klimav hoće da pómogne ljúdimá prémjestiti na ávliji hambar! Upeo se, pa bajáge diže onaj balvan, što su ga póduprli.

A ja gledam odkalégod iz budžáka i sve mi je, da se smijem i da plačem.

— E, moj dídače, — mislim u sebi — síromače moj, ti bi još uvijek htio, da se pókažeš, kako si živ. Al daléko si ti od živóta! I mene je i tebe život već bacio ú stranu . . .

I vjeruj Bogu, baš da je tako! Meni se uvijek tako čini, kao da i ne živim, kao da sa strane samo gledam na život, što kraj mene bruji i kipi.

Vuku vleko; *sve više* vedno bolj; *spor* počasen; *avlija* dvorišće; *ko bajage r.* kakor da baje dela; *šéprtljiti* prtljariti; *usitniti* droben postati (sitán = droben); *klimav* majajoč se; *hambar* kašča; *balvan*, što greda, bruno, ki . . .; *odkale god* odkoderkoli; *budžak* kot.

Kadkad zna on doći i sjesti kraj mene, kad nema nikoga úz nas. Sjédimo tako jedno úz drugo, šúteći kao dva stara panja, i znamo dugo prosjéditi, a ne progovóriti ni rieči. Mi sve znamo i sve ósjećamo. On i né treba meni ništa reći, šta mu je na srcu i u misli, kad ja to i sáma ósjećam. Sve, što on proživljuje, i ja proživljujem; sve, što njega tare i tišti, i mene tišti. Ništa mi on né treba kazivati o sebi, kad ja sve znam, kad ja gledam i vidim u njégovu dušu kao u svoju. Tako ga poznám, a tako i on mene. Godine su duge to urádile, duge godine — čítav viek, što smo zájedno proživjeli.

I kad on sjeda na stolčić ili na klúpčicu kraj mene úzdišući, trudan i klimav, ako mi ima šta reći, — ja već znadem, šta će mi reći. Vidim mu na licu, poznám po óčima i po držanju.

— Hoću, nešto da ti kažem — góvori on sjédajući.

A ja ga samo pógledam i odmah nástavljam:

— Aha! Dakle ti je sin Pava nešto ná žao učinio.

— Da. Pogódila si. Gladio sam ždriebca na ávliji. Držim ja njega za ular i tako gladim ga; kad li na-jedánput íztrže ti se on meni, pa udri, djipaj po avliji! I baš je sâm vrag htio, te je bila kápíja ótvorena! —

— I on kroz kapiju?

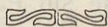
— Kroz kapiju. Liepo póbježe, pa na sokak. Uzvíko se Pava na mene, te daj odmah leti zá njim. I onda mi prigóvara, pa da. „Šta se, — kaže — u kojéšta miešaš? Za tebe je — kaže — da sjediš u zápečku.“

Šutjeti molčati; *osjećam* čutim; *uzdišući* vzdihujući; *ždriebac* žrebec; *ular* povodec; *djipati* skakati; *kapija* hišna vrata; *kroz* skoz; *liepo pobježe* lepo je pobegnil; *uzviknuti* zavpiti, zakričati.

I tako nas dvoje podívanimo, pa se i opet ráz-idjemo, kad tko náidje ú sobu. I živimo svako zá se i opet prodju mnogi dani, da se né vidimo. Pa i ako se ne vidimo, i ako se čini, kao da smo si tudji, opet smo si mi najbliži. Starost nas veže i onaj život od-prije i úspomene i úspomene . . . I tuga nas veže, koja nas ipak kadkad ósvoji. Al kadkad samo. Živimo mi, ako se ovo smije zvati živótom, i siti smo života i úmorni smo od njega. Samo ósjećamo i vidimo, da smo malo zákasnili odávde ótići. I zato smo svima na putu i zato svima smétamo. Ne prístajemo više óvamo. Samo molimo Boga dragoga, da nas primi, i čekamo smirena srca, kad će nam mótika zvéknuti nad glavom. A komu će prije, to Bog sveti zna.

I ne će nitko záplakati zá nama i ne će se raz-túžiti iskreno i ne će nas póžaliti ni suzâ próliti za nama . . .

Pa i čemu suze?! Čemu súze za pánjevima starim, koji su već truli od starosti svoje i nisu ní za što?!

Majstor Ilija.

(Portret našega čóvjeka.)

Napisao Joza Ivakić (Karlovac).

Ao, moj brate, gdje ti ne póznaš majstora Iliju! A ja sve mislim, ti ga — rekoh — poznaš, pa záinta-čio jedno te jedno ko Švabo: tralala. Tako ti meni reci! Ajde slušaj, sad ću ja tebi odmah kazati sve.

Umoran truden; trul trhel; ni za što (ni za kaj) za nič; gdje (kje, kjer) da; rekoh sem rekel; zaintačiti neprestano po-navljati; jedno te jedno vedno isto; odmah ću kazati takoj bom rekel.

Kuća mu je bila, eno ona u vélikom sokáku baš kraj krznára Gabre. Sasvim nova kuća i pó novoj modi sa tri prózora od sokaka i s velikom kápijom. A nuz kapiju je kóvačnica. Al kaka je to kovačnica, moj brate! Ko dućan! S tom se kovačnicom najviše volio hváliti majstor Ilija. Kad se tako na vášaru u krčmi sástane s drugim majstorima, ósobito s Bukovljáncima, odmah on ókrene:

— E, moj hêr, šta éete vi meni divániti?! Da vi vídite, kako je kod mene u mojoj kući! Pa moja kovačnica svejedno ko kancelárija. To treba stati, pa pógledati. Eto, neka kažu ovi ljudi. Jeli, Mlačko!?

A ja — šta ću drugo?! — povládjivam: — Tako je, majstore!

Bukovljanci stanu ga onáko iz šale péckati i ko né vjeruju mu. A on se onda — osobito ako ga je već malo vino úhvatilo — rázpali. Pa šta im sve né prospe, góspode Bože!

— Ko?! Zar ste vi majstori? Kaki ste vi majstori, vi Bukovljanci? Poznam ja vas, kaki ste. Preko nedjelje radite, a je li nedjelja ili svetac, a vi ajde u krčmu s támburama! A ja ako hoću, dodjem u krčmu, pa slušam, kako mi tambúrate i plaćam vam, ako hoću, da teram kera. Ko ste vi? Kaki ste mi vi ljudi? Preko nedjelje majstori, a u nedjelju tamburaši!

Eno glej; *sokak* ulica; *kapija* hišna vrata; *nuz*, uz ob; *dućan* prodajalna; *volim se hv.* rad se hv.; *ovako* tako; *vašar* sejem; *taki* takoj; *her* Herr (provinc.!); *divaniti* govoriti; *kod* pri; *kancelarija* pisarna; *stati* se ustaviti; *neka* naj; *povladjivam* pri-trjujem; *stanem* začnem; *pecati* pikati; *onako* tako; *onda* tedaj; *uhvatiti* uloviti; *prospem* prosujem; *zar?* ali?; *nedjelja* teden, nedelja; *raditi* delati; *terati* kera tirati psa (cele dneve in noči piti, ob glasbi razsipaje denar); *(t)ko* kdo.

E, došlo bi tu i dó kavge, al se javi opet koji majstor iz naše varoši, pa ókrene:

— Ta šta ćeš ti, Ilija!? Gdje ćeš ti s Bukovljanima! To je sasvim druga forma ljudi. Bukovljanac preko nedjelje sa svojim šešišom drži gvoždje u kovačnici, kad kuje; a u nédjelju ga izkěfa i námjesti, pa ga metne ná glavu náhero, onáko mómački i bolje mu stoji nego meni moj novi! A čítavu je nedjelju s njime u kovačnici kovô i držo s njime gvoždje! To su ti Bukovljanci! Gdje ćeš ti s njima, Ilija! Nema ti tu: Bukovljanac je Bukovljanac.

I tako se još malo bóckaju i péckaju, a onda je i opet sve dobro. Pije se pómaló. I zá čas bude vé-selo i pjesma se ori po vašaru.

A jeste neki, taj moj majstor Ilija! Šta taj sve nije porádio, a sve iz šale! Úviek su mu kómedije bile na paméti. Al opet moram kazati, on ti je radnik, da mu treba para trážiti. Újutru on već prije zore údara u kovačnici. I pravo je čudo, šta on posla póradi. Ne prodje tu kod nas u čítavom vilájetu nijedan vašar bez njega. Na svakom paradiraju njegovi plugovi. Ali opet moram kazati: vélíki je šaljívďžija!

Ao, Bože, koliko sam se puta násmijo s njime! Ta slušaj samo!

Nápravi ti on više puta od stare sjékire novu. Onu staru malo očéliči, dobro je izbrusi, pa hajd s njom na vašar. Kaže: „Za vašar je dobro.“ Pravo se ono i kaže: vašarski posô! Samo on taku sjekiru ne

Kavga prepir; *varoš* mesto, kraj; *ta* saj, pa; *šešir* klobuk; *gvoždje* želežo; *kefati* krtačiti; *nahero* po strani; *momak* fant; *čitav* cel; *bockati*, *bosti* zbadati; *jeste neki* je nekdo (osobit človek); *uviek* vedno; *tražiti* iskati; *vilajet* okrožje; *prodje* (pro-ide) mine; *šaljívďžija* šaljivec; *čelik* jeklo.

će pródati svojoj staroj muštériji, već tako komu-
god čovjeku, koga ne pozna. E, al í to ti je vrag!
Prodje vašar, prodje još koje vrijeme, al eto ti onoga
čovjeka sa sjekirom k majstoru Iliji, pa ravno u ko-
vačnicu!

— Ao, májstore, gdje ti mene prévari!

— Kako prévarih? pita majstor Ilija.

— Ta ona sjekira, što si mi je na vašaru prodô,
odmah ótišla k vragu.

— Pa šta si — krst mu ljubim — radio?

— Ta cjepo drva. Vidim jednu bukovu kladicu,
pa rekoh: ajde, rekoh, da je ráscjepam. Kad ja údarim,
a sjekira puče.

— A je li bila kvrgava klada?

— Ta, pa bila je, ali nije bogzna kako.

— E, pa ti ne bi ópsovo i pamet i sve! Kako
bi ti s onáko finom sjekirom razbijô klade? Mator si,
a lud. Dabóme, da onda mora sjekira pući!

Al sve se dobro svrši. To je sve samo tako. Ne
bude ti tu níkake kavge ni psóvanja. Sve se liepo iz-
rávna. Majstor Ilija pópravi sjekiru zabadáva, a onaj
čovjek plati rákije, pa to zájedno pópiju i — nikom ništa.

Taki je on čovjek. Naš čovjek, pa, eto! Pa šta
ću ti još kazati? Duša, znaš, šta je to, kad se kaže: duša.
Uz njega svako dobro prodje. I kočijaš i mušterija, pa
i drugi majstori — svi se uz njega nápiju. Jer, što
ti je to veséljak, toga više nema. Jesam ja nešto
s njime próveo!

Mušterija odjemalec, kupec; (tem)već; *tkogod* kdorkoli;
prevari si prevaril (varal); *sjekira*, što sekira, ki; *prevari* si (je)
prevaril, *prevarih* sem pr.; *puknuti*, *pući* počiti (*puče* je počil, a,
o); *kvrga* grča; *mator* star; *lud* neumen; *da Bo(g) me* bogme,
zares; (*za*)badava zastonj; *rakija* žganje; *više nema* već ni;
(*je*)sam sem.

Ao, Bože, ne ću nikad zaboraviti, kad sam ga ono jedanput vozio na sv. Klaru u Mikanovce na vašar. Alaj smo se provesélili i prótjerali kera!

Ta slušaj samo!

Vrieme krasno poslužilo. Sunce pripéklo, pa sve pali. Vedro. E, sad znaš, kaki je to moro biti vašar! Majstora se skúpilo sa sviju strana. I naroda je tu sva sila. Tišma, brate! A šatorima ní broja se ne zna. Hodam ja, rázgledam se po vašaru i sve mislim, kako bi bilo dobro ótići u krčmu. Al jest, hoćeš! Prazna kesa ne dívani. A óvamo zápara, da Bog sáčuva: Ne može izdržati krštena duša. Lutam tako po vašaru, pa se zá-malo vraćam mom majstoru Iliji.

— Kako pazar, majstore?

Daa! Al taj ti nema kad, ni da odgóvori od posla. Naválile mušterije, brate moj, da je čudo. Ko ose!

E, rekoh, hvala Bogu, pa i opet ókrenem lutati po vašaru.

Pred večé, kad se već pomalo stao vašar rázsi-pati, opet ja odem, da vidim, šta radi moj majstor. Kad ja tamo, al njega nema.

— E, — mislim ja u sebi — taj je sígurno u krčmi!

Smrkava se. Náhranim konje i spremim kola, da sve bude gótovo za put. Sad, rekoh, idem pó majstora. Zágleđam u jednu krčmu — nema ga, u drugu — nema ga. U jednoj krčmi, čujem ti ja, sviraju cígani, brate moj, da sve ori. Ja hajde tamo! Kad ja tamo, a tu ti

Ću zaboraviti bom pozabil; *ono, onda* oni dan, zadnjič; *alaj* ali...! (pa kako...!); *okupiti* (kup) zbrati; *tišma* (stiskati) stiska, naval, gneča; *sve mislim* vedno mislim; *kesa* mošnja; *ovamo zapara* tod sopara; *lutati* bloditi; *mom* mojemu; *pazar* (trg) kupčija; *taj nema kad* (ta nima kdaj) nima časa; *veče(r)*; *od(id)em*; *smrkava se* mračí se; *spremi* pripravi.

ja vidim moga majstora. Liepo sjedi za trpezom sa još njékoliko majstora. Oklópio i naherio šešir ná desno uho, pa namígiva i žmiga očima i puckéta palcem. Vidim ja odmah, šta je: kerí se čovjek. A cígani okó njega — ovi ceránski, znaš — sviraju, Bože, da ti srce hoće da izskoči. Zá čas okrenu tiho, tihano, pa onda mazno, pa oštro, da pobiésniš! A Pava cíganin — lopov — náгнуo se kraj majstora Ilije, pá mu svira u samo uho. Kad ja bolje pógledam, al to Pava ima već jednu péticu na čelu. Priliépíio mu je majstor Ilija. E, moj brate, ne znaš ti, što su Pávine gusle! To ti nije drúkčije: góvore! Kažem ti: plaču i maze se. Upravo izgovaraju svaku rieč. Kad taj zászvira onáko tihano, ótegnuto i žalóvito, odmah te suze póliju: ráz-plačeš se ko diete. A kad údari onáko béčarski, zavódljivo, hoćeš da pobiésniš.

Majstor se Ilija sav upálio od ciganske svirke i od vina, pa mu se lice sve sjaji, misliš, námazao ga je sláninom i oči mu ígraju. A Pava cíganin svira i sve se sávija, ko da hoće svu svoju dušu da izlije ná gusle, pa za čas zápjeva s óstalim cigánima, da úgodi majstoru Iliji i da ga još više rázpali:

Ilja nosi svílene óbojke,
Zato njega volédu dévojke:
Ilja nosi te crne šešire,
u drage mu suknje na garníre.

Vidim ja odmah, šta je i kako je, pa mi nije ni ná kraj pameti, da ga pitam, hoćemo li kući. Ludo je i pómisliti! Nema tu fajde, pa í ja sjednem, da uz njega prótjeram kera.

Trpeza miza; oklopiti pokriti; žmiga pomežikuje; pucketati tleskati; mazan nežno-sladek; maziti cartljati, prilizovati se; petica petak; bečar fant, neoženjenec; obojak onuča (cunja za v čevlje); voledu radi imaju; garnir obrob; nema fajde nič ne koristi.

Šta da ti još kažem?! Tri dana smo mi još tje-
rali kera u toj krčmi, dok nije već i krčmaru dódíjalo.
Onda smo istom krenuli kući. Píjani, dabóme! A majstor
je Ilija skoro sve i potrošio, što je pazário ná tom va-
šaru. Mnogo je to bilo. Do sto forinti.

E, sad vidiš, kako je.

Čétvrtoga dana úveče, kad se već smrklo, dó-
spijemo ti nas dvójica kući.

Ja sam se već malo iztrieznio, al majstor Ilija još
úviek pijan.

Sad možeš misliti, kako nas je majstórica dóče-
kala. Šta da ti i píróviedam?!

Uh, ala je bila biesna, kad je vidjela, da je zá-
rajto skoro sve novce!

— Névolja te težka spópala — kaže — crko, da
Bog dá! Čim ćeš sad plátiti i ono, što si uložio u
poso? Crknit ćeš ti — kaže — za tudjim plotom, ku-
kavice jedna!

Tako ti ona njega grdi. Né znam ti ja to sve ni
kazati, šta mu je sve rekla. Vidim: uzbiésnila se žena.
A kako i ne bi? Znaš, da ti pravo kažem, ja sam se
baš i úplašio. Čim je okréнула vikati, odmah sam
se ja raztriéznio sasvim. Liepo triezan čovjek ko
bieli dan.

Gledam ja sad, šta će majstor Ilija. Daa! Ne
mari taj za sve to.

— Sjedi, Mlačko — kaže. — Sad ću ja doći. I
liepo ode iz sobe.

Dodijati presesti (presedati); *istom* šele; *u več(e)r*; *smrcí*,
smrknem se zmračim se; *kući* domov; *zarajtati* potrošiti; *crći*
crknuti (crkao = crknil); *kukavice jedna* ena k. (vok., slav. germ.);
sad ću ja doći sedaj bom jaz prišiel; *od(id)e*.

Záčas evo ti njega! Nosi flašu vina (bio je u pódrumu), pa sve njom lomáta po zraku, a kapu zahitio u zátíljak i pjeva, što ga grlo nosi:

Haj, haj, popet ću se,
juha, haj, popet ću se
jábla-nu na granu,
jáblanu na granu.

A majstorica Janja odánde iz kuta samo gundža:

— Popet ćeš se ti na vraga, koji će te i ódniyeti, névoljo pijana, a ne ná jablanovu granu. Né možeš ni da stojiš, kukavice jedna, kako si pijan! —

Pa šta ću ti još i pripovíedati?! Sam već vidiš, šta je i kako je. I sam ćeš već pogóđiti, kako će se sve svršiti.

Tako je on uvijek tjerao svoje. E, al ováko se ne da kraj s krajem sástaviti. Pa onda popústili i zanáti. Nema prodje. Iz tvornice dóbiješ za pólovicu jeftíniju sjekiru; samo je treba izbrusiti. Šta bi onda išao kovaču?

A majstor Ilija ko í prije. Ne računa on ná to, da su sad druga vreména, da se sad né da više onáko živjeti ko prije.

Pa šta ću ti kazati?! Zárajto je on sve, što je ímao. Pródali mu í kuću. Sad vidiš, kako je. Naš čovjek né misli, da sad treba drúkčije ráđiti. Badáva, vreména su druga! A on né zna koracati zájedno s vrémenom. I zá to própada.

Ajde sad reci, nije li tako?

Za čas za hip; podrum pivnica, klet; lomatatí mahati; odande odondod; gundžati mrmrati; odnieti odnesti; nevoljo. (zvalnik: o nevolja!); već že; zanat rokodelstvo; prodja prodaja; jeftin po ceni.

Naš čovjek hoće da polúdi zá pjesmom i svirkom.
Béz pjesme i veselja nema za njega živóta; prazan mu
je i pust. Zato on i tjera kera.

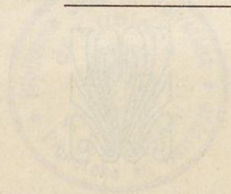
Sad kako je, da je! Al ajde prosudi sam: kaki
mi je to nájposlije život i kaki su mi to ljudi, koji ne
užívaju ú pjesmi i svirki?! — — — — —

Tako ti je to, moj brate! Sad poznaš majstora
Iliju, kaki je. Ajde, nemoj štogod zámjeriti! A ako te
ko zápita, kaki je čovjek majstor Ilija, a ti samo reci:
„Naš čovjek“!

„Iz našega sokáka“ (ulice), Karlovac, 1905.

Izdala Matica Slovenska v Ljubljani.
Natisnila Učiteljska tiskarna.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS

00000380332

